

Hämeenlinnan kaupunki

MYLLYMÄEN KOULUT

RAKENNUSHISTORIASELVITYS 15.2 2022

Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto

1.	Selvitystyö	2
1.1	Perustiedot	3
1.2	Aikajana	4
1.3	Aiemmat inventoinnit ja suojelupäätökset	6
2.	Koulurakentaminen	8
2.1	Koulurakentaminen 1900-luvun alun Suomessa	8
2.2	Kansakoulut Hämeenlinnassa	9
3.	Historiallinen tausta	10
3.1	Myllymäen alue	10
3.2	Myllymäen kartat ja kaavoitus	11
3.3	Kupariseppä Alasen talo, veistokoulu, Tapolan talo	14
3.4	Myllymäen koulun varhaiset suunnitelmat	17
3.5	Arkkitehtikilpailu	18
3.6	Uudet koulusuunnitelmat ja rakentaminen	20
3.7	Koulun käyttö ja muutokset	25
3.8	Myllymäen koulun lisärakennus, kivikoulu	27
3.9	Myöhemmät muutokset	2x
4.	Nykytilanne	42
4.2	Tapolan talo	42
4.3	Puukoulu	52
4.4	Kivikoulu	63
4.4	Tiilirakenteinen piharakennus	74
4.5	Puurakenteinen piharakennus	78
4.6	Piha-alue	86
5.	Arvot ja suojelusuositukset	88
Lähteet		90

Kuvateksti

Kannen kuva, näkymä yläpihalta.

Johdanto

Tehtävänä on ollut laatia rakennushistoriaselvitys Myllymäen koulutontin rakennuksista pihapiireineen. Selvitys laaditaan hankesuunnittelun ja asemakaavamuutoksen pohjaksi.

Selvitys on laadittu ns. suppeana rakennushistoriaselvityksenä, jossa koulutontin ja rakennusten historiaa, muutoksia ja nykytilannetta on tarkasteltu kaavallisten suojelutavoitteiden ja hankesuunnittelun reunaehtojen määrittämiseksi.

Koulutontti sijoittuu Myllymäen kaupunginosan Turuntien ja Ahonkadun risteyksessä olevalle tontille. Myllymäki on Hämeenlinnan ruutukaavakeskustan länsipuolella sijaitseva vanha työläiskaupunginosa, joka on läpikäynyt merkittävän rakennemuutoksen. Vanhaa rakennuskantaa on runsaasti korvattu uudemmalla, sillä alueen kaavallinen rakennussuojelu on toteutettu varsin kevyesti. Nykyinen rakennuskanta on monimuotoista ja kerroksellista. Vanhasta kaupunkirakenteesta ovat kuitenkin periytyneet suurehkot tontit ja kaupunkikuvan vehreys puutarhoineen ja suurine yksittäispuineen.

Alueelle laaditaan parhaillaan asemakaavamuutosta, jonka yhteydessä selvitetään rakennusten kaavallinen suojelun tarve, ja tutkitaan kivikoulun laajentamismahdollisuus ja ns. Tapolan talon erottamista omalle tontille. Samanaikaisesti käynnistetty Myllymäen koulujen peruskorjaus- ja laajennushanke on hankesuunnitteluvaiheessa.

Voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 1985 vanhaa puukoulua ja Tapolan taloa koskee kaavamerkintä *Rakennustaiteellisesti arvokas tai kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennu*s. Kantakaupungin yleiskaavassa 2035 tontti on merkitty asuin- ja liike- rakennusten alueeksi (AL) sekä arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Maakuntakaavassa 2040 alue on merkitty taajamatoimintojen alueeksi (A) sekä maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

Tämä selvityksen tuloksena laaditussa raportissa kuvataan lyhyesti alueen kehitys- ja kaavoitushistorian vaiheet, koulujen rakentaminen, myöhemmät muutosvaiheet sekä nykytilanne. Koulujen rakentamista ja toteutusta peilataan samanaikaseen koulurakentamiseen Suomessa sekä Hämeenlinnassa. Lisäksi arvioidaan rakennusten ja ympäristön säilyneisyys ja määritellään asemakaavatyössä ja korjaussuunnittelussa huomioon otettavat vaalittavat ominaispiirteet ja arvot. Selvityksen loppuun on yhteenvetona kirjattu suojelusuositukset.

Lähteenä on käytetty aiempia selvityksiä, Hämeenlinnan kaupunkia ja kouluja koskevia historiikkejä ja päätösasiakirjoja, kaupunginarkistossa ja kaupunginmuseon arkistossa säilytettäviä piirustuksia ja vanhoja valokuvia sekä kaupunginkirjaston ylläpitämää lydia- tietopalvelua. Arvokasta tietoa on lisäksi saatu Kansallisarkistosta löytyneistä puukoulua koskevista palovakuutusasiakirjoista.

Työ on laadittu loppuvuoden 2021 aikana. Työn tilaaja on Hämeenlinnan kaupungin kaavoitus ja tilaajan yhteyshenkilönä on ollut rakennuttajainsinööri Jukka Heikinmäki Tilapalvelut/ Talonrakennus. Työn laatimisesta ovat vastanneet arkkitehti Kristina Karlsson/ Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson ja arkkitehti Mona Schalin. Arkisto– ja lähdeselvityksiä, sekä historian osuuden tekstisisältöä on koonnut FM Maija Korvenkangas/ Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy .

1. SELVITYSTYÖ

1.1 Perustiedot

Osoite: Ahokatu 20, 13100 Hämeenlinna

Kiinteistötunnus: 109-7-19-9

Kortteli -tontti 19 tontti 9

pinta-ala 5 782 m²

Asemakaavan mukainen käyttötarkoitus: Opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue.

Rakennusoikeus: 2 891 k-m² (e=0,5)

Käytetty rakennusoikeus n. 1818 k-m²

Rakennukset

Tapolan talo

- rakennusvuosi 1875
- suunnittelija ei tietoa
- kerrosala 160 k-m²

Puukoulu

- rakennusvuosi 1912-13
- suunnittelija rakennusmestari V.F. Alanen
- kerrosala 435 k-m²

Kivikoulu

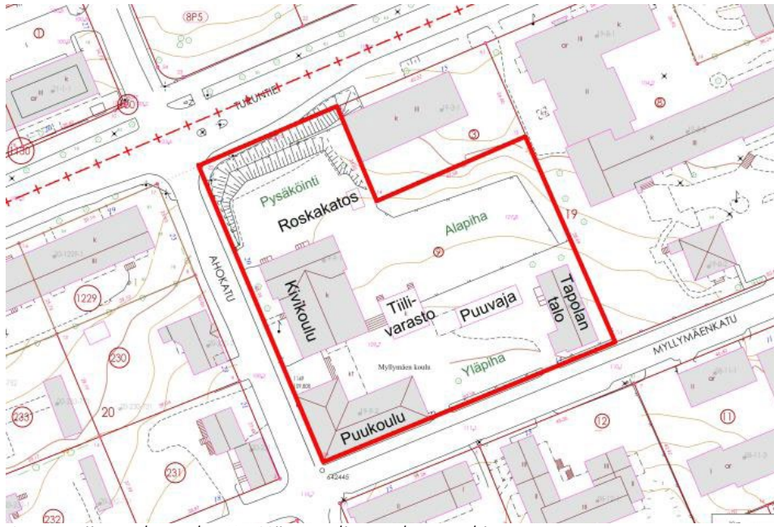
- rakennusvuosi 1950
- suunnittelija arkkitehti Olavi Sahlberg
- kerrosala 1026 k-m²

Punatiilinen piharakennus

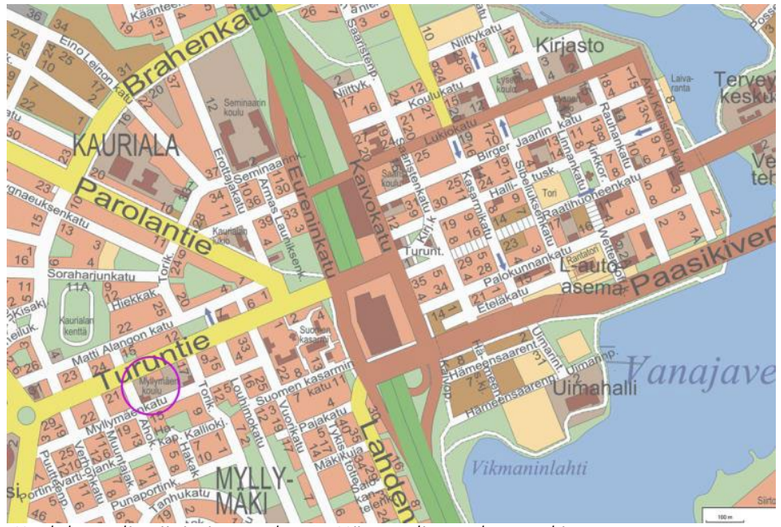
- rakennusvuosi n. 1913
- suunnittelija rakennusmestari V.F. Alanen
- kerrosala 107 k-m²

Puurakenteinen piharakennus

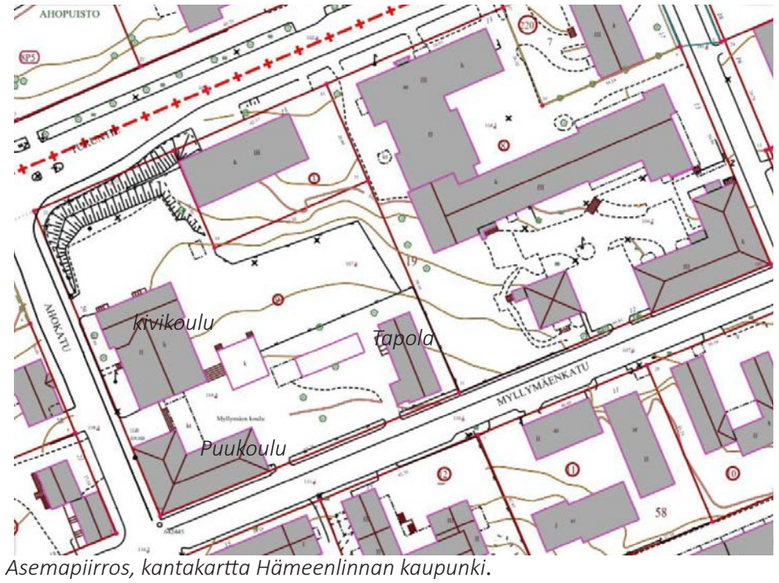
- rakennusvuosi 1875- 1891
- suunnittelija ei tietoa
- kerrosala n 90 k-m²

Asemapiirros, kantakartta Hämeenlinnan kaupunki.

Koulukorttelin sijainti, ,opaskartta Hämeenlinnan kaupunki.

Asemapiirros, kantakartta Hämeenlinnan kaupunki.

Ortoilmakuva, Hämeenlinnan kaupunki.

1.2 Aikajana, muutoksia ja korjauksia

1872	Wileniuksen asemakaavakartalla keskustan kaava-alue laajenee länteen ja tulevan koulutontin kortteli L merkitään kaavaan
1875	Tapolan talo rakennetaan
1875-1891	Tapolan talon piharakennus rakennetaan
1905	Myllymäkeläiset talonomistajat ehdottavat valtuustolle kansakoulun avaamista Myllymäen kaupunginosaan
1906	Veistokoulu aloittaa toimintansa Tapolan talossa
1906	Kansakoulunjohtokunta lähettää valtuustolle ehdotelmat kansakoulusta ja kaksi vaihtoehtoista suunnitelmaa koulurakennuksesta
1907	Myllymäen koulun suunnittelukilpailu. Kilpailun voittaa arkkitehti Valter Jungin laatima suunnitelma.
1908	Koulun rakentamista varten ryhdytään järjestämään valtion lainaa
1909	Valter Jungin lopulliset piirustukset esitellään kaupunginvaltuustolle.
1911	Taloudellisista syistä koulun rakentamista päätetään lykätä
1912	Rakennusmestari Vilho Fredrik Alanen tarjoutuu rakentamaan Myllymäen kaupunginosassa sijaitsevalle omistamalleen tontilleen kansakoulurakennuksen ja vuokraamaan tontin kaupungille.
1913	Kansakoulu ja piharakennus valmistuvat ja otetaan käyttöön.
1914	Kaupunki ostaa tontin ja rakennukset Alaselta.
1919-1922	Koulu vuokrataan alakansakoulunopettajaseminaarin käyttöön.
n. 1944	Koulu on puolustuslaitoksen käytössä?
1947	Hämeenlinnan kaupunginarkkitehti Olavi Sahlberg laatii suunnitelmat koulun uutta päärakennusta varten.
1948-1950	Uusi koulurakennus, ns. kivikoulu rakennetaan. Vanhassa puukoulussa tehdään muutos- ja korjaustöitä, yhdistävä katos rakennetaan koulujen väliin ja puukoulun sisäänkäynti siirretään.
1950	Kivikoulu otetaan käyttöön.
1982	Kivikoulun kellariin rakennetaan sauna- ja pesutilat
1997-98	Kivikoulun peruskorjaus ja lvi- saneeraus, koneellinen ilmanvaihto
1998	Puukouluun rakennetaan koneellinen ilmanvaihto
1998	Tapolan talon itäpäädyssä sijaitseva puusepänverstas muutetaan moni toimiopetustilaksi ja sen edustan kuisti uusitaan.
	Kivi- ja Puukoulun väliselle piha-alueelle tehdään betonikiveys.
2015	Kivikoulun vesikate uusitaan (rakennuslupa 15-729-T)
2016	Tontilta kaadetaan puita (MRL mukainen ilmoitus 2016-541)
2017	Puukoulun ja Tapolan talon julkisivut maalataan. Puukouluun tehdään IV-kanavistomuutoksia ja IV- päätelaitteet uusitaan. Kivikoulun Ahonkadun puoleinen salaoja uusitaan
2018	Tapolan talon vesikatto pinnoitetaan. Puukoulun runkoviemäri uusitaan. Kivikoulun liikuntasalin akustointia parannetaan.
2019	Kivikoulun ikkunat ja ulko-ovet kuunostetaan ja maalataan
	Puukoulussa ja Tapolan talossa maalataan sisäpintoja.

1.3 Aiemmat inventoinnit ja suojelupäätökset

Maakuntakaava

Kanta-Hämeen maakuntakaavassa 2040 alue on merkitty taajamatoimintojen alueeksi (A) sekä maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Koulutontti rakennuksineen on osa maakunnallisesti merkittävää Myllymäen VII kaupunginosan kulttuuriympäristöä.

Hämeen liiton julkaisussa “Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (2019) kuvaillaan kohdetta seuraavasti: *Myllymäen nykyinen rakennuskanta on vanhimmilta osin 1800- luvun loppupuolelta, pääosin 1900- luvun alkupuolelta. Myllymäki on yhä ajallisesti kerroksellinen, moni-ilmeinen kaupunginosa, jossa sijaitsevat mm. Myllymäen kansakoulun rakennukset (1912-14, V. F. Alanen, kivinen osa 1949-50 O. Sahlberg), Toivontie 1-3:n kaksikerroksiset hirsirakenteiset kerrostalot (1945, H. W. Schreck) ja entinen kunnalliskodin rakennus 1900- luvun alusta (W. A. Tötterström).*

Yleiskaava

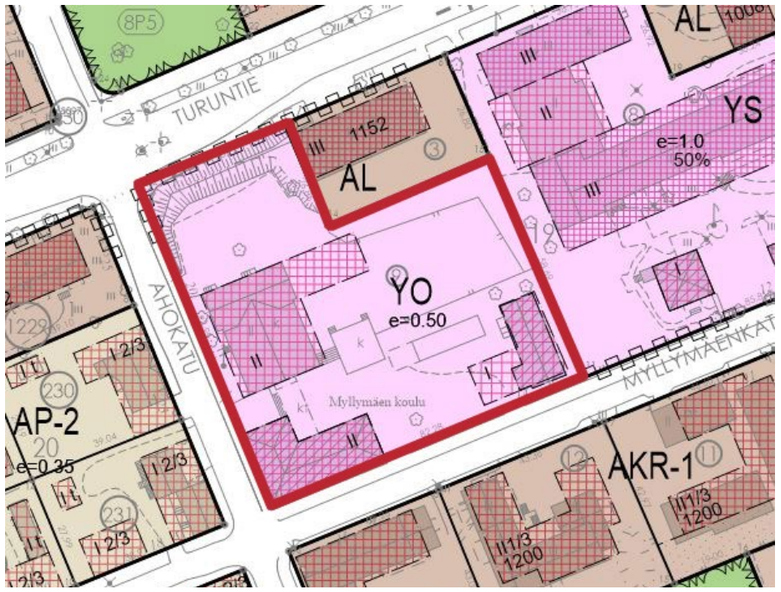

Kantakaupungin yleiskaavassa 2035 tontti on merkitty asuin- ja liike- rakennusten alueeksi (AL). Tontin länsiosa, jossa sijaitsevat puukoulu ja kivikoulu, on merkitty arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

Myllymäen kulttuuriympäristön(43) rajaus Hämeen liiton julkaisussa “Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (2019). Turuntie on merkitty historiallisena tielinjana.

Asemakaava

Alueella voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 1987 (kaava nro 1740) on koulutontti merkitty opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YO). Tehokkuusluvun e=0,50 tontille määrittelemä rakennusoikeus on 2891 k-m^2.

Myllymäenkadun varressa sijaitsevat koulurakennukset; Tapolan talo ja puukoulu on suojeltu merkinnällä ”*Rakennustaiteellisesti arvokas tai kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennuksen säilyminen on suotavaa, mutta sen laajentaminen tai korvaaminen ympäristöön sopeutuvalla uudisrakennuksella on mahdollista. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla rakennukseen ja ympäristöön soveltuvia*”.

Aiemmat inventoinnit

Myllymäen koulu on huomioitu Rakennettu Häme. Maakunnallisesti arvokas rakennusperintö -julkaisussa (maakunnallisesti arvokas rakennettu ympäristö tai rakennus, kohde 75. Lisäksi koulut on mainittu Kyliä ja kortteleita – Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvityksessä sekä Kanta-Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt -päivitysselvityksessä.

Hämeenlinnan koulut-inventoinnissa kerrotaan puukoulusta seuraavasti; ”*Rakennuksessa on piirteitä 1900- luvun alkupuolen tyylistä. Rakennuksen julkisivuissa on voimakkaat vertikaaliset jaot ikkunoittain. Suurikokoiset ikkunat on jaettu pieniin suorakaiteenmuotoisiin ja vaihtelevan kokoisiin ikkunaruutuihin. Toisaalta klassisempaa ovat aumakatto ja monotoninen toistuvuus julkisivuissa. Rakennus on peruskorjattu vuonna 1996 kuitenkin niin, että talon ominaispiirteet ovat säilyneet.*

Inventoinnissa kerrotaan kivikoulusta seuraavasti: ” *Turuntieltä noustaessa Ahonkadun suuntaan ko. tontilla kohoaa näyttävästi Myllymäen koulun 50- luvun loppupuolella rakennettu kaksikerroksinen L-muotoinen osa. Sen korkeammassa osassa, toisessa kerroksessa, on juhla-/jumppa-sali, mistä syystä se on normaalia kerroskorkeutta korkeampi. Ahonkadun suuntaan rakennettu osa on matalampi ja se on osittainen yksikerroksinen. Pihan puolelta se on kaksikerroksinen. Kooltaan koulun 50- luvun osa on kokonaisuutena pienehkö ja siten sopii ympäristöönsä, joka on pääosin matalaa pientalomaista rakentamista. 50- luvun piirteet on rakennuksessa helposti tunnistettavissa: mm. harjakatto, vaalea rappaus, pääikkunoiden vaakasuuntainen aukotus, ikkunatyypit sekä ulokkeet ja parveke. Rakennukseen on tehty pieniä korjaus- ja muutostöitä vuosien varrella.”*

2. KOULURAKENTAMINEN

2.1 Kansakoulujen rakentamisen historiaa ja kansakoulurakennusten piirteitä

Varhaiset kansakoulut

Vuonna 1866 Suomessa annettiin asetus kansakouluista. Siinä mainittiin ensimmäistä kertaa kaikki ne aineet, joita kouluissa tuli opettaa. Kansakoulut toimivat 1800- luvulla pitkään rakennuksissa, joita ei ollut suunniteltu opetustarkoituksiin. 1870- luvulta lähtien kouluille sekä maaseudulla että kaupungeissa alettiin kuitenkin rakentaa omia rakennuksia.

Varhaisimpia koulurakennuksia varten ei ollut varsinaisia esikuvia. Koulut rakennettiin yleensä maaseudun asuinarkkitehtuuria mukaillen. Erityisesti kaupungissa suunnittelusta vastasivat kuitenkin ammattilaiset. Ensimmäiset tyyppipiirustukset maaseudun kouluja varten julkaistiin 1892. Ne laadittiin rakennushallituksessa, ilmeisesti pääosin arkkitehti Josef Stenbäckin ehdotusten pohjalta. Arkkitehtuuriltaan ne edustivat ajanmukaista puurakennustyyliä. Arkkitehti Yrjö Sadeniemen 1905 laatima tyyppikokoelma ”Maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksia” julkaistiin 1910, ja niitä käytettiin pitkään 1920- luvulle kautta koko Suomen.

Vuonna 1892 ilmestyi ensimmäinen kokoelma mallipiirustuksia maalaiskansakouluja varten. Mallit olivat yksikerroksisia puurakennuksia, joiden ulkoseinät oli vuorattu pysty- ja vaakalaudoilla. Luokissa oli opettajakateederin eteen sijoitettu suoriin riveihin pulpetit, jotka usein olivat kyläläisten itsensä nikkaroimia.

Kaupunkien koulurakennukset erottuivat maalaiskansakouluista, koska ne rakennettiin usein tiilestä. 1800- luvun lopun kivikoulujen pohjaratkaisut perustuivat leveään keskuskäytävään ja tiukasti jonoon järjestettyihin samanlaisiin luokkahuoneisiin. Pääportaikko oli monumentaalinen ja aulat portaineen juhlavia. Ne nostattivat kouluun saapujassa kunnioittavan tunteen. Tilajärjestelyn kurinalaisuus palveli ajan tiukkoja kasvatusperiaatteita ja juhlasalissa pidettiin joka aamu yhteinen hartaustilaisuus.

1800- ja 1900- lukujen vaihteessa kouluja oli edelleen harvassa. Vuonna 1898 annettiin kuitenkin asetus, jonka mukaan kuntien tuli rakentaa kouluja niin tiheään, etteivät koulumatkat ylittäneet viittä kilometriä. Asetuksen myötä koulurakennusten määrä kasvoi nopeasti. Jokaiseen kylään, jossa oli yli 30 lasta, nousi 1900- luvun vaihteen tienoilla koulurakennus. Suomen kuntiin rakennettiin vuoteen 1913 mennessä yli 3300 koulua.

1900-luvun alussa kaikilla halukkailla oli oikeus päästä kansakouluun, vaikka oppivelvollisuutta ei ollut. Opetus jakautui kaksiluokkaiseen ala- ja kaksiluokkaiseen yläkansakouluun. Syrjäseuduilla saattoi olla pelkkiä lastenkouluja, joissa oli vain alakansakoulu.

Maalaiskoulut olivat oman aikansa monitoimitaloja, joissa järjestettiin muun muassa nuorisoseura- ja muuta yhdistystoimintaa sekä taide- ja raittiustoimintaa. Koulujen yhteydessä oli yleensä opettajan asunto sekä usein myös ulkorakennuksia ja puutarha. Opetuksen apuvälineinä oli liitutaulu ja karttakeppi. Havaintomateriaalina käytettiin pahvisia opetustauluja, joita tuotiin Suomeen aluksi Saksasta. Kouluissa oli myös lasivitriineissä täytettyjä eläimiä ja luurankoja. 1900- luvun alussa kouluissa ei vielä järjestetty ruokailua.

1900- luvun alkupuolella kansallisromantikot alkoivat arvostella 1892 julkaistuja maalaiskansakoulujen mallipiirustuksia. Heidän mielestään koulut tuli suunnitella yksilöllisemmin. Vuonna 1910 julkaistiinkin arkkitehti Yrjö Sadeniemen piirtämät uudet mallit, joissa tilat oli sommiteltu vapaammin. Julkisivuissa oli yksinkertaisia jugendkoristeita, jotka arkkitehti oli keskittänyt ikkunoiden ja ovien ympärille. Sadeniemen malleista tuli suosittuja, ja niitä käytettiin aina 1920- luvulle asti. Uudenlaisia ja arkkitehtuuriltaan korkeatsoisia ratkaisuja koulujen toteuttamiseksi ryhdyttiin 1900-luvun alussa etsimään myös arkkitehtikilpailujen avulla. Kilpailu valittiin myös Myllymäen koulun lähtökohdaksi, joskin varojen puuttuminen myöhemmin johti toisenlaiseen ratkaisuun.

1950- luvun koulurakennus

Uusi vaihe kansakoulujen arkkitehtuurissa käynnistyi 1950-luvun alussa, kun suuret ikäluokat aloittivat koulutiensä. Uudet koulut rakennettiin valtaosin kivestä. Tyyppipiirustuksia käytettiin nytkin, mutta useat koulut rakennettiin yksilöllisin piirustuksin. 1950- luvun tyypillinen koulurakennus oli 2–4- kerroksinen rapattu harjakattoinen koulu. Hämeessä uusien opetusperiaatteiden mukaista arkkitehtuuria edustivat mm. arkkitehti Viljo Revellin suunnittelema Kaurialan kansakoulu sekä Hämeenlinnan kaupunginarkkitehti Olavi Sahlbergin suunnittelemat Poltinahon ja Myllymäen koulut.

Luokkahuoneiden lisäksi keskikokoisessa kansakoulussa oli voimistelu-juhlasali puku- ja suihkutiloineen, käsityönopetustilat sekä luonnontiedon luokka. Lisäksi kouluun kuuluivat koulukeittola, kirjasto- ja kerhohuone, opettajainhuone, aula ja käytävät sekä wc:t, joihin usein oli sisäänkäynti ulkoa. Kaupunkikoulujen tilaohjelmiin saattoi sisältyä myös esimerkiksi koululääkärin ja -hammaslääkärin vastaanottotilat. Myös opettajien ja talonmiehen asunnot olivat 1950-luvulla tyypillinen osa koulukokonaisuutta, joko sijoitettuna erillisrakennukseen tai omaan siipirakenukseen.

1950-luvun koulurakennuksen tyypillinen jäsentely perustui luokkahuoneiden rivistölle. Luokkasiipi oli keski- tai sivukäytävällinen, ja siitä erillään oli voimistelusalisiipi. Maaston muodoista ja arkkitehtonisista tavoitteista riippuen siivet saatettiin sijoittaa peräkkäin porrastetusti tai toisiinsa nähden erisuuntaisesti. Siivistä tuli yleensä keskenään erikorkuisia, koska tilojen kerroskorkeudet ja -luvut poikkesivat toisistaan. Rakennuksen muodolla voitiin rajata ja suojata valoisaan ilmansuuntaan avautuvaa koulupihaa. Monikerroksisissa rakennuksissa yhteiset tilat kuten ruokasali, käsityön tilat ja kerhohuone sijoitettiin yleensä ensimmäiseen tai pohjakerrokseen, ja ylemmissä kerroksissa oli luokkahuoneita. Opettajanhuone pyrittiin sijoittamaan keskeiselle paikalle.

Maksuton kouluateria tuli järjestää kansakoululaisille vuoteen 1948 mennessä. Ruokailutilan ja juhla-voimistelusalin yhdistelmä saattoi olla suunniteltu toimimaan paikkakunnan juhlahuoneistona. Kirjasto oli olennainen osa kansakoulua, yleensä yhden huoneen kokoisena. Se palveli koululaisten lisäksi lähiympäristön asukkaita.

Koulutilojen käyttö muuhun kuin koulutyöhön oli mahdollista rajoitetusti. Poliittisiin tilaisuuksiin tiloja ei saanut, mutta varhaisnuorisotyö eli opinto- ja laulukerhotoiminta kuului kansakoulun tehtäviin. Terveyssisaren neuvonta, äänestäminen vaaleissa samoin kuin musiikki-illat ja toisinaan elokuvaesityksetkin kuuluivat koulujen muuhun käyttöön.

Lähteet: Arkkitehtuurimuseo, koulurakentamisen historiaa (www.mfa.fi). Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt, Hämeen liitto 2019.

2.2 Kansakoulut Hämeenlinnassa

Ennen kansakoululaitoksen syntymistä, 1800- luvun keskivaiheilla, Hämeenlinnassa toimi muutaman vuoden ajan koulu, jossa oli oppilaina 20 poikaa. Samaan aikaan kaupungissa toimi myös sunnuntaikoulu, joka oli tarkoitettu oppipojille. Nuoria naisia varten oli myös opetusta samoissa aineissa kuin sunnuntaikoulussa. (Ilvesmäki 1976, 12.) 1850–1860- luvuilla Hämeenlinnassa toimi kaksi koulua, jotka tarjosivat kansanopetusta, toinen vähävaraisille tytöille, toinen pojille. Hämeenlinnan ensimmäiset kansakoulut olivat poika- ja tyttökoulut, jotka perustettiin vuonna 1871. Ne toimivat muun muassa vanhan raatihuoneen tiloissa. (Koskimies 1966, 397.)

Hämeenlinnan ensimmäinen kansakoulurakennus, jota myöhemmin kutsutaan nimellä vanha kansakoulu, valmistui vuonna 1881 ja sen suunnitteli arkkitehti Alfred Cavén. 1800- luvun lopulla ja 1900- luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä osa kouluikäisistä lapsista kävi kansakoulun sijaan niin sanottua valmistavaa koulua, joka oli Suomalaisen yhteiskoulun hallinnassa. (Teerijoki 2014, 161.)

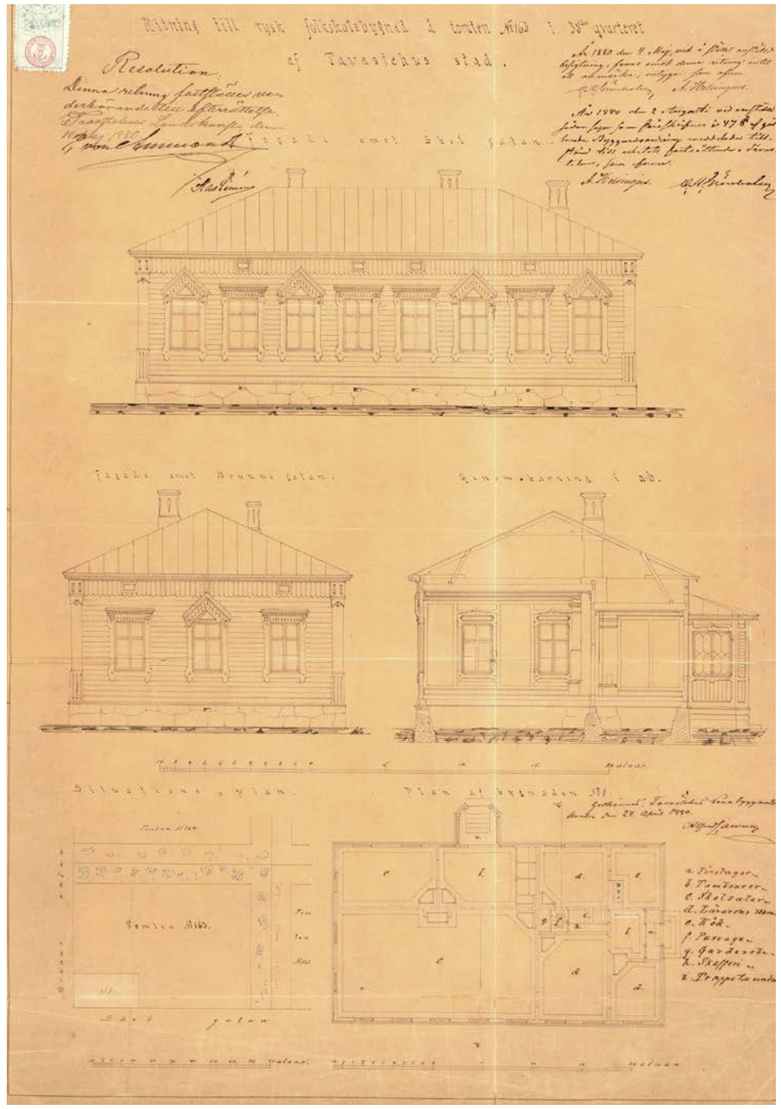
Kaupunkikansakoulujen suunnittelussa 1800- ja 1900-lukujen taitteessa ei käytetty tyyppipiirustusratkaisuja, toisin kuin maalaiskansakouluissa. 1900- luvun alusta lähtien oli yleistä hankkia piirustukset arkkitehtikilpailujen avulla. (Lilius 1982, 130).

Maalaiskansakouluihin kohdistuva kansakouluasetus sisälsi koulutaloja koskevia määräyksiä, joiden voi katsoa kuvaavan asianmukaisen (maalais)kansakoulurakennuksen suunnitteluperiaatteita 1800- luvun loppupuolella. Jos kunta sai koulutalon rakentamiseen valtion apua, se oli velvollinen noudattamaan tiettyjä vaatimuksia koulutalon rakentamisessa: tilavaan koulutaloon piti luokkahuoneen ohella kuulua opettajan kaksi huonetta, keittiö ja eteinen sekä tarpeelliset ulkorakennukset. Samat vaatimukset eivät kuitenkaan koskeneet kuntien itsensä kustantamia koulutaloja.

Myllymäen kansakoulu rakennettiin aikana, jolloin kansakoulujen määrä Suomessa kasvoi nopeasti. Kun vuonna 1900 koulutaloja oli noin 1500, kymmenen vuotta myöhemmin niitä oli jo melkein kaksinkertainen määrä. (Lilius 1982, 123.)

Saaristen koulu eli Vanha koulu on Hämeenlinnan vanhin varsinainen kansakoulurakennus. Rakennuspäätös tehtiin vuonna 1880 ja koululle varattiin kaupungin omistama tontti Saaristenkadun varrelta. Samalla ostettiin viereinen, seppä Lindströmille kuulunut tontti. Arkkitehti Alfred Cavénin suunnittelema yksikerroksinen puurakenteinen koulutalo, jossa oli yhdeksän luokkahuonetta, valmistui Saaristenkadun ja Kymnaasikadun kulmaan vuonna 1881. Rakennusmestarina oli H. Wathin. Uusi koulurakennus kävi kuitenkin pian pieneksi. Ahtautta helpottamaan rakennettiin viereiselle tontille vuonna 1884 yksikerroksinen, samantyylinen lisärakennus. Kuva ja teksti Lydia.

Piirustus venäläistä kansakoulua varten Kaivokadun ja Koulukadun kulmaan tontille 163 korttelissa 38. Hämeenlinnan maistraatin arkisto/ kansallisarkisto.

3. HISTORIALLINEN TAUSTA

3.1 Myllymäen alue

Myllymäki sijaitsee Hämeenlinnan keskustan länsipuolella, entisellä Saariston virkatalon maalla, jonka kuningas Kustaa III lahjoitti Hämeenlinnalle vuonna 1777. (Laitila 1986.) Kyliä ja kortteleita -inventoinnin mukaan Myllymäessä on ollut asuinrakennuksia 1820- luvulta lähtien.

Myllymäen rakennuskantaa pro gradu -työssään tutkineen Inka-Maria Laitilan mukaan vuoden 1831 kaupunkipalon jälkeinen asemakaavoitus ohjasi aiemmin kaavoitetulla alueella asuneita käsityöläisiä hakeutumaan kaava-alueen ulkopuolelle Myllymäkeen. (Laitila 1986.)

Asutus lisääntyi 1800- luvun keskivaiheilla, jolloin kaupunki myös palstoitti alueen. Vanhimmat Myllymäen rakennukset ovat 1800- luvun loppupuolelta, mutta tyypillisesti alueen vanha rakennuskanta koostuu 1900- luvun alun puurakennuksista. (Kyliä ja kortteleita, 82.) Rakennettu Häme -selvityksessä Myllymäkeä kuvaillaan tänään ajallisesti kerrokselliseksi, moni-ilmeiseksi kaupunginosaksi.

Lähes kaikki 1800- luvun lopun ja 1940- luvun välillä rakennetut Myllymäen rakennukset olivat joko talonomistajien tai rakennusmestareiden suunnittelemia. Teollisuutta alueella ei ole sijainnut, lukuun ottamatta lyhytaikaisesti Myllymäessä toiminutta tupakkatehdasta. (Laitila 1986.) Alueen nimen mukaisesti Myllymäessä sijaitsi myös tuulimyllyjä, vielä ainakin 1890- luvun alkuun saakka. (Lydia: https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/643)

1900-luvun taitteessa Myllymäki oli Hämeenlinnan ainoa selkeästi yhteiskuntaluokan mukaan eriytynyt asuinalue. Vuonna 1900 Myllymäen asukkaista 60 prosenttia oli työväenluokkaa tai käsityöläisiä ja 95,4 prosenttia vähävaraisia. (Koskimies 1966, 55.) Osa Myllymäestä oli vielä 1900-luvun vaihteessa pelto- ja niittymaana ja rakennusryhmiin kuului talleja ja navettoja.

Ote venäläiseltä topografikartalta vuodelta 1872-1878. Koulutontti, jolle Myllymäen koulu myöhemmin rakennettiin, sijoittuu ruutukaavakeskustasta lounaaseen suuntautuvan tien varteen aivan kaupungin länsireunalle. Tämän myöhemmin Turuntieksi nimetyn kadun eteläreunaan sijoittuu kasarmialue. Sen länsipuolella on kadun varsi tiiviisti rakennettu. Kuva Kansallisarkisto.

Keskustasta lounaaseen suuntautuva Turuntie erottaa Myllymäen ja Kaurialan kaupunginosat toisistaan. Myllymäki jää kadun eteläpuolelle ja Kauriala pohjoispuolelle. 1910-luvun kuva on otettu suunnilleen Torikadun kohdalta kohti kaupungin keskustaa, Turuntietä reunustavat puutalot, ja vasemmalla puolella on tori, jossa aikoinaan pidettiin mm. hevosmarkkinoita. Koulutonttia ei näy kuvassa. 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen kaavassa torin nimenä on Uusi tori ja vuoden 1926 kaavassa käytetään nimeä Kaurialan tori. Akseli Salokannel kuvailee toria ja sen ympäristöä seuraavasti: “Myllymäen tori nykyisen Kaurialan kaupunginosassa rajoittui ... venäläisten puutarhureiden Kurjatkinin ja Strahoffin vihannesmaihin sekä suuriin savikuoppiin. Länsireunamalla oli Kurjatkinin korkealla kivijalalla seisova uudenpuoleinen talo. Aukeaman itäiseen laitaan rakensi Sauna-Limperi tiilistä saunan.” Entisen torin paikalla on nykyään Kaurialanpuisto, josta käytetään myös nimeä Cinemanpuisto. Kuva ja tekstiotteet Lydia.

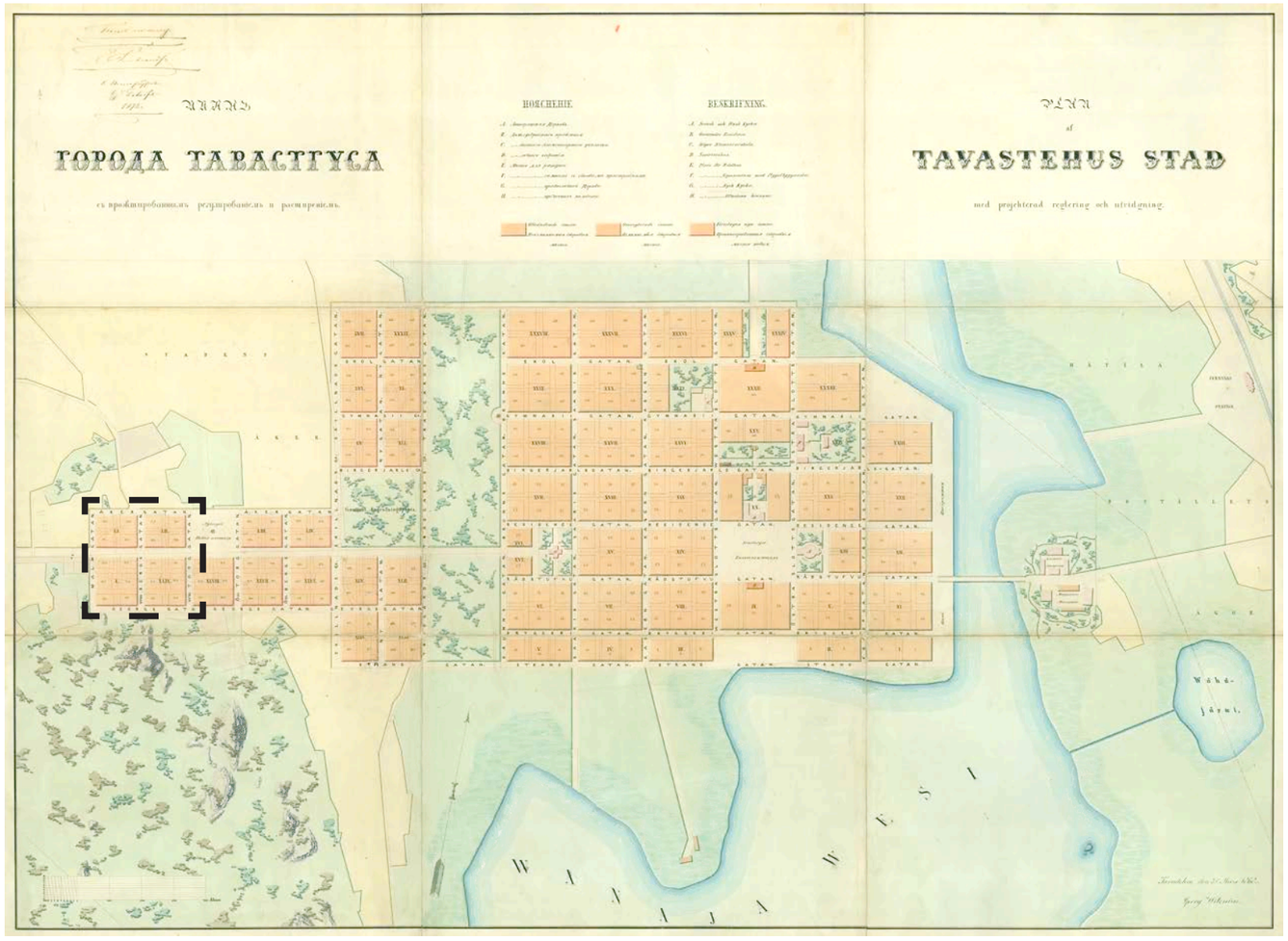
3.2 Myllymäen kartat ja kaavoitus

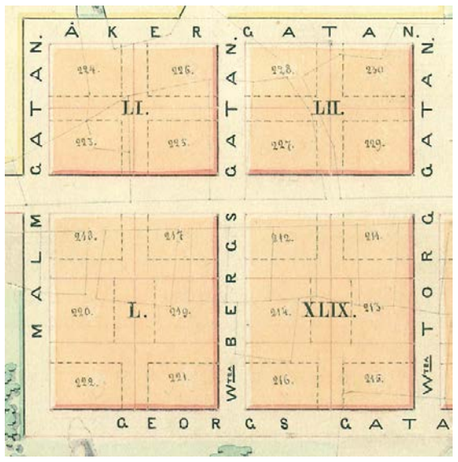
Hämeenlinnan asemakaava vuodelta 1872 pohjautui pääasiassa aikaisempiin asemakaavoihin vuosilta 1832 ja 1845. (Koskimies 1966, 256?) Vanhemmista kaavoista poiketen on vuoden 1872 asemakaavassa kaavoitettu jo pieni osa Myllymäkeä. Kaava-alueen laajuus säilyi samanlaisena myös seuraavassa vuonna 1887 laaditussa asemakaavassa. Erona Myllymäen osalta näkyy 1880- luvun alkupuolella rakennettu Suomen kasarmin alue.

1900- luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä on säilynyt useita asemakarttoja, jotka havainnollistavat Myllymäen kehitystä. J. O. Nylundin vuonna 1903 laatima kartta kuvaa Myllymäkeä ennen uusien tonttien järjestämistä. Osa tonteista oli tuolloin vielä rakentamattomia niitty- ja peltoalueita. Todennäköisesti 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä on ajoittamaton asemakartta, joka muistuttaa paljon Nylundin karttaa. (vrt Laitila 1986, kuva 8) Myllymäen villiä rakentamista oli pyritty säätelemään vuonna 1900 laaditulla epävirallisella kaavalla, niin sanotulla valtuuston kaavalla. Valtuuston kaava oli ruutukaava, lukuun ottamatta kivilouhimolle varattua aluetta ja muutamia kortteleita Hevoshaankadun pohjoispuolella. (Lydia: https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/310)

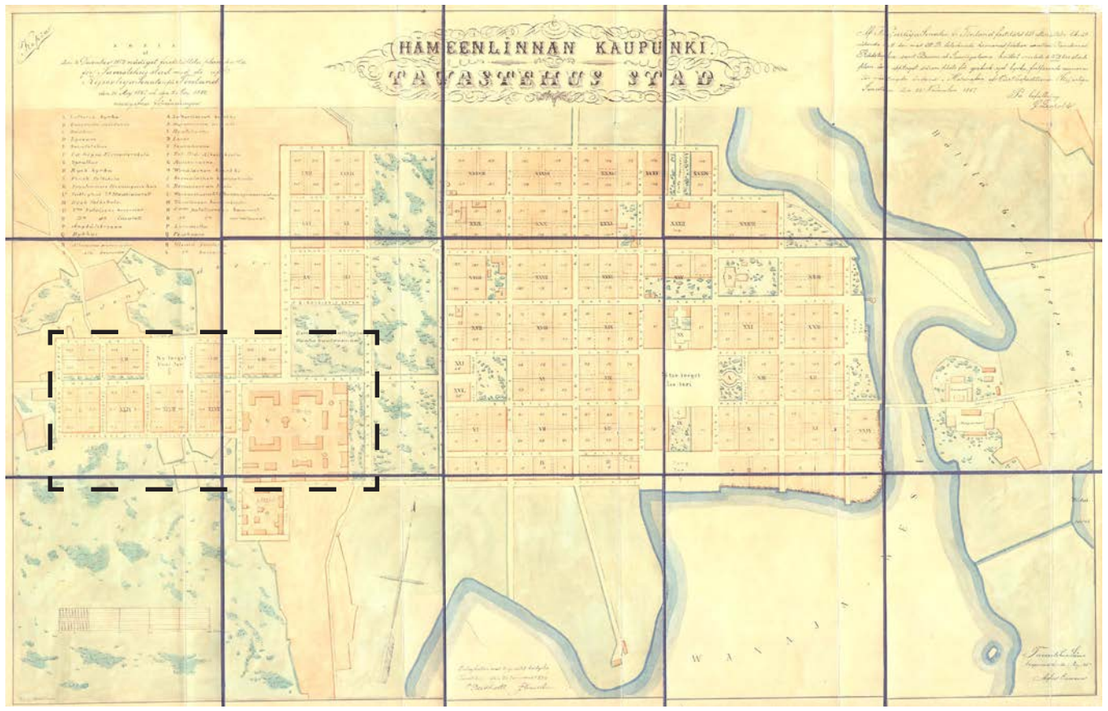
Vuosien 1872 ja 1887 asemakaavoissa kaavoitettu alue ulottuu Myllymäessä juuri kortteliin 50, johon Myllymäen koulu myöhemmin sijoitettiin. Vuoden 1872 kaavan jälkeen kaupunki omaksui periaatteen, jonka mukaan Myllymäestä myytiin tontteja ainoastaan tältä kaavoitetulta, Myllymäenkadun ja Turuntien väliseltä alueelta, ja muu osa Myllymäkeä oli vuokratonttialuetta. (Laitila 1986.) Ainakin vuodesta 1906 lähtien Myllymäen koulun tulevasta sijainnista oli useita eri suunnitelmia, mutta niitä ei ilmeisesti ole merkitty karttoihin. Mahdollisesti ensimmäinen kartta, johon Myllymäen koulu on merkitty, on asemakartta vuodelta 1926.

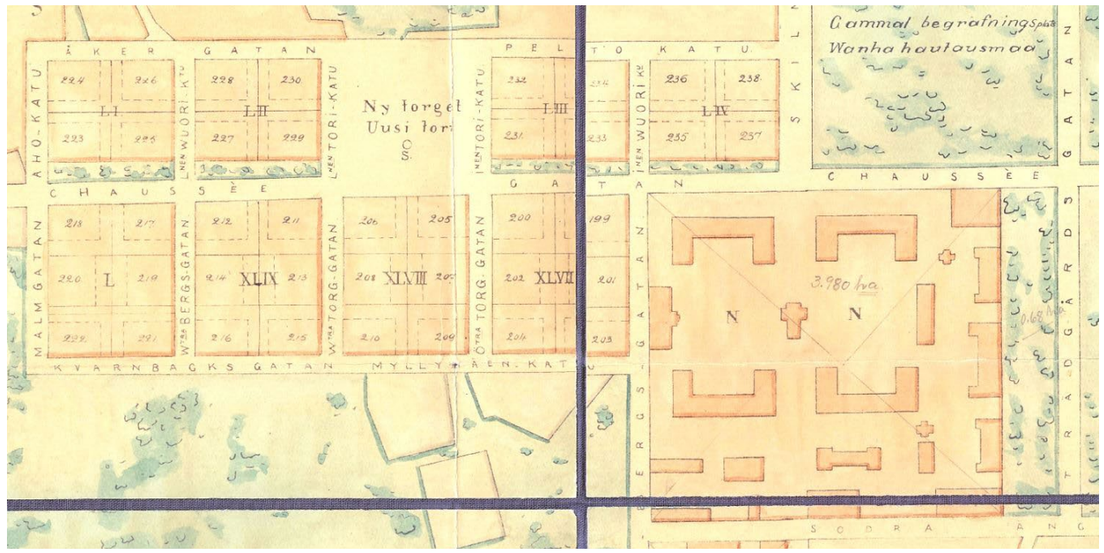
Niin sanottuja valtuuston kaavoja käytettiin 1930-luvulle saakka, mutta vuonna 1931 vahvistettu asemakaavalaki ja vuoden 1932 rakennussääntö velvoittivat kaupungit teettämään asemakaavat koko rakennusaluettaan varten ja hankkimaan niille viralliseen vahvistuksen. Asemakaavalaki aiheutti tarpeen esimerkiksi Myllymäen asemakaavan vahvistamiseksi. Sekä Myllymäen että Sairion asemakaavat tilattiin arkkitehti E. Kaalamolta ja Myllymäen asemakaava vahvistettiin 15.4.1936. (Koskimies 1966, 262-263.)

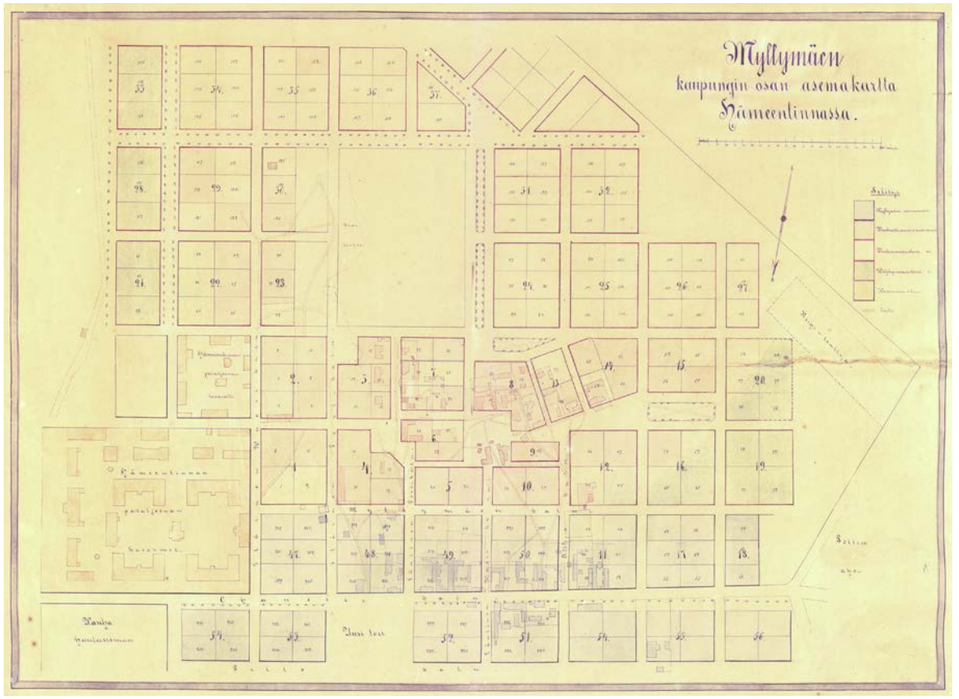

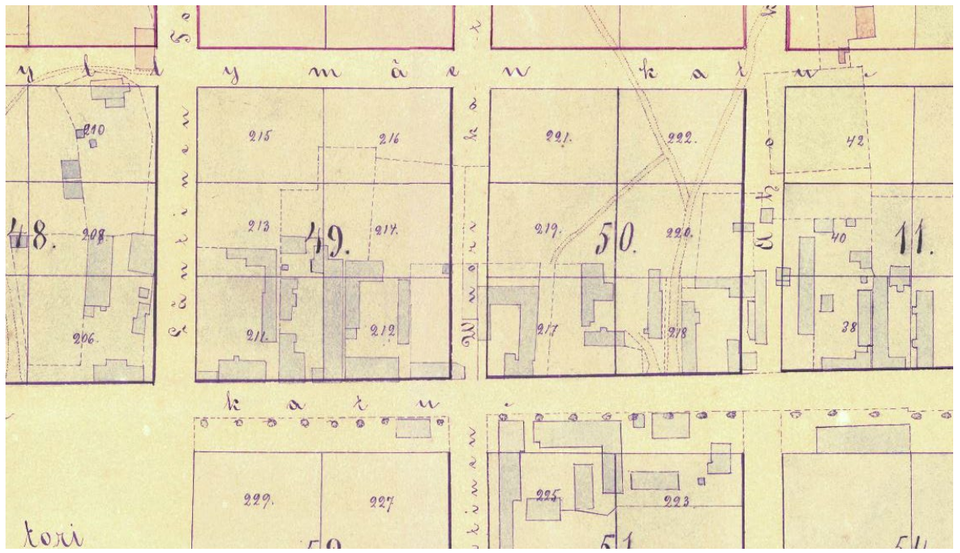
Myllymäen koulun tuleva tontti sijoittuu Wileniuksen vuoden 1872 asemakaavakartan läntisimpään kortteliin L. Myöhempi Ahokatu oli kartalla merkitty Malminkatuna. Hieman myöhemmin 1880-luvun alussa rakennetun kasarmialueen paikalla oli tuolloin vielä neljä korttelia. Kaava-kartan taustalla näkyy vanha tonttijako ohuella harmaalla viivoituksella. Kuva Lydia.

Myllymäen koulun kortteli on merkitty vuonna 1887 vahvistetulle Hämeenlinnan kaupungin kartalle(tarkennuksia 1886) kaupungin läntisimpänä korttelina (L). Nykyinen Turuntien pääkatu on merkitty nimellä Chausse´e katu. Nykyisen Ahokadun pohjoisosa on merkitty Aho-katuna mutta eteläinen koulutontin viereinen katu Malmgatan nimellä. Myllymäenkatu on merkitty nykyisellä nimellään. Korttelin itäpuolelle on merkitty läntinen Wuorikatu. Kortteli L jakautuu kuuteen katkoviivoin ja välialuein eroteltuun rakennuspaikkaan. Neljä korttelia yhdistämällä muodostettu, vuosina 1882-1884 rakennettu kasarmialue rakennuksineen on merkitty kartalle. Kansallisarkisto.

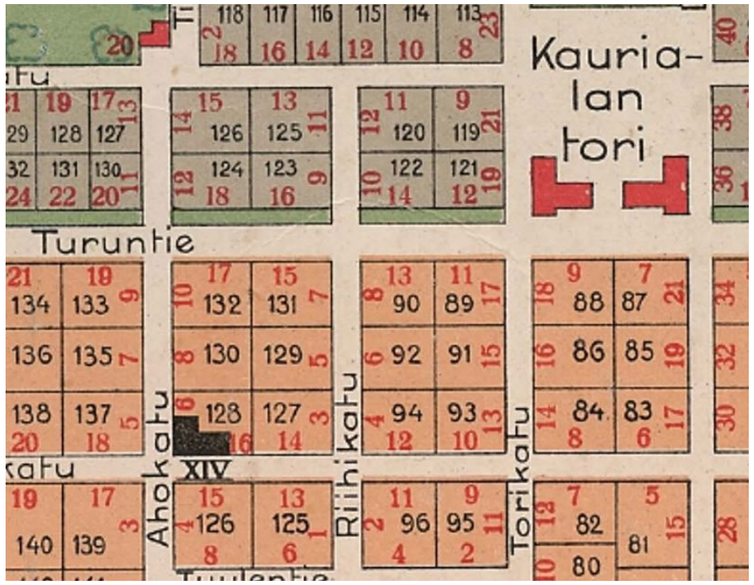

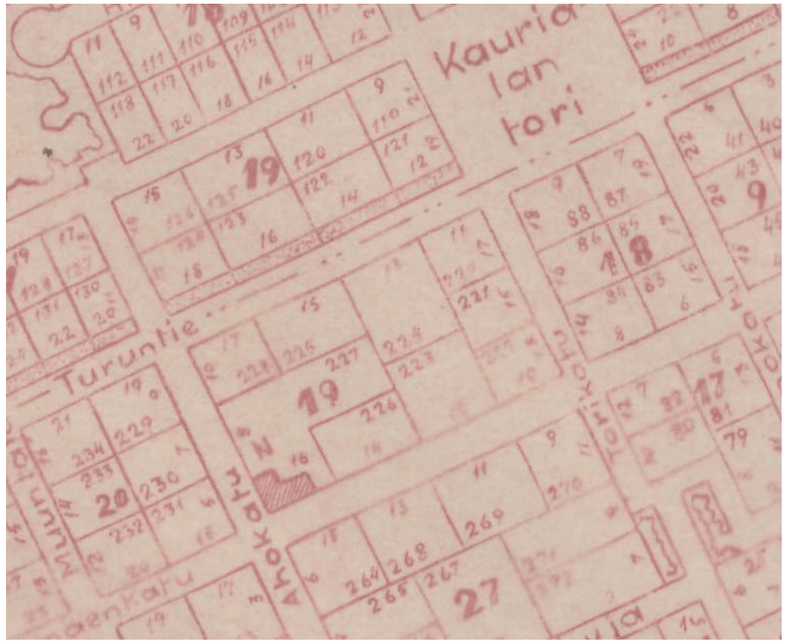

Myllymäen kaupunginosan 1900-luvun alun asemakartta ja kartan suurennos. Kartta ei ole ilmansuunniltaan kohdistettu, pohjoinen osoittaa vinosti alaspäin. Vuonna 1885 kortteliin 50 Myllymäenkadun varteen rakennettua Tapolan taloa ei ole merkitty kartalle. Korttelin alareunassa kulkevan Chaussee kadun, myöhemmän Turuntien varsi on tiiviisti rakennettu. Kuva Kansallisarkisto.

Hämeenlinnan kaupungin asemakartta vuodelta 1926. Puukoulu on mustalla merkitty korttelin lounaiskulmaan. Kortteli on jaettu kuuteen tonttiin. Turuntie on saanut nykyisen nimensä. Kuva www.lydia.fi

Ote vuoden 1941 kaupunkikartalta. Aiempiin kaavoihin merkitty mutta vielä toteutumaton Riihikatu on poistettu ja sen viereiset kortteli on yhdistetty. Koulutonttia samalla on laajennettu yhdistämällä kolme tonttia.

3.3 Kupariseppä Alanderin talo, veistokoulu, myöhempi Tapolan talo

Vuoden 1872 asemakaavan valmistuttua alettiin Myllymäen aluetta rakentaa kaavan mukaisesti. Asutusta oli jo aiemmin muodostunut vanhojen teiden varsille joten täysin rakentamaton alue ei tuolloin ollut. Kupariseppä Henrik Alanen rakensi vuonna 1875 suuren 10 huonetta käsittävän hirsitalon kaikkein läntisimpään kortteliin nro 221. Rakennus on edelleen säilynyt ja kulkee nykyään nimellä Tapolan talo.

Kansallisarkistossa on säilynyt Tapolan talon rakennusten palovakuutusasiakirjat vuosilta 1875 ja 1900, jälkimmäiseen vuonna 1906 tehdyin lisäyksin. Rakennuksen on vakuuttanut Suomen kaupunkien yleinen paloapuyhtiö. Palovakuutusasiakirjojen kuvaukset antavat varsin tarkan kuvan rakennuksen alkuperäisestä olemuksesta ja rakenteista sekä pihan ja lähiympäristön rakennuskannasta.

Palovakuutus 1876

Vakuutusyhtiö Tarmon arkistossa säilytettävästä vakuutuskirjasta ilmenee että Direktionen för städernas allmänna brandstods-bolag i Finland on vakuutusnumerolla 8840 28.2.1876 myöntänyt tilan 221 vakuutuskirjassa täsmennetylle rakennukselle palovakuutuksen 5000 markan arvosta. Vakuutuksen hakija on tilan 221 omistaja kupariseppä Henrik Alander. Vakuutuskirjassa mainitaan että vaakuutettava rakennus sijaitsee toistaiseksi asumattomassa Myllymäen (Kvarnbacks)kaupunginosassa, joka kaupungin uudemmassa kaavakartassa on merkitty korttelialueeksi.

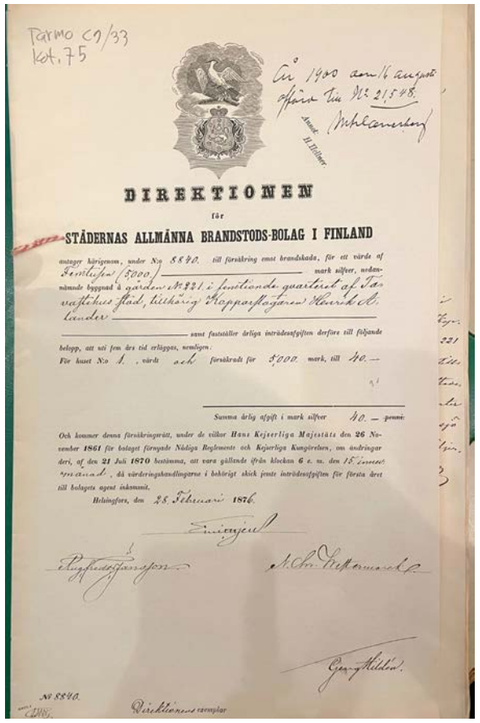
Tontin pinta-ala on 3315 neliökyynärää[1], pohjoinen tonttiin 219 rajautuva sivu on 51 kyynärää (n. 30m), itäinen sivu on 65 kyynärää ja rajautuu 20 kyynärää leveään Läntiseen Wuorikatuun. 25 kyynärää leveään Yrjönkatuun (Georgsgatan) rajautuva eteläsivu on 51 kyynärää. Läntinen sivu on 65 (n. 38,5)kyynärää ja rajautuu rakentamattomaan tonttiin 222. Pihaan on hiljattain tehty kaivo jossa on lupaava vedentulo. Varusteisiin kuuluu lisäksi kaksi palokoukkua, 2 ämpäriä, 1 palotikas ja 1 paloruisku.

Vakuutettava rakennus; No1 ; Puurakenteinen 1- kerroksinen vuonna 1875 valmistunut asuinrakennus, katteena kaksinkertainen lautavuoraus jonka välissä kaarnaa, rakennus on 36 kyynärää pitkä ja 14 kyynärää leveä (21.3x 8.3m). Keskikorkeus maasta harjaan on 11 1/4 kyynärää, sisältää 10 asuinhuonetta joissa yhteensä 8 kaakeliuunia ja 2 keittiön uunia, sekä uunit että keittiönuunit vuorattu kaakelilla, keittiön uunit on varustettu rautalevystä tehdyin kuvuin, lisäksi kellari. Kaksi kuistia ja 1 käytävä, kaksi puurakenteista ullakkoporrasta. Rakennus on maalaamatta ja ilman ulkovuorausta. Arvoksi arvioidaan 5000 mk.

Selostuksen perusteella rakennus oli jaettu kahteen asuntoon.

Tontilla ei ole muita rakennuksia. Vakuutuskirjassa mainitaan lisäksi että 162 kyynärän etäisyydellä on puurakenteinen paja ja 130 kyynärän etäisyydellä riihi ja hirsilato. Lähempänä ei ole palovaarallisia rakennuksia. Tontilla tai naapurustossa ei myöskään ole puutarhaa.

Vuonna 1891 tehdyn tarkastuksen yhteydessä todetaan että asuinrakennuksen katto on päällystetty asvalttihuovalla ja pihaan on valmistunut asvalttihuopakatteella päällystetty puurakenteinen ulkorakennus. Tontti ja rakennuksetolivat tuolloin siirtyneet kauppias G.W.Orraeuksen omistukseen.

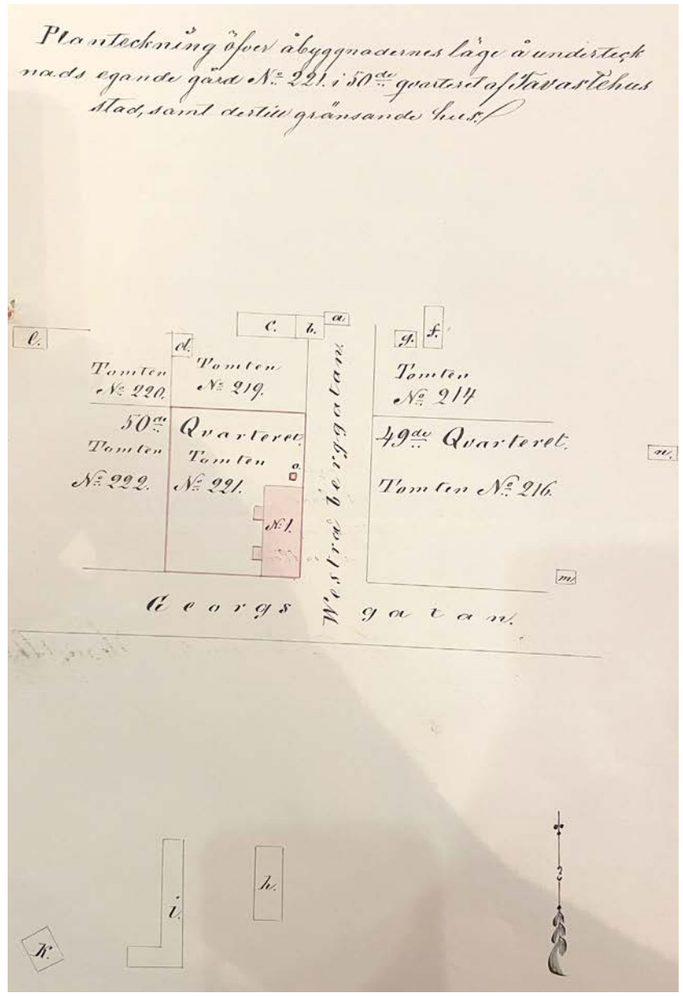

Parmo C9/33
Kot. 75

DIREKTIONEN
för
STÄDERNAS ALLMÄNNA BRANDSTODS-BOLAG I FINLAND

Och kommer denna försäkringsrätt, under de villkor Hans Kejserliga Majestäts den 26 November 1861 för bolaget förnyade Nådiga Reglements och Kejserliga Kungörelsen, om ändringar deri, af den 21 Juli 1870 bestämma, att vara gällande ifrån klockan 6 e. m. den 15 innev. månad, då värderingshandlingarne i behörigt skick jemte inträdesafgiften för första året till bolagets egend tinkommit.

Helsingfors, den 28 Februari 1876.

28.2.1876 päivätyn palovakuutuskirjan etusivu. Kansallisarkisto

Asemapiirroksesta ilmenee tontista ja lähiympäristö rakennuksineen vuonna 1876. Kansallisarkisto.

a) Hirsirakenteinen ulkohuone
b) Yksikerroksinen hirsirakennus (asuinrakennus)
c) Hirsirakenteinen ulkohuone
d) Yksikerroksinen hirsirakennus (asuinrakennus)
e) Yksikerroksinen hirsirakennus (asuinrakennus)
f) Yksikerroksinen hirsirakennus (asuinrakennus)
g) Lauta- ja rankarakenteinen ulkohuone
h) Yksikerroksinen puurakennus
i) Yksikerroksinen puurakennus ja ulkohuone
k) Lauta- ja rankarakenteinen paja
l) Lauta- ja rankarakenteiset tuulimyllyt
m) Puurakenteinen olkilato
n) Riihi ja lato

1 *Suomessa käytetty kyynärä = 59,34cm*

Palovakuutus 1900

Kauppias G.W. Orraeuksen omistukseen siirtyneen Tapolan talon palovakuutus uusittiin vuonna 1900. Vakuutuskirjassa kerrotaan kauppias G.W. Orraeuksen ilmoittavan asuinrakennuksen N:o 1 uudelleen vakuutettavaksi, k*oska hän on antanut vuorata rakennuksen puuverhouksella, maalata julkisivut, sekä on muutoin perusteellisesti kunnostanut rakennuksen sekä sisä- että ulkopuolisesti.*

Tonttia kuvataan vakuutuskirjassa seuraavasti; Tontin pinta-ala on 1168,8 neliömetriä pinta-alaa; sen pohjoissivu on 30,28 metriä pitkä ja koskee Läntiseen Vuorikatuun, joka on 12 metriä leveä; eteläsivu on 30,28 metriä pitkä ja koskee Yrjönkatuun, joka on 15 metriä leveä; länsisivu on 38,6 metriä pitkä ja rajoittuu rakentamattomaan tonttiin no 222; löytyy runsasvetinen kaivo pihalla ja on talo varustettu seuraavilla palokaluilla: 1 letkuruisku, 2 palohaukoa ja 2 ämpäriä sekä 2det tikapuut.

Rakennukset

No 1. Yksikerroksinen asuinrakennus hirsistä, hyvässä kunnossa, laudoitettu ja maalattu, sekä asfalttikaton alla, rakennettu vuonna 1875. Huoneus on 21,5 metriä pitkä ja 8,4 metr. leveä; sen keskikorkeus maasta katonharjaan 6,8 metriä, sisältää 10 asuinhuonetta, joissa yhteensä 8 takkaa ja 2 liettä, kaikki kaakeleista sekä liedet varustetut rautapelti-kuupilla ja helloilla, 2 eteistä ja yksi käytävä sekä kaksi sisäänkäyntirappua laudoista ja puuristikoista. Rakennuksen arvoksi merkitään 10 000 mk

No 2. Ulkohuonerakennus puusta, keskinkertaisessa kunnossa, maalattu vesivärillä ja asfalttikaton alla. Rakennuksessa, joka on 17,2 m. pitkä, 5 m. leveä ja 5 m. korkea, löytyy 2 liiteriä, 1 talli ja 1 navetta sekä 2 makkia lantasäiliöllä. Rakennus seinään kiinnitetyn sisusteen kanssa. Rakennuksen arvoksi merkitään 1 500 mk

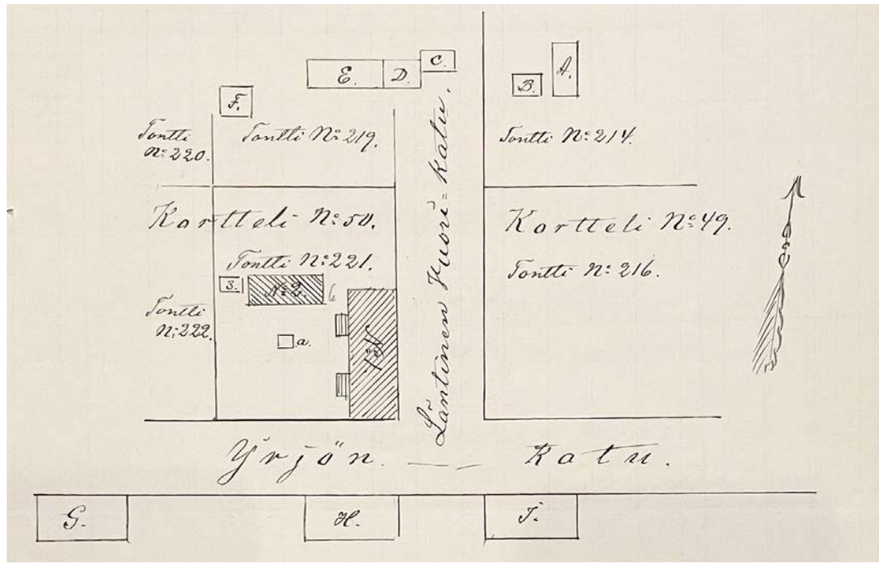
Lisäksi mainitaan vaja no 3. tontilla, jota ei ilmoiteta vakuutettavaksi. Lisäksi mainitaan ettei tulenarkoja laitoksia tiettävästi löydy tontilta eikä sen läheisyydessä.

Palovakuutus 1906

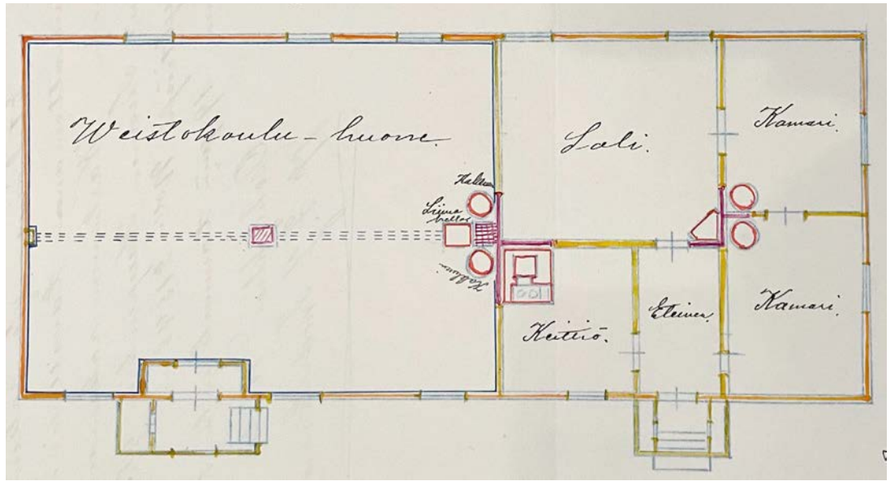
Vakuutuskirjaa muutettiin vuonna 1906 rakennuksen siirtyessä veistokoulun käyttöön. Palovakuutuksen liitteistä ilmenee että Vakuutuksenottaja N:o 21548 Osakeyhtiö Veisto on 15.5.1905 päivätyllä hakemuksella anonut lupaa rakennuksen N:o 1 muuttamiseksi veistokoulun käyttöön kesäkuun alusta lähtien. Vastauksessa todetaan että lupa tulee anoa paikalliselta maistraatilta ottaen huomioon kaikki ko viranomaisen edellyttämät varotoimenpiteet.

Seuraavana vuonna 19.1.1906 vakuutusyhtiöön toimitetusta pohjapiirroksesta ilmenee rakennukseen tehdyt muutokset sen siirryttyä Hämeenlinnan Weistokoulun käyttöön.

F.J. Fredriksonin Osakeyhtiö Veiston puolesta laatiman selostuksen mukaan; *rakennuksen pohjoinen puoli on väliseinäin y. m. poistamalla tehty avaraksi veistokouluhuoneeksi, jossa Hämeenlinnan veistokoulu nyttemmin työskentelee. Kouluhuone on kauttaaltaan, seinät ja katto, päällystetty rautalevyillä ja katon kannattamiseksi varattu ratakiskot kivipilareille. Kaikki nämä muutokset ovat tehdyt kaupungin Maistraatilta haetulla luvalla ja sen myönnytyksellä. Kouluhuoneen ja asuntohuoneiden välillä ei ole ovea tai muuta aukkoa. Eteläinen osa rakennusta on muuttumattomana tavallisina asuntohuoneina. Kartanon rakennukset ovat vakuutetut Suomen Kaupunkien Yleisestä Paloapu-yhtiöstä n:olla 21548.*

Vakuutuskirjaan 1900 merkityssä asemapiirroksessa näkyy tontti silloisine rakennuksineen sekä kadut ja naapuritontit rakennuksineen. Tontin raja on merkitty Tapolan talon rak no 1 kadunpuoleisiin ulkoseinälinjoihin kiinni. Eteläpuolinen nykyinen Koulukatu oli tuolloin Yrjönkatu. Tontin itäreunalla kulkenut Läntinen Wuorikatu on myöhemmin poistettu. Kahdella portaalla varustetun Tapolan talon (No1) ohella tontilla on ulkorakennus (No 2) ja vaja(3) sekä pihan keskellä kaivo(a). Kuva Palovakuutus 1900/ Kansallisarkisto.

Palovakuutuksen liitteenä ollut pohjapiirros nykyisestä Tapolan talosta. Talon pohjoispuoli muutettiin tuolloin veistokoulun opetustilaksi ja kaikki väliseinät purettiin. Keskiosassa kulkenutväliseinä on korvattu pilaripalkkirakenteella. Talon eteläpäädyssä on erillinen salin, kahden kamarin ja keittiön käsittävä asunto. Keittiössä on leivinuuni, muissa tiloissa pönttö- ja kaluunit.

Hämeenlinnan puuveistokoulusta puusepänverstaaksi

Tapolan talossa vuonna 1905 toimintansa aloittaneen puuveistokoulun vaiheista on tutkija Inka- Maria Laitila kirjoittanut Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon vuosikirjassa 1991 julkaistussa artikkelissa. Museon arkistossa säilytettävät veistokoulun asiakirjat saattavat sisältää lisätietoa Tapolan taloa veistokoulun aikaisista vaiheista. Seuraavassa selostuksessa on lainattu www.häme-wiki- sivustolla julkaistua referaattia artikkelista.

Hattulaan 1890-luvulla perustettu Puuveistokoulu siirtyi Hämeenlinnaan vuonna 1901 ja toimi aina vuoteen 1917 asti. Koulu oli ensimmäisiä pojille käsityöopetusta tarjoavista oppilaitoksista.

Alku Hattulan Puuveistokoulussa

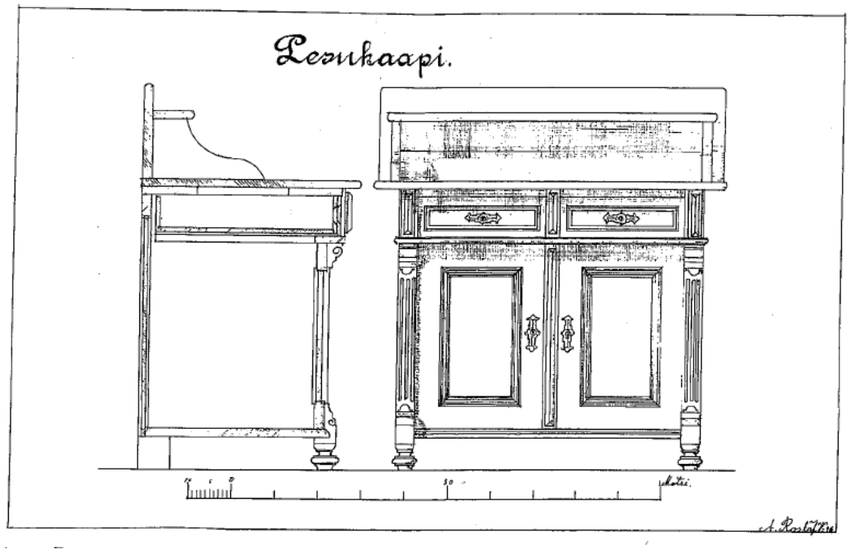
Vuonna 1885 Fredrika Wetterhoffin perustama tytöille tarkoitettu Työkoulu oli suuri askel kohti järjestelmällistä käsityökoulutusta. Kuvernööri Torsten Costiander ryhtyi puhumaan veistokoulusta, jossa opetettaisiin maanviljelijöiden tarvitsemien työvälineiden ja ajoneuvojen valmistusta. FM Torsten Nordenswan ja tilanomistaja Uno Wegelius ryhtyivät puuhamiehiksi koulun perustamiseksi Hattulaan. Rakennukset saatiin vuokrattua ja puuhamiehet lahjoittivat sisustuksen ja työvälineet. Teollisuushallitus hyväksyi koulun säännöt 27.2.1891. Opetusta järjestettiin ympäri vuoden lukuunottamatta kahden kuukauden lomaa kesällä ja kahden viikon lomaa jouluna. Kurssi kesti kaksi vuotta. Kyvyistä ja työn laadusta riippuen maksettiin oppilaille vaatimatonta päiväpalkkaa. Lähes kaikki koulussa valmistetut esineet tehtiin myyntiin.

Koulu siirtyy Hämeenlinnaan

Vuonna 1901 koulu päätettiin siirtää Hämeenlinnaan, sillä koulu kärsi oppilaspulasta. Samalla alettiin katsoa myös esineiden esteettistä puolta, eikä vain niiden hyötyarvoa. Kaupunkiin muuton myötä oppilasmäärä kaksinkertaistui. Kouluun olisi ollut enemmänkin tulijoita, mutta varojen ja tilojen puutteessa ei voitu useampaa hyväksyä. Pari vuotta koulu toimi palokuntatalossa, kunnes VPK tarvitsi tilat omaan käyttöönsä ja Veistokoululle kunnostettiin oma talo Myllymäessä sijaitsevan kauppias G.W. Orraeuksen taloon. Kauppa hoitui niin että osakeyhtiö Veisto osti talon ja vuokrasi sen sitten koululle. Koulu aloitti toimintansa tässä myöhemmin Tapolan taloksi nimetyssä rakennuksessa vuonna 1905. Edellisellä sivulla on kerrottu rakennukseen tuolloin tehdyistä muutoksista.

Vuonna 1909 koulun uutena veistonopettajana aloittanut Alfred Tuomaala ryhtyi uudistamaan opetusta. Hän esitti mm. maalaamisen lisäämistä opetukseen. Maalausopetusta varten laadittiin suunnitelmat rakennukseen toteutettavasta lisäsiivestä, mutta varojen puutteessa jouduttiin tästä luopumaan. Sen sijaan järjestettiin maalausopetusta varten vuokrahuone.

Koulun johtokunnan toimesta käynnistetyn selvityksen perusteella koulussa siirryttiin ammatillisten tietojen ja taitojen kehittämiseen. Ehdotuksen mukaan koulussa tulisi opettaa ammattipiirustusta, ammattitietoa eli teknologiaa, s.o. raaka-aineoppia, kustannusarvio-oppia yms. sekä tyylioppia. Näiden lisäksi vapaakäsipiirustus, laskento, kirjanpito ja oikeinkirjoitus sisällytettiin opetusohjelmaan. Tarkastajan mukaan kolme työlajia oli taloudellisesti todella kannattavia: huonekalujen, suksien ja ajokalujen valmistus. Hämeenlinnaan todettiin sopivimmaksi huonekalujen valmistus. 26.11.1909 hyväksytyn uuden opetusohjelman myötä nimi vaihtui Hämeenlinnan Ammatilliseksi Veistokouluksi. Uuden opetusohjelman myötä käytiin koulua 10 tuntia 5 päivänä viikossa ja yhtenä päivänä 8 tuntia. Oppilaat työskentelivät päiväsaikaan veistokoulussa ja illalla he istuivat Käsityöläiskoulun tunneilla.

Arvo Roslöfin mallipiirustus pesukaapista lukuvuodelta 1903-1904. Varsinaisen veistotyön ohella oli piirustuksella vahva sija opetuksessa. Kuva Hämeenlinnan historiallisen museon vuosikirja 1991.

Oppilaat tekivät kaikenlaisia esineitä voilusikoista vihkipalleihin. Aloittelevat oppilaat tekivät ensin nukeille huonekaluja. Lähes kaikki esineet tehtiin myyntiin ja niiden myynnistä vastasivat paikalliset kauppiaat. Puuveistokoulu opetti kansakoulun käyneet pojat paitsi hyviksi puusepiksi, myös hyviksi piirtäjiksi ja suunnittelijoiksi. Oppilaat kokosivat esineistä tehdyt piirustukset kirjaksi.

Koulun lakkautetaan ja rakennus muutetaan puusepänverstaaksi

Koulu kärsi toimintansa aikana jatkuvasta rahanpuutteesta. Maailman tilanteesta johtuva elintarvikepula vuonna 1917 vaikutti välillisesti myös koulun oppilasmäärään. Hyväksytyistä oppilaista vain kolme saapui lukuvuoden alussa paikalle koska varattomimpien kotien pojilla ei ollut mahdollisuutta lähteä kaupunkiin opiskelemaan. Vaikka oppilaita ilmaantui vielä viisi lisää, ei koulua ollut mahdollista aloittaa niin vähäisellä oppilasmäärällä ja sen toiminta päättyi.

Tämän jälkeen rakennuksessa on toiminut useita puusepänverstaita. Hämeen kansan lehdessä 18.4.1929 julkaistun ilmoituksen mukaan myytiin konkurssihuutokaupalla Myllymäenkatu 14 talossa sijainneen Juho Kustaa Salmisen puusepänverstaan kalusto. Rakennuksessa aloitti toimintansa tämän jälkeen Huonekalutehdas K. Lehtonen.

HUONEKALUTEHDAS K. LEHTONEN
Hämeenlinna, Myllymäenkatu 14. Puh. 717
suorittaa puusepänalaan kuuluvia töitä. Myös antiikkihuonekaluja korjataan. Halvat hinnat ja ensiluokkainen työ.

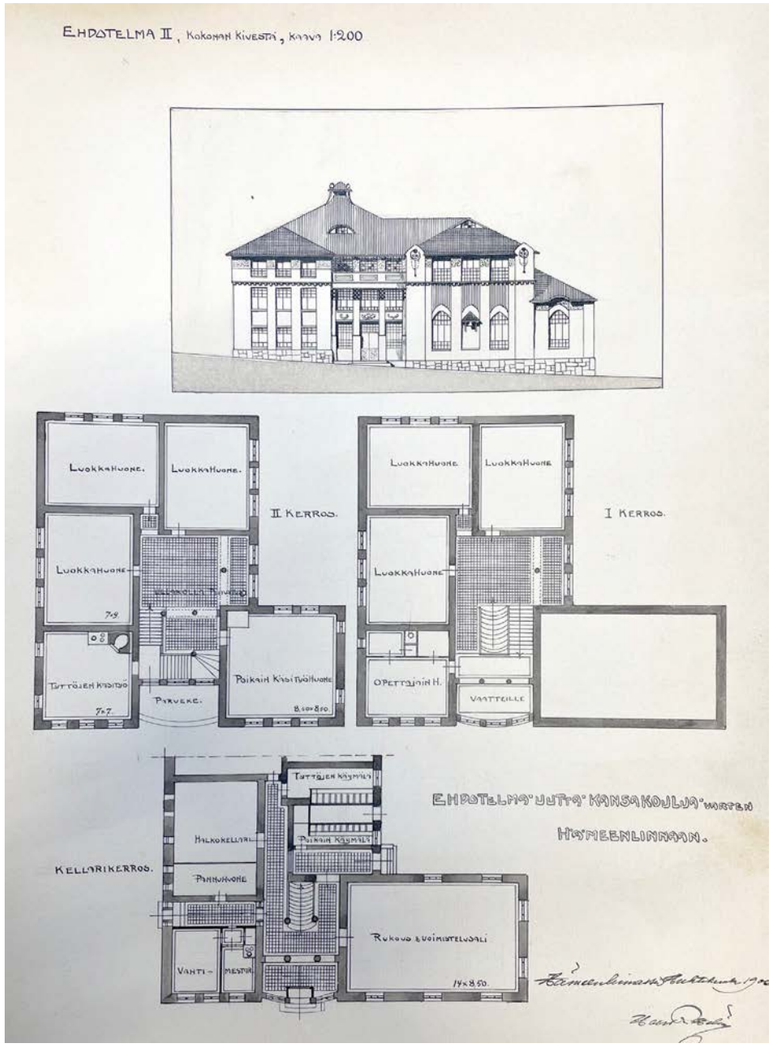
Tapolan talossa vuodesta 1929 toimineen Huonekalutehdas K. Lehtosen Hämeen sanomissa 3.12.1933 julkaistu mainos.

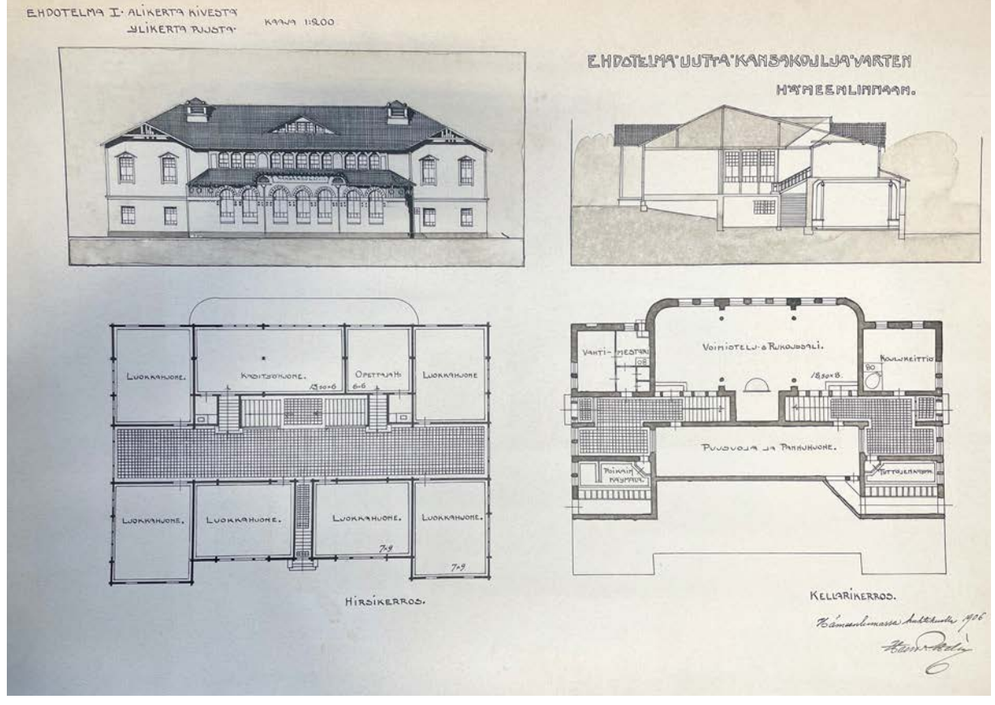
3.4 Myllymäen koulun varhaiset suunnitelmat

Maaliskuussa 1905 useat talonomistajat lähestyivät Hämeenlinnan valtuustomiehiä kirjeellä, jossa ehdottivat alemman kansakoulun avaamista Myllymäen kaupunginosaan. Valtuusto pyysi kansakoulunjohtokunnalta lausuntoa muun muassa siitä, minkä kokoinen koulu Myllymäkeen olisi tarpeen perustaa. Seuraavan vuoden huhtikuussa kansakoulunjohtokunta lähetti kaupunginvaltuustolle ehdotelmat koulusta. Johtokunta ehdotti, että koulu rakennettaisiin mäenrinteelle vuokratonttien kortteliin n:o XVII. Ehdotelman mukana oli kaksi arkkitehti Henrik R. Helinin suunnitelmaa koulurakennuksesta: ensimmäisessä suunnitelmassa rakennuksen pohjakerros olisi rakennettu kivestä ja yläkerta hirsistä, toinen suunnitelma taas oli kaksikerroksinen kivirakennus. Rahatoimikamari ehdotti ensimmäisen suunnitelman toteuttamista.

Keväällä 1907 Myllymäen kaupunginosan asukkaat jättivät anomuksen kansakoulun avaamisesta seuraavana syksynä, mutta kansakoulunjohtokunnan mukaan Myllymäessä ei ollut sopivaa huoneistoa vuokrattavana eikä hankkeissa oleva rakennus ehtisi valmistua syksyyn mennessä.

Kaupunginvaltuusto asetti vuoden 1907 alussa valiokunnan toimeenpanemaan kilpailun koulun suunnittelusta. Valiokuntaan kuuluivat kansakoulunopettajatar Hilda Eklöf, insinööri H. Holmén ja kaupunginlääkäri Viktor Manner. Tulevan koulun sijainniksi kansakoulunjohtokunta ehdotti Läntisen Viertotien (myöhemmin Turuntie) eteläpuolella Poltinahon kentän lähettyvillä vapaana olevaa paikkaa. Useat myllymäkeläiset taas olivat ehdottaneet koulun sijoittamista heti asutun Myllymäen osan yläpuolelle itse mäelle. Valiokunta huomautti, että johtokunnan ilmoittama paikka olisi perin vilkasliikenteisen kadun varrella ja lähellä sotilaskasarmeja, kun myllymäkeläisten ehdottama paikka sen sijaan olisi rauhallisempi (Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus 1905-1907).

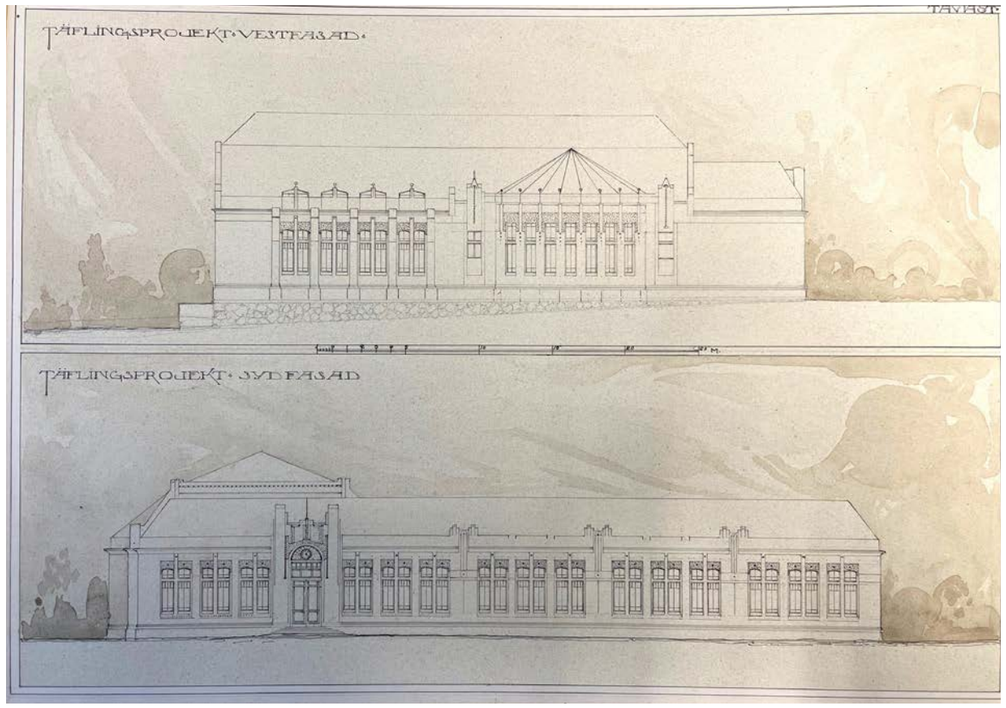
Kansakoululautakunnan vuonna 1906 kaupunginvaltuustolle esittämät arkkitehti Henrik R Helinin laatimat kaksi ehdotelmaa kansakouluksi Myllymäen kaupunginosaan. Kaksikerroksiset koulurakennukset käsittävät molemmat 6 luokkahuonetta, tyttöjen ja poikien käsityöhuoneet sekä yhdistetyn voimistelu- ja rukoussalin sekä aputiloja. Kuva kaupunginarkisto.

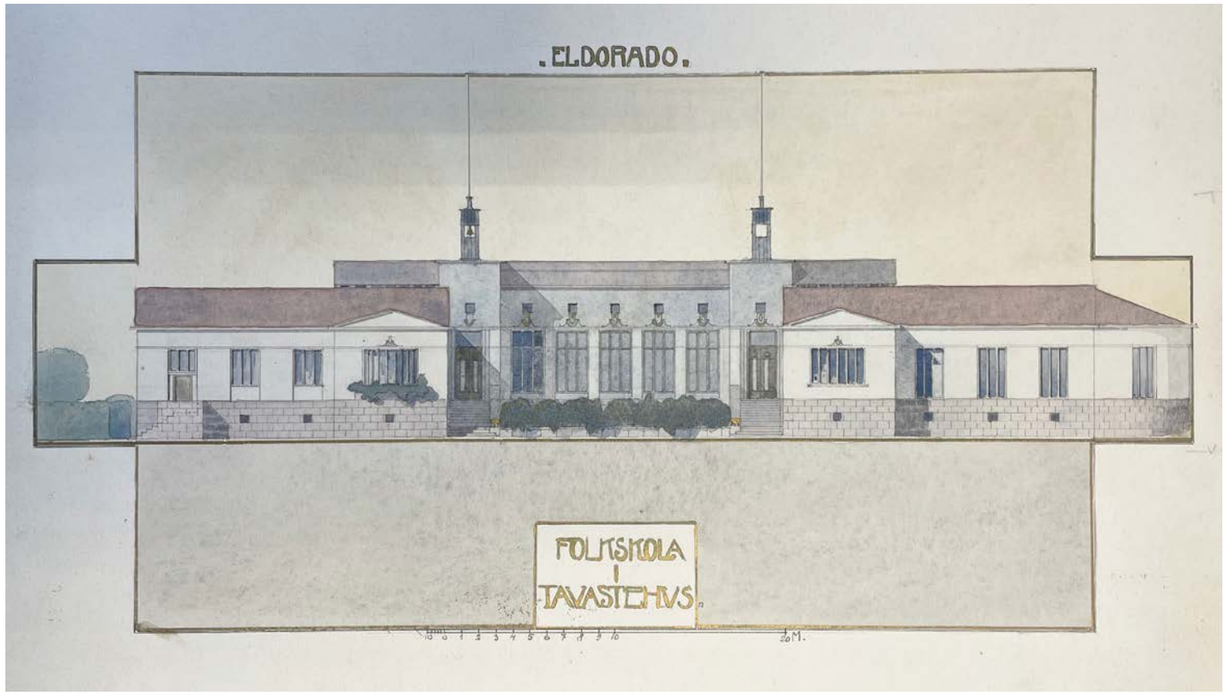
3.5 Arkkitehtikilpailu

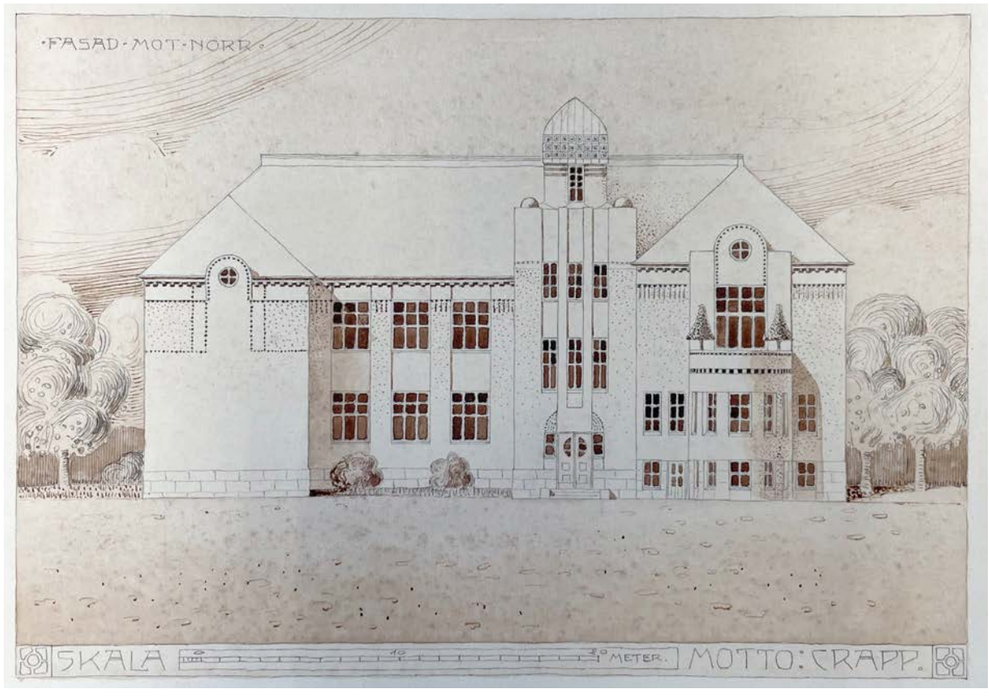
Koulun toteuttamiseksi järjestettiin vuonna 1907 arkkitehtikilpailu, jonka palkintolautakuntaan kuuluivat Hämeenlinnan edustajina yllämainitut opettajatar Hilda Eklöf ja kaupunginlääkäri Viktor Manner sekä Helsingin Arkkitehtiklubin valitsemina arkkitehdit Hugo Lindberg, Albert Nyberg ja Bertel Jung. Määräaikaan mennessä kilpailuun oli jätetty 46 suunnitelmaa ja lisäksi määräajan jälkeen yksi suunnitelma, jota ei otettu tarkasteluun. Kilpailussa oli tarkoitus palkita kolme ehdotusta, mutta lautakunta totesi kilpailun osanottajien määrän niin runsaaksi ja kilpailun tulokset siinä määrin hyviksi, että päätettiin jakaa myös neljäs palkinto.

Ensimmäisen palkinnon voittanut ehdotus oli arkkitehti Valter Jungin, toimistosta V. Jung & E. Fabritius. Lautakunnan mukaan ehdotus, nimeltään Piirretty ympyrä, oli ratkaisuna ”Selkeä ja yksinkertainen; eri huoneryhmäin järjestely onnistunut. Ehdotus on kuutioalaltaan pienin kaikista eli n. 5,050 m^3. Ulkoasu kaunis ja arvokas; torni olisi siinä tapauksessa, että rakennus sijoitetaan nyt suunnitellulle paikalle, muutettava vastaiselle puolelle.” (Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus 1908, 94, Arkitekten 7/1907). Kilpailun arvostelupöytäkirjassa todetaan myös että ehdotus on ylisuuri ja tuskin toteutettavissa kilpailuohjelman määrittelemän 110 000 markan kustannusten puitteissa.

Tammikuussa 1908 kaupunginvaltuusto päätti hyväksyä rakennettavaksi kansakoulun Myllymäen kaupunginosaan, vastaisuudessa tarkemmin määrättävään paikkaan ja aikanaan hyväksyttävien piirustusten mukaan, mikäli lisätyt valtuusmiehet myöntävät siihen tarvittavat varat. Koulun rakentamista varten alettiin järjestellä lainaa. Valter Jungin laatimat lopulliset piirustukset esiteltiin kaupunginvaltuuston kokouksessa vuonna 1909. Kesäkuussa 1908 valmistusvaliokunta ehdotti, että koulun paikaksi tulisi Myllymäen kaupunginosan seitsemännessä korttelissa sijaitsevia vuokratontteja 29 ja 30 vastapäätä oleva maa-alue.

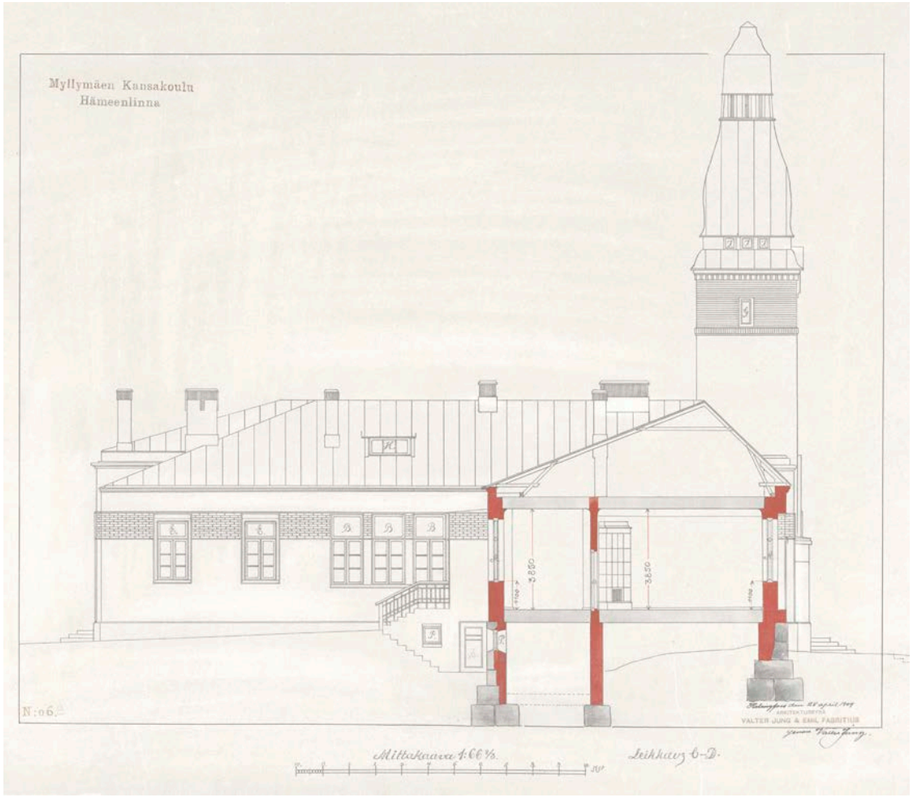

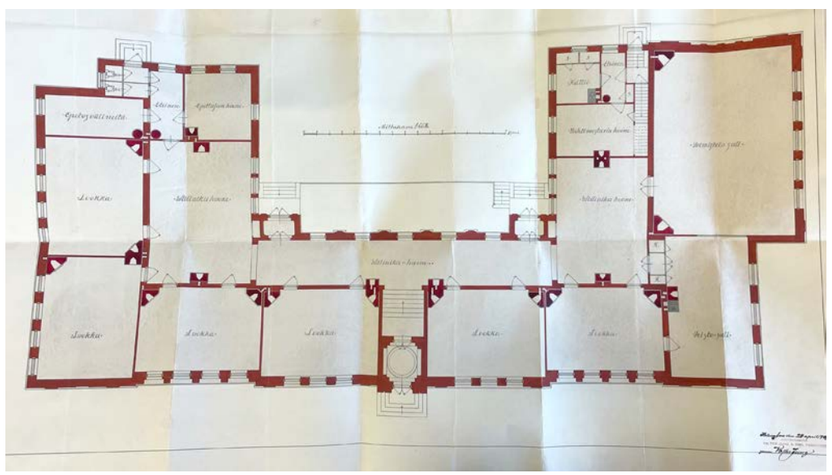

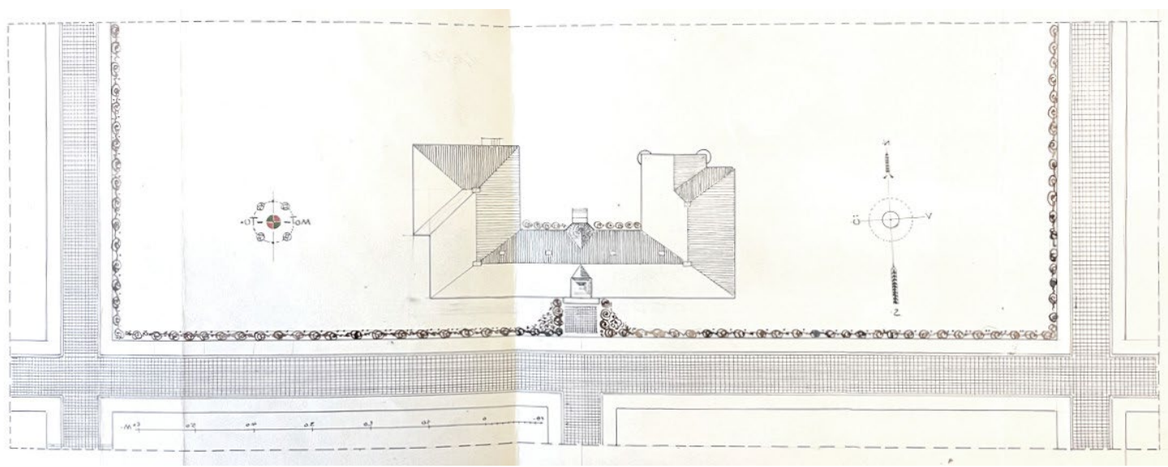

Julkisivupiirustus. Arkitektbyrå Valter Jung och Emil Fabritius 26.4.1909. Lydia

Leikkaus B-D . Arkitektbyrå Valter Jung och Emil Fabritius 28.4.1909. Lydia

Valter Jungin ja Emil Fabritiuksen laatima koulusuunnitelma vuodelta 1909. Vasemmalla pohjapiirros ja oikealla asemapiirros. Koulu on suunniteltu sijoitettavaksi kadun varteen vielä määrittelemättömälle tontille.

Piirustukset on valokuvattu Hämeenlinnan kaupunginarkistossa.

3.6 Uudet koulusuunnitelmat ja rakentaminen

Myllymäen kansakoulun rakentamiseen oli myönnetty 65,000 markan suuruinen valtion laina, joka oli nostettava vuoden 1911 kuluessa. Valmistusvaliokunta kuitenkin lausui, että koulun rakentaminen olisi jätettävä toistaiseksi, sillä kansakoulun valtionavun pysyväisyys vaikutti epävarmalta ja kaupungin menot kansakoululaitoksesta saattaisivat tulla merkittävästi rasittamaan kaupungin verovelvollisia.

Vuonna 1911 tonttivaliokunta esitti asemapiirroksen Myllymäen tonttialueen laajentamisesta, ja seuraavan vuoden toukokuussa valtuusto hyväksyi ehdotuksen pääosin sellaisenaan, mutta kansakoulurakennuksen paikaksi ehdotettu kortteli suunniteltiin nyt esplanadiksi, joka jatkuisi yhtäjaksoisesti järjesteltävän alueen päästä toiseen.

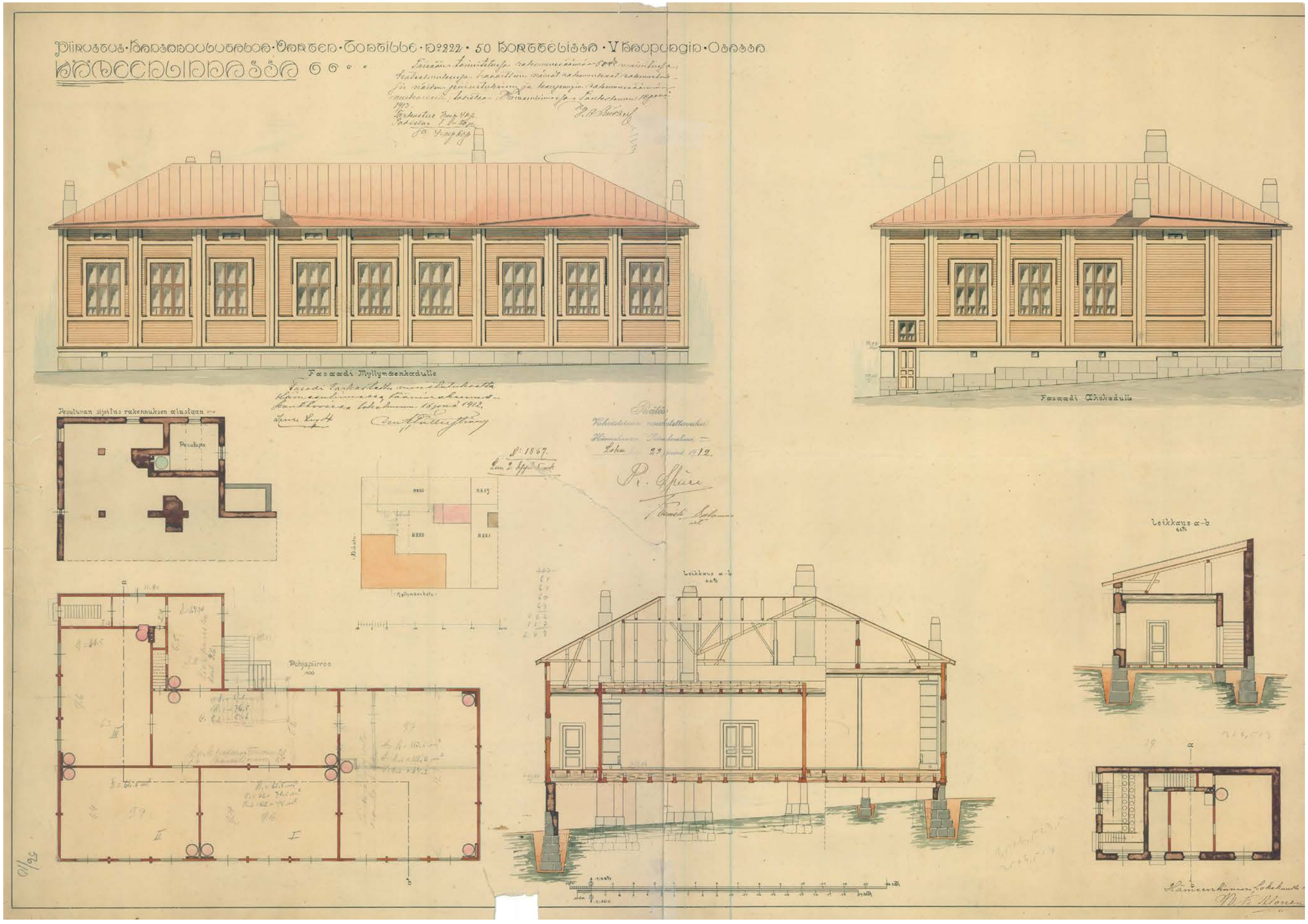
Vuonna 1912 Myllymäen asukkaat kirjelmöivät jälleen valtuustolle pyytäen jouduttamaan Myllymäen kansakoulun rakennusasiaa. Anomuksen tekijät pitivät Myllymäen kansakoulua varten aiottua paikkaa sopimattomana (kunnalliskertomuksesta ei selviä, mihin paikkaan tässä viitataan) ja ehdottivat koulun paikaksi Itäisen Torikadun varrelta tonttien n:o 232 ja 234 pohjoispuolista osaa. Valtuusto käsitteli ehdotusta tilojen vuokraamisesta koulua varten, mutta päätyi sen sijaan muuttamaan koulutuntijärjestystä myllymäkeläisten lasten osalta. Ratkaisuun tyytymättömät Myllymäen asukkaat lähettivät uuden kirjeen valtuustolle.

Kesäkuussa vuonna 1912 valtuustolle esiteltiin rakennusmestari V. Fr. Alasen kirje, ”jossa hän tarjoutui kirjettä seuranneen pohjapiirroksen mukaan rakentamaan ja täydessä kunnossa pitämään Myllymäen kansakoulua varten tarvittavan huoneiston, mihin kuuluisi kolme luokkahuonetta, sali, oppilasten eteinen ja opettajainhuone eteisineen sekä tarpeelliset ulkohuoneet, 3,200 markan vuotuisesta vuokrasta edellyttäen, että sopimus tehdään 15 vuodeksi; ja tulisi koulurakennus sijoitettavaksi veistokoulun viereiselle tontille N:o 222, minkä rakennusmestari Alanen ilmoitti olevansa halukas ostamaan siinä tapauksessa, että sopimus saadaan aikaan.” (Kunnalliskertomus 1912, 8.) Valtuusto hyväksyi rakennusmestari Alasen tekemän tarjouksen. Koulua varten aiotun tontin viereen kaupunki päätti pidättää kaksi tonttia, siltä varalta, että niitä tarvittaisiin koulun laajentamiseen.

Syyslukukauteen 1913 mennessä koulurakennus oli valmis ja koulutyöt päästiin aloittamaan 2.9.1913. Kuitenkin vielä toukokuussa 1913 rahatoimikamari ehdotti vesi- ja viemärijohdon pikaista rakentamista koululle saakka, sillä kaupungin vesi- ja viemärijohtoverkko ei vielä sinne ulottunut.

Rakennusmestari V. Fr. Alasen suunnitelmien mukaan rakennettu vuonna 1913 valmistunut kansakoulu. Ahokadulta otettu päiväämätön valokuva lienee 1910- luvulta. Koulutonttia rajaa kadun suuntaan korkea lauta-aita. Kuoppaisen ja vielä keskeneräisen kadun reunaan on rajattu jalkakäytävä. Ahonkadun puoleinen sisäänkäynti portaineen avautuu suoraan kadulle. Pihan puolella pilkottaa myöhemmin muutetun sisäänkäynnin edustan portaat. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

V. Fr Alasen piirustus vuodelta 1912

Koulun tilat ja rakenteet

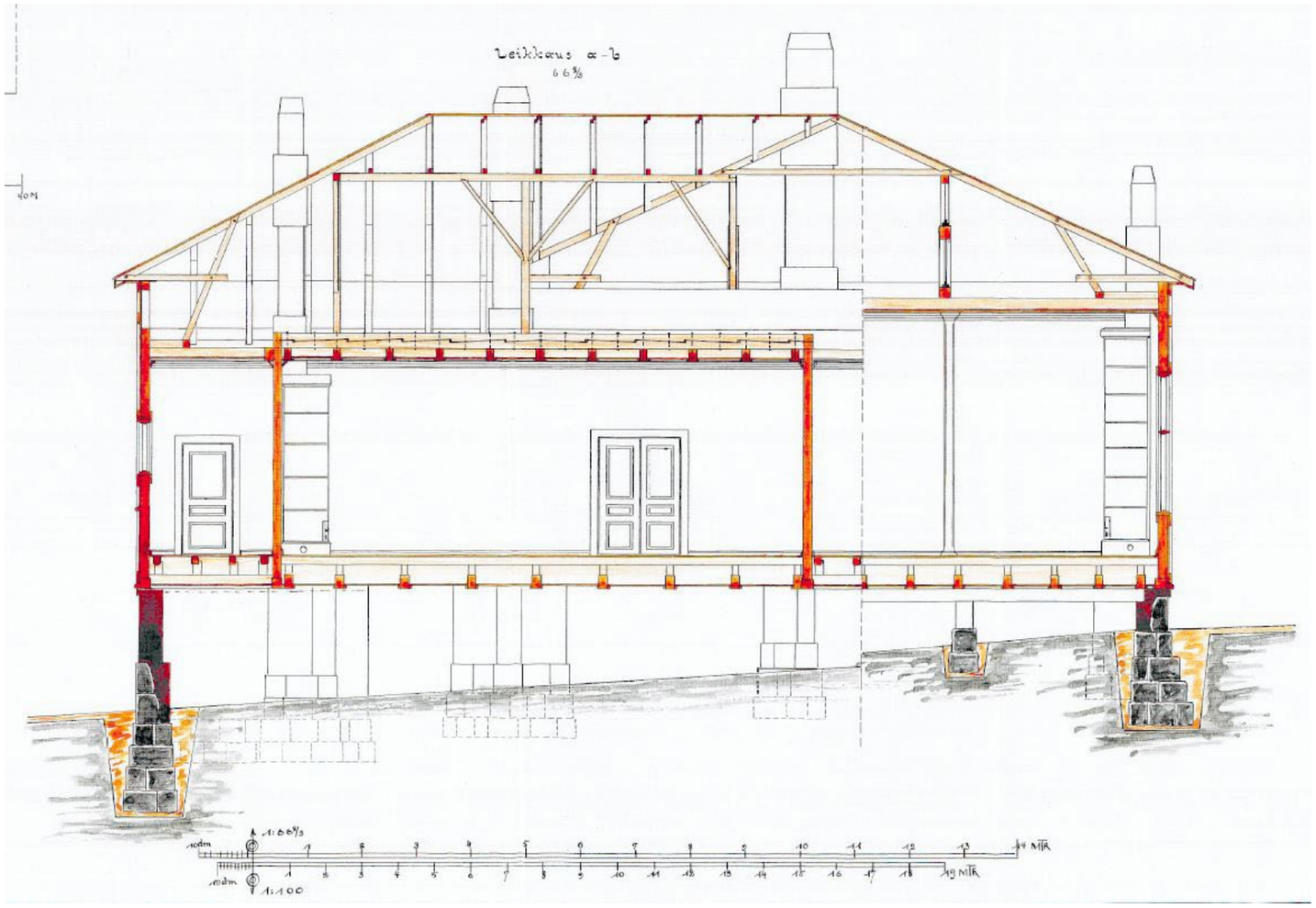
Koulun alkuperäiset suunnitelmat ja vuoden 1913 palovakuutusasiakirjan tiedot antavat varsin tarkan kuvan koulun alkuperäisistä tiloista ja rakenteista. Otteita palovakuutuksen kirjauksista sekä vakuutuksen liitteenä ollut asemapiirros on esitetty seuraavalla sivulla.

Koulurakennus:

Vuonna 1913 valmistunut rakennusmestari Vilho Fredrik Alasen suunnittelema koulurakennus oli laajuudeltaan huomattavasti vuoden 1907 kilpailuvaihetta pienempiänä. Alkuperäisenä tavoitteena ollut kuusi luokkahuonetta käsittävä kivirakenteinen koulu supistui kolmen luokkahuoneen puurakenteiseksi kouluksi. Hirsirunkoinen rakennus vuorattiin öljyväreillä maalatuin puupaneelein. Julkisivu jaettiin sekä pysty- että vaakasuuntaisin listoituksin. Sisä- ja ulkopuolella hirsirunkoa jäykistävät följarit muodostavat julkisivuja jäsentävän pilasteriaiheen. Luokkahuoneisiin ja eteisaulaan toi valoa suurikokoiset ruutujaotellut ikkunat. Kattomuotona oli aumakatto ja katteena musta rautalevy. Sokkelin alaosa tehtiin lohkokiviharkoista ja yläosa muurattiin ja rapattiin. Kouluun toteutettiin kolme luokkahuonetta, suuri voimistelu- ja rukoushuone, sekä näitä yhdistävä tilava eteisaula joka avautui pihan suuntaan suurien ikkunoiden kautta. Koulun pääsisäänkäynti sijoittui pihan puoleiseen sisänurkkaan ja sen edustalla oli ulkoporras. Opettajanhuoneeseen oli Ahokadulta oma sisäänkäynti eteistiloineen. Alarinteeseen pihan puolelle rakennettiin pieni kellari pesutupaa varten.

Luokkahuoneet, voimistelusali ja koulukäytävä olivat alaosastaan paneloituja ja laseerattuja. Seinien yläosat oli peitetty pahvilla ja maalattu liimavärillä. Kaikkien huoneiden katot ja lattiat oli laseerattua puuta.

Rakennuksessa oli yhteensä 12 kakluunia, jotka oli sijoitettu luokkahuoneissa vastakkaisiin nurkkiin. Tästä johtuen savupiippuja oli paljon, myös kadun puoleisilla ulkoseinustoilla. Myös ilmanvaihto oli huolella suunniteltu. Kaikki luokkahuoneet ja voimistelusali oli varustettu ulosvievillä ilmanvaihtotorvilla, sekä sähköllä toimivilla tuloilmakanavilla. Nämä katujulkisivuilla säilyneet Ilmanvaihtotorvet näkyvät jo varhaisissa valokuvissa.

Leikkaus a-b
66%
1:100
1:100
1:100

Palovakuutus vuodelta 1913

Suomen Kaupunkien Yleisessä Paloapuyhtiössä vakuutettavaksi ilmoittaa allekirjoittanut tämän kautta huonerakennukset omistamallansa Kansakoulu talon kartanolla ja tontilla no 222. Aho- ja Myllymäen katujen kulmauksessa 50:ssä korttelissa Hämeen linnan kaupunkia.

Tontti sisältää 1138,80 neliömetriä pinta-alaa; sen pohjoissivu on 39, 00 metriä ja rajoittuu tonttiin no 220. – itäsivu on 29,20 metriä ja rajoittuu tonttiin no 221, - eteläsivu on yhtä pitkä kuin pohjoissivukin ja koskee Myllymäen katuun, joka on 12,00 metriä leveä, - länsisivu on yhtä pitkä kuin itäsivukin ja koskee Ahokatuun joka on 12,00 metriä leveä: se on varustettu seuraavilla palokaluilla: 1 kannettava letkuruisku, 2 palosankoa, 2 tikapuut ja 2si palohakaa, joiden lisäksi kartanolla on kaupungin vesijohdosta johdettu vettä pesutupaan, WC:n, koulukäytävälle johonka vielä on yhdistetty paloposti niin pitkänä että se ulettuu sisällä kaikkiin huoneisiin, ynnä talo varustettu omalla jäätymättömällä tarkoituksenmukaisella ulkopalopostilla riittävän pitkine letkuineen ja suihkuineen.

Kartanon rakennukset jotka vakuutettaviksi ilmoitetaan ja joiden paikan tähän oheen pantu asemapiirros tarkemmin osoittaa, ovat seuraavat:

No 1. Koulurakennus hirsistä, hyvässä kunnossa, rakennettu vuonna 1913, laudoitettu ja maalattu öljyvärillä, mustan rautalevyisen katon alla. Huoneuksessa joka on 29,90 metriä pitkä, 12,00 metriä leveä, ja 8,75 metriä korkea maasta katon harjaan ja tämän kanssa yhtenä rakennuksena saman jaksoisen katon alle sivuosa sen pohjoispuolelle joka on 6,80 metriä pitkä, 11,90 metriä leveä ja 9,90 metriä korkea maasta katon harjaan. Koko rakennuksessa on 3me luokkahuonetta, 1si voimistelu ja rukoushuone, 1si opettajainhuone, 1si iso koulun eteiskäytävä ja 1 opettajain käytävä ja eteinen, sekä W.C. osasto, yhteensä 12 kakluunia sekä kivijalkakerroksessa pesutupa varustettu holvatulla katolla ja sementtilattialla johonka on muurattu muuripata kaikki asianmukaisissa palomuureissa, kaikkien luokkahuoneitten, voimistelusalin ja koulukäytävän seinät alaosasta paneelattu ja laseerattu sekä yläosat peitetty pahvilla ja liimavärimaalattu, opettajahuoneen ym. seinät peitetty pahvilla ja liimavärimaalattu, kaikkien huoneiden katot ja lattiat laseerattu, kaikki luokkahuoneet ja voimistelusali ovat varustetut erityisillä huolellisesti laitetuille ulos vievä ilman vaihto torvilla sekä sähkön välityksellä sisään tuova ilman vaihto kanavilla, vesijohto ja viemäri putkineen ja kojeineen sekä sähkövalo johtoineen arvataan, summaan Smk 37,400

No 2. Asuin ja ulkohuone rakennus tiilistä hyvässä kunnossa, rakennettu vuonna 1913, rappaamaton, rautalevyisen katon alla. Huoneus on 13,00 metriä pitkä, 6,60 metriä leveä ja on 6,90 metriä korkea maasta palomuurin päälle, sisältää yhdessä huonekerroksessa 1si asuinhuone 1dellä kakluunilla, 1si keittiö 1dellä hellallisella keittiön liedellä, 2si komeroa ja 1si eteinen, molemmissa huoneissa holvatut katot, sekä muuten hyvässä kunnossa, katot liimavärimaalatut, seinät tapiseerattu sekä muut osat öljymaalatut, sekä tämän lisäksi ulkohuoneosa jossa on 2si isompaa käymälää oppilaille, 1si pienempi käymälä, 1si pisoaari, sekä asianmukainen latriini, viemäri putkineen ja kojeineen sekä sähkövalo johtoineen arvataan summaan Smk 9000

2si ajoporttia piiruista ja laudoista, sekä 38,00 metrin pituudelta 1,80 metriä korkeeta aitaa maalattu öljyvärillä arvataan, summaan Smk 400

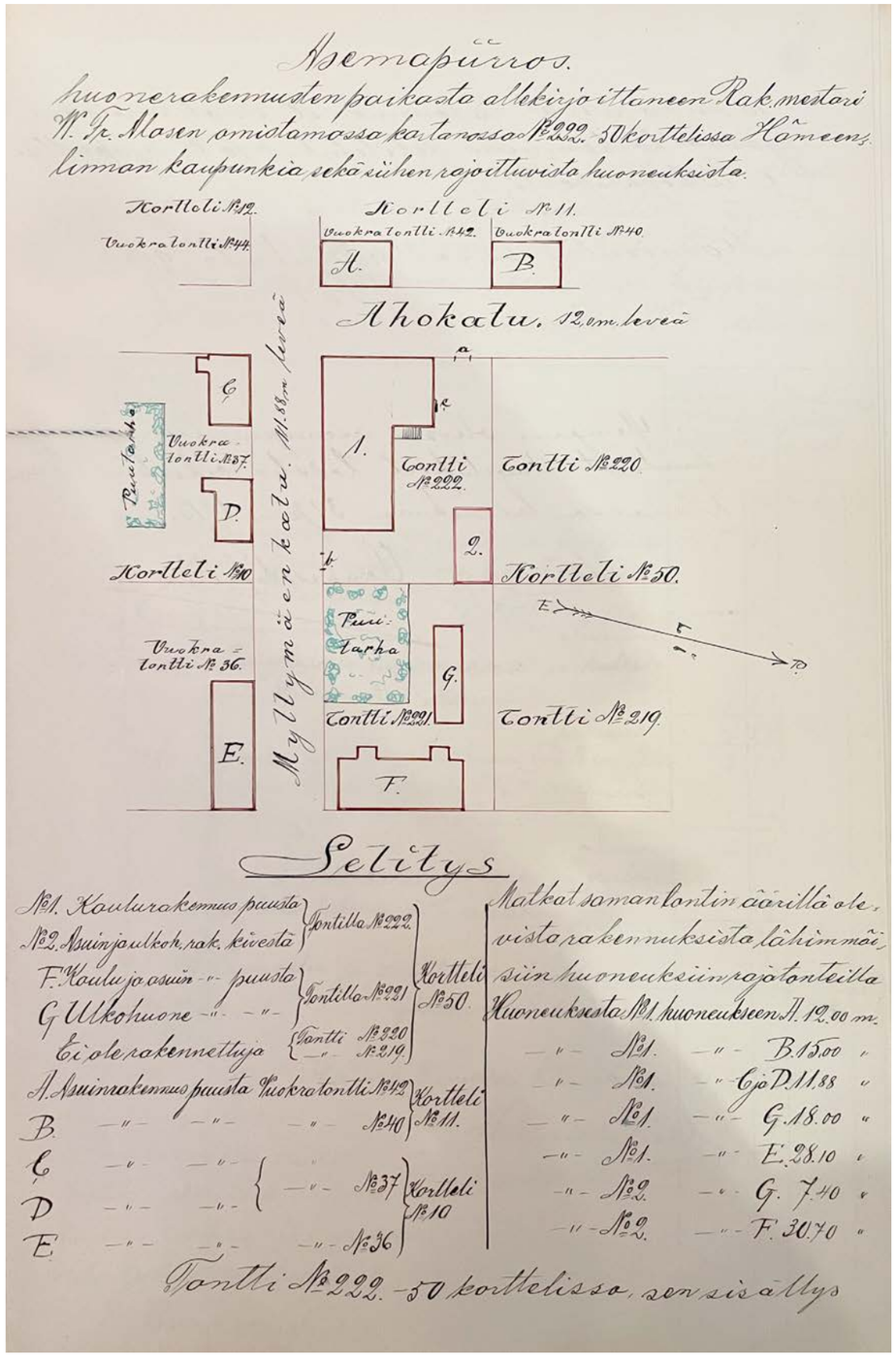
Paitsi ylempänä sanottuja, vakuutettaviksi ilmoitettuja huoneuksia ei ole tontilla mitään muuta rakennusta. Mitään tulen vaarallista laitosta ei tontilla eikä sen läheisyydessäkään ole. Mitään puutarhaa pihalla ei ole, vaan naapuri tonteilla kasvaa erikokoisia tuuheita lehtipuita.

Hämeenlinnassa 31 päivänä Heinäk. 1913

V. Fr. Alanen

Rakennusmestari

(lähde Kansallisarkisto)

Piharakennus

Tontin koillisnurkkaan toteutettiin tiilirakenteinen piharakennus, johon sijoitettiin asunto sekä käymälätilat. Naapuritonttien suuntaiset ulkoseinät tehtiin palomuureina ja pulpettikaton muotoon tehty katto verhoiltiin rautalevyllä.

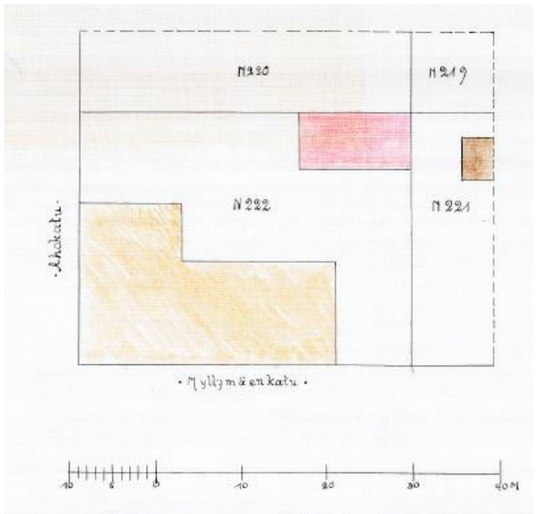
Asuinhuoneisto käsitti asuinhuoneen kakluunilla, keittiön sekä eteisen. Molemmissa huoneissa oli palovakuutuksen mukaan liimavärimaalatut katot ja tapetoidut seinät. Muut osat, mm ovet ja ikkunat olivat öljymaalattuja. Pulpettikaton alle sijoittuvaan matalaan ullakkotilaan oli kulku asunnon eteistilasta.

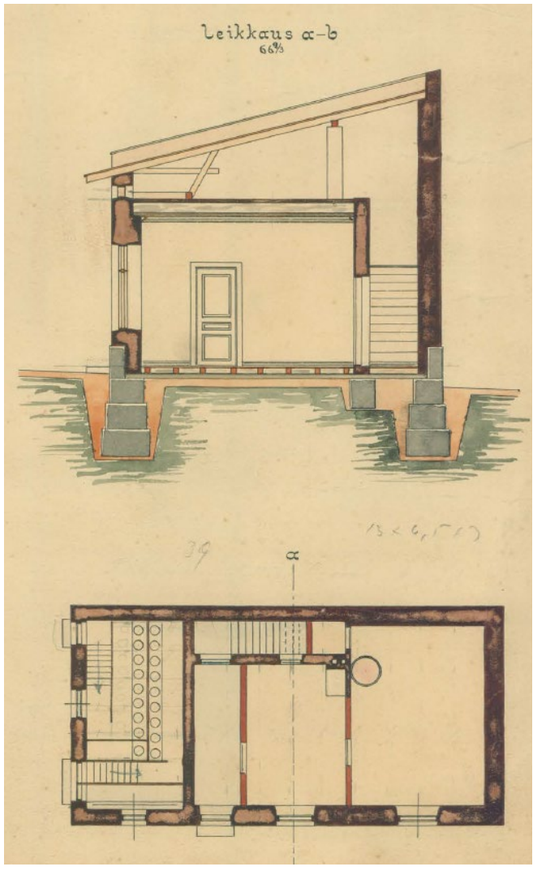
Rakennuksen länsipäätyyn sijoitettiin käymälätilat: kaksi isompaa käymälää oppilaille, yksi pienempi käymälä, ja yksi pisoaari. **Piha ja ympäristö**

Koulutontti (nro 222) käsitti Ahokadun ja Myllymäenkadun kulmassa sijaitsevan nykyistä huomattavasti pienemmän 1138 m^2 kokoisen maa-alueen. Tontti oli katujen suuntaan rajattu 1.8 metrin korkuisella aidalla jossa oli 2 ajoporttia.

Tuolloin vielä omalla tontillaan 221 sijainnut Tapolan talo on merkitty palovakuutuskirjan liitteenä olevalle kartalle koulu- ja asuinrakennuksena. Tapolan puurakenteinen ulkohuone on kartalla nykyistä rakennusta lyhyempi. Se käsitti ilmeisesti nykyisen hirsiosan sekä itäpuolisen puurakenteisen vajaosan. Tapolan tontin piha-alue on merkitty puutarhaksi.

Myllymäenkadun ja Ahonkadun varsilla oli vuokratonteille sijoittuvia katuun rajautuvia pienehköjä puurakenteisia asuinrakennuksia.

Oikealla ylhäällä rakennusmestari Alasen laatimaan lokakuussa 1912 päivättyyn suunnitelmaan liittyvä asemapiirros. Koulurakennus ja piharakennus sijoittuvat pienen tontin vastakkaisiin kulmiin. Oikealla pilkottaa Tapolan talon piharakennuksen kulma.

Oikealla tiilirunkoisen piharakennuksen suunnitelma. Rakennukseen suunniteltiin yhden huoneen, keittiön ja eteistilan käsittävä asunto sekä käymälätilat. Käymälän istuinrivit sijoitettiin korotetulle tasanteelle.

3.7 Koulun käyttö ja muutokset

Jo koulun valmistumisvuonna 1913 V.Fr. Alanen lähetti rahatoimikamarille kirjeen, jossa tarjoutui myymään sekä tontin että sillä sijaitsevat rakennukset kaupungille 48,000 markan hinnasta. Seuraavan vuoden helmikuussa lisätty valtuusto päätti hyväksyä kaupan 45,000 markan hintaan.

Ensimmäisenä lukuvuonna Myllymäen kansakoulussa oli ilmoittautuneita oppilaita 125. Vuosina 1919–1922 kaupunki vuokrasi Myllymäen koulun Alakansakoulunopettajaseminaarin käyttöön, minkä jälkeen rakennus palasi kansakoulukäyttöön. Ainakin 1930- luvulla voimistelusalia käytti iltaisin Urheiluseura Kisa.

Vuonna 1944 Myllymäen kansakoulu oli osan vuotta puolustuslaitoksen käytössä. Sodan jälkeen, ainakin 1950-luvun alussa, osa Viipurin taidemuseosta evakuoiduista teoksista oli sijoitettu Myllymäen koululle tulenkestävään suojaan ennen Hämeenlinnan kaupungin taidemuseon tilojen remontointia ja avaamista. (Vapaa Sana 14.9.1951.)

Koulukeittolaa Myllymäen koulussa ei ollut ennen lisärakennuksen valmistumista, vaan aluksi myllymäkeläiskoululaiset kävivät syömässä vanhan kansakoulun keittolassa. 1940- lukuun mennessä oli järjestetty niin, että Myllymäen koulun ruoka vietiin hevosella koululle, sillä ”*matka on pitkä ja jaetun ruoka-annoksen antama energia katosi jo matkaan*.” (Hämeen Kansa 3.2.1945)

Kansakoulu Ahonkadun ja Myllymäenkadun kulmasta otetussa valokuvassa vuonna 1937. Ahonkadun puolella näkyy myöhemmin poistettu sisäänkäynti yläikkunoineen. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseo, valokuvaaja Enok Rytkönen.

Kansakoulun oppilaat ryhmäkuvassa 20.11.1913. Seinän alaosaa peitti kuultokäsitelty puupaneeli. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseon arkisto.

Kansakoulun oppilaat ryhmäkuvassa 20.11.1916. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseon arkisto.

Kuva Rakennustaito 6.9.1930

Rakennusmestari Vilho Fredrik Alanen (1870–1930)

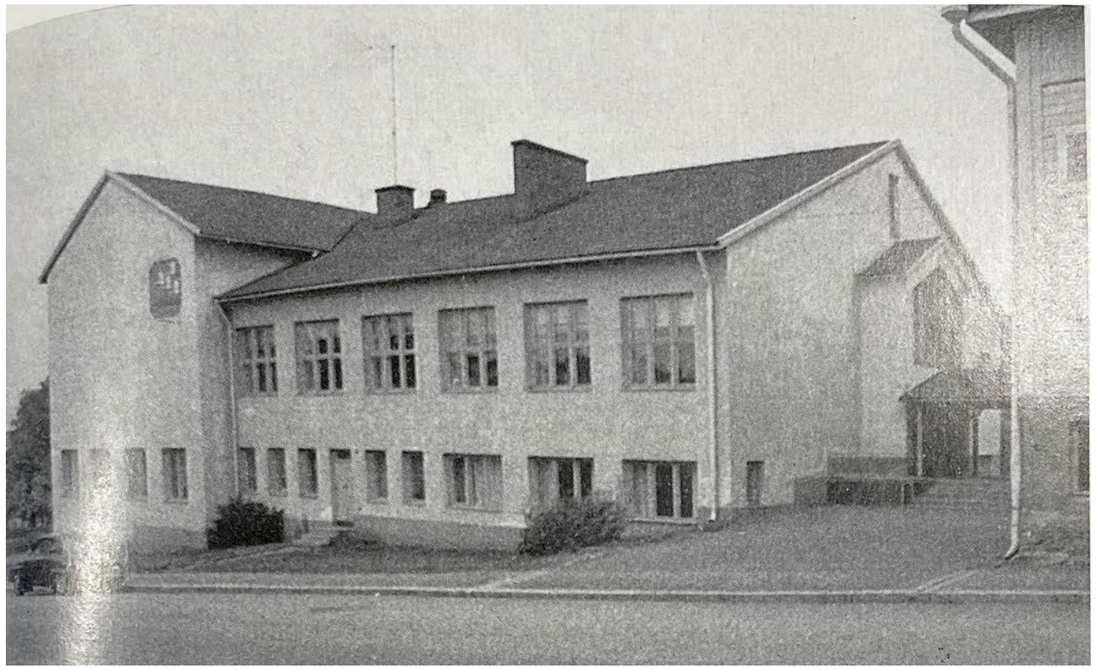
Rakennusmestari Alanen opiskeli Tampereen teollisuuskoulussa, jonka huonerakennusosastolta sai päästötodistuksen vuonna 1890. Hän toimi varsinkin Hämeenlinnassa ja Tampereella rakennusmestarina ja urakoitsijana. Muistokirjoituksessa huomattaviksi Alasen rakennushankkeiksi mainitaan muun muassa Porin asemarakennukset, Pitkänniemen mielisairaala, Kylmäkosken kirkko ja Tampereen klassillinen lyseo. Hämeenlinnassa Alasen suuria rakennushankkeita olivat esimerkiksi Hämeen pataljoonan kasarmi, Hämeenlinnan säästöpankin talo, Hämeenlinnan kirjastotalo sekä köyhäintalon ja mielisairaalan hankkeet, jotka molemmat oli annettu urakalla Alaselle ja aloitettiin vuonna 1909. Alanen toimi Hämeenlinnassa kaupunginvaltuuston jäsenenä vuosina 1915–1918 ja rahatoimikamarin varajäsenenä vuosina 1913–1918. Lisäksi hän toimi mm useita vuosia Kaupunkien Yleisen Paloapuyhdistyksen arviomiehenä Hämeenlinnassa. (Aamulehti 19.8.1930)

Myllymäen kaupunginosan pohjoispuolella sijaitsee Kaurialan kaupunginosa, jonka vanhinta aluetta kutsutaan rakennusmestari Alasen mukaan Alasen kaupunginosaksi. Alasen rakennusliike urakoi suuren osan alueen rakennuksista. (Lydia: https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/623)

3.8 Myllymäen koulun lisärakennus: kivikoulu

Tarve lisärakennukselle 1940- luvulla

Vuonna 1945 Hämeenlinnassa toimi kolme kansakoulua: keskuskansakoulu, Myllymäen koulu ja vanha kansakoulu. Koulujen tilat kävivät erittäin ahtaiksi yhä suuremmille ikäluokille. (Koskimies 1977, 116.) Kansakoulunjohtokunnan pöytäkirjassa vuodelta 1941 todetaan, että Myllymäen koulua olisi tarpeen laajentaa tai Kaurialaan olisi rakennettava kokonaan uusi koulutalo. Kertomuksessa Hämeenlinnan kaupungin kansakoulujen toiminnasta lukuvuonna 1945-46 kuvaillaan ongelmia koulutilojen riittävyydessä: ”Suurimpana vaikeutena on kuitenkin tilanahtaus. Erikoisesti Myllymäen ja Kaurialan kaupunginosat näyttävät olevan lapsipuolen asemassa. Jos rajana pidetään Kuivasillan ja Lukionkadun välistä valtaoja- alannetta, asuu raja-alueen länsipuolella kansakoulua käyviä lapsia enemmän kuin sen itäpuolella. Kun tällä alueella on seminaarin harjoituskoulun lisäksi vain pienehkö Myllymäen kansakoulu, joutuu huomattava määrä täällä asuvista oppilaista suorittamaan koulunkäyntinsä keskuskansakoululla. Myllymäen kansakoulussa on nyt täydellinen vuoroluku kaikilla luokilla, yhtään luokkaa lisää sinne ei voi enää sijoittaa. Kuitenkin kaupunkimme kasvaa joka päivä tähän suuntaan, ja alueliitoksen tultua voimaan yhä kiihtyvällä voimalla.” (Kunnalliskertomus 1947) Vuonna 1945 Myllymäen koulussa oli yhteensä 115 oppilasta.

Vanha valokuva koulurakennuksesta kirjassa Rakennettu Häme.

Kivikoulun suunnittelu ja valmistuminen

Hämeenlinnaan tehtiin suuria alueliitoksia 1940- luvun lopulla, mutta Myllymäen koulun lisärakennuksen tarve heijastelee myös koko maan laajuista kasvavaa tarvetta koulurakennuksille. Kaupunkien uudet asuinalueet lisäsivät koulutilojen tarvetta, samoin suurten ikäluokkien tulo oppivelvollisuusikään. Kaupungeissa ja taajamissa koulunkäynti vuoroissa oli tyypillistä.

Kaupungin vuoden 1947 menoarvioon otettiin määräraha Myllymäen koulun lisärakennusta varten. Koulun suunnitteli Hämeenlinnan kaupunginarkkitehti Olavi Sahlberg. Toimikunta ehdotti 4000 m^2 suuruisen lisärakennuksen rakentamista, mutta asia päätettiin jättää pöydälle ja pyytää kansakoulun johtokunnalta lausunto siitä, riittäisivätkö pienemmät tilat ja voisiko rakennustyötä lykätä seuraavaan vuoteen. Ilvesmäen mukaan rakennusluvan viipyminen, säännöstely ja tarvikepula vaikuttivat rakennustöiden lykkääntymiseen, mutta rakennustyöt kuitenkin aloitettiin syksyllä 1948. (Iivesmäki 1976, 89.) Kesällä 1948 kansakoulunjohtokunta oli vielä esittänyt kaupunginhallitukselle, että lisärakennuksen rakennustöissä varauduttaisiin myöhempään tarpeeseen korottaa lisärakennusta yhdellä kerroksella.

Lukuvuoden 1948-49 kertomuksessa Hämeenlinnan kaupungin kansakoulujen toiminnasta kuvaillaan lisärakennuksen valmistumista: ”*Tyydytyksellä on senvuoksi todettava, että Myllymäen koulun lisärakennus on vihdoinkin valmistumaisillaan. Siihen tulee aikaisemman kolmen luokkahuoneen lisäksi neljä uutta, sitäpaitsi tilava juhla- ja voimistelusali, oppilasruokala keittiöineen, poikien käsityöhuone varastoineen, alakoululaisten käsityöhuone, uusi opettajahuone, vahtimestarin asunto ym. Myllymäen alueella asuville kansakoululaisille lisärakennuksen valmistuminen merkitsee suurta huojennusta koulunkäynnissä.*” (Kunnalliskertomus 1949)

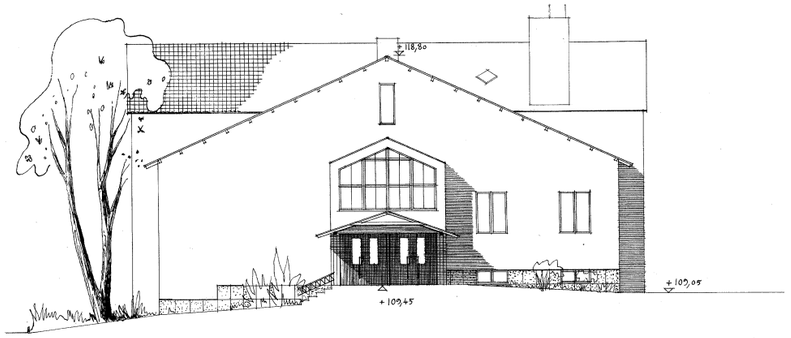
Rakennus otettiin käyttöön kevätkauden 1950 alusta, jolloin keskuskansakoulusta siirrettiin kolme luokkaa Myllymäen kouluun. ”*Vuoroluvusta ei kuitenkaan päästy, sillä luokkien lukumäärä tuli näin olemaan 11 ja luokkahuoneita oli vain 7. Syksystä 1950 alkaen on koulussa jälleen täydellinen vuoroluku, sillä opiskelemassa on 14 luokkaa (431 oppilasta). Mutta väheksyä ei sovi sitä, että Myllymäen puoli on saanut kauniin koulun, jossa on valoisa juhlasali, miellyttävä ruokala keittiöineen, veistosali ym. Koulupihan järjestelytyöt ovat vielä kesken.*” (Kertomus Hämeenlinnan kaupungin kansakoulujen toiminnasta lukuvuonna 1949-1950, Kunnalliskertomus 1950)

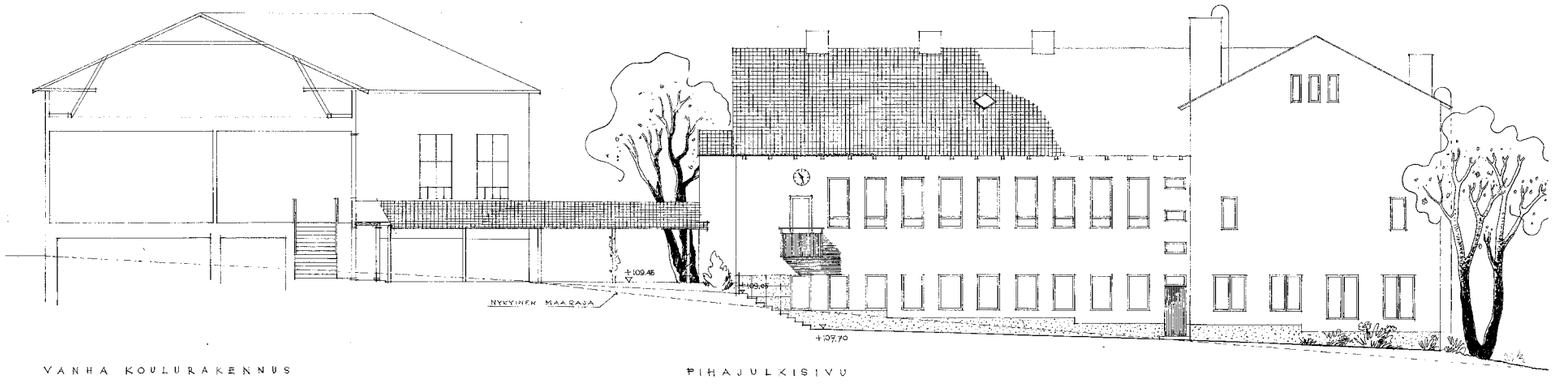
JULKISIVU AHOKADULLE

TIILIKATTO
RAPATUT JULKISIVUT
PESUBET, JALUSTA

MYLLYMÄEN KANSAKOULU
Uusi koulurakennus
JULKISIVUT 1/100

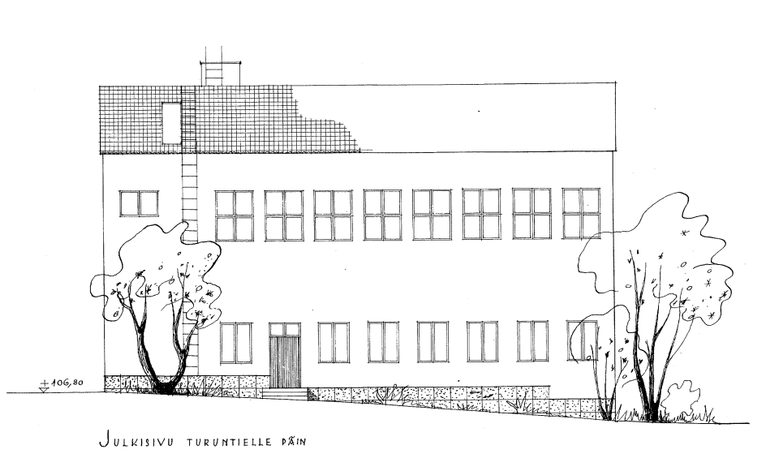
ETELÄPÄÄTY

VANHA KOULURAKENNUS

PIHAJULKISIVU

HÄMEENLINNASSA HUHTIKUULLA 1947
KAUPUNGIN ARKKITEHTI Olavi Sahlberg

JULKISIVU TURUNTIELLE PÄIN

Kaupunginarkkitehti Olavi Sahlbergin laatimat huhtikuussa vuonna 1947 päivätyt julkisivupiirustukset. Materiaaleista piirustuksissa mainitaan pesubetonijalusta, rapatut julkisivut ja tiilikatto. Erityisiä yksityiskohtia ovat Ahonkadun julkisivun reliefi, eteläpäädyn kirjastoerkkeri johon liittyy suuri ikkunaseinä sekä pihajulkisivun ulokeparveke. Erityisenä ratkaisuna voi pitää myös rakennuksen eri tiloissa käytettyjä vaihtelevia ikkunatyyppejä. Ahonkadun puolella on luokkahuoneissa suurikokoiset 6-ruutuiset ikkunat, pihan puolella on kapeiden ikkunoiden muodostamat nauhat. Ruokasalin pystyjakoiset 2-ruutuiset ikkunat kiertävät nauhana nurkan ympäri. Voimistelusalissa on suurehkoja 4-ruutuisia ikkunoita.

Koulun tilat

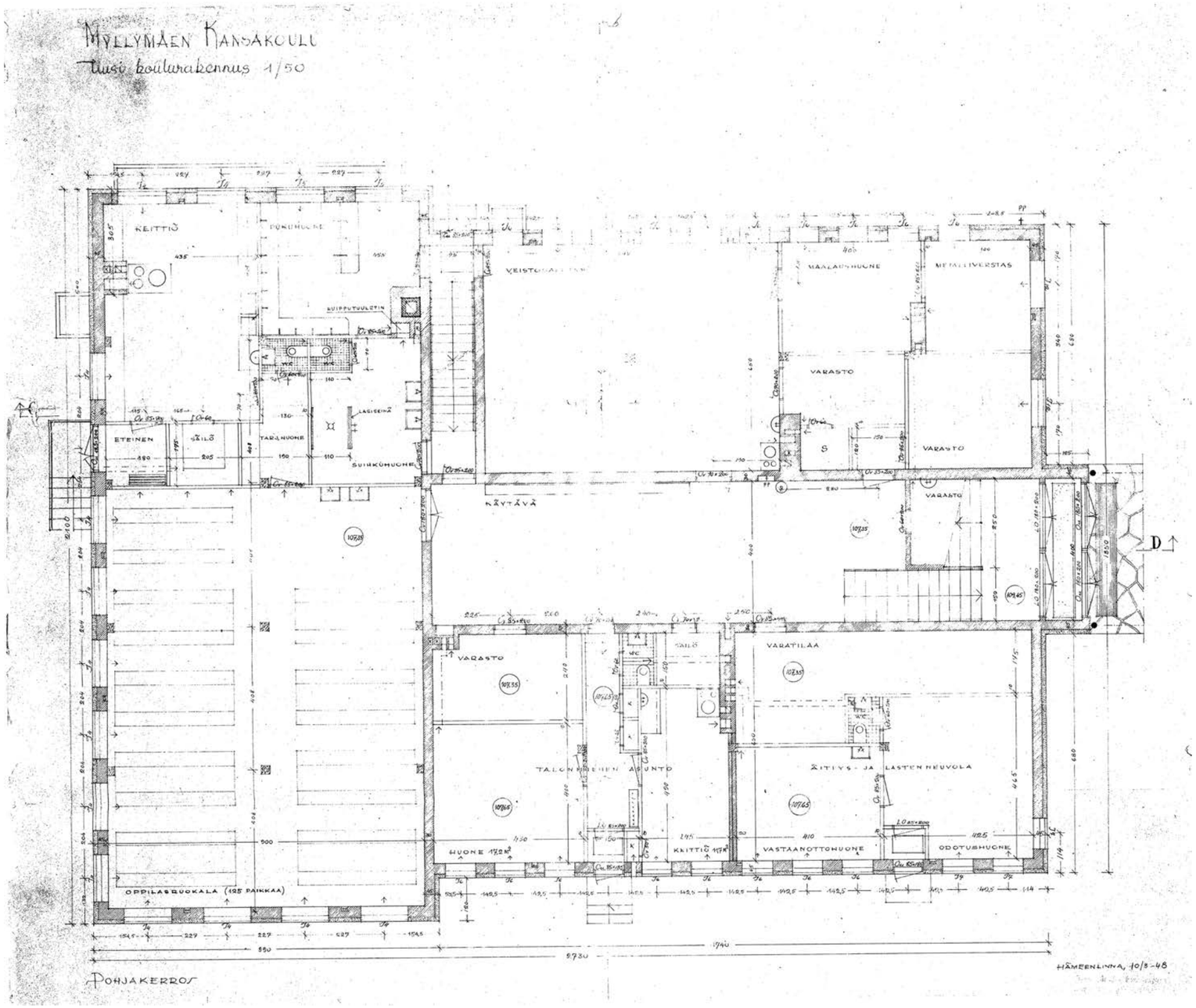
Koulu on kaksikerroksinen satulakattoinen rakennus jonka tilaratkaisu perustuu keskikäytävään. Pohjoispäädyssä on molemmin puolin hieman ulkoneva poikkipääty, johon mm voimistelusali ja keittiö- ja ruokalatilat sijoittuvat.

Pääsisäänkäynti sijoittuu keskelle eteläpäätyä ja sen edustalla on pitkä satulakattoinen katos, joka yhdistää koulun viereiseen puukouluun. Sisäänkäynti sijoittuu pohjakerroksen ja 1 kerroksen väliselle tasolle ja heti sen yhteydessä on aulan pääportaikko josta on kulku pohjakerroksen ja 1-kerroksen keskikäytävään. Portaikon ylätasanteella on käytävään avautuva pieni kirjastotila. Kirjaston suurien ikkunoiden kautta kantautuu luonnonvaloa myös käytävätilaan.

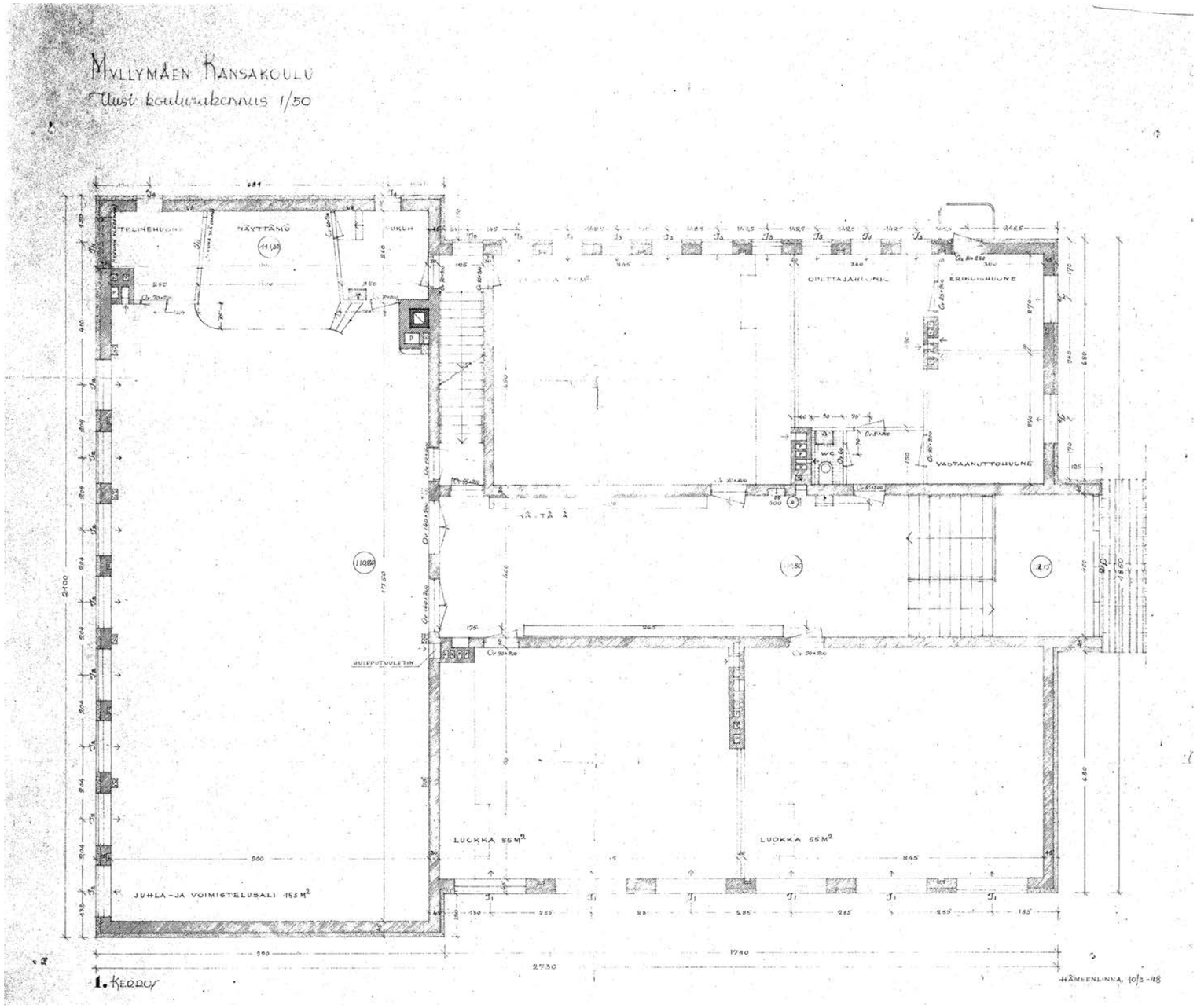
Pohjakerrokseen sijoitettiin veistosali, maalaushuone, metalliverstas, varastotiloja, talonmiehen asunto sekä äitiys- ja lastenneuvola. Pohjoispäätyyn sijoitettiin keittiötilat ja suuri valoisa ruokasali sekä puku- ja pesutilat, joista oman portaan kautta oli suora yhteys voimistelusaliin.

1. kerrokseen rakennettiin kolme luokkahuonetta sekä voimistelusali näyttämötiloineen. Kaakkoisnurkkaan sijoitettiin opettajahuone, vastaanottohuone sekä ns. erikoishuone, johon liittyi pieni pihalle avautuva parveke.

Rinteeseen sijoittuvaan rakennukseen liittyy osittainen kellarikerros johon sijoitettiin puku- ja pesutiloja, varastotiloja sekä teknisiä tiloja.

Myllymäen kansakoulun uuden koulurakennuksen pohjakerroksen mitoitettu 10.8.1948 päivätty pohjapiirustus. Kuva Hämeenlinnan kaupunki

Myllymäen kansakoulun uuden koulurakennuksen 1. kerroksen mitoitettu 10.8.1948 päivätty pohjapiirustus. Kuva Hämeenlinnan kaupunki.

Kivikoulu suhteessa aikansa kouluarkkitehtuuriin

Uuden Suomen artikkelissa tammikuussa 1950 käsiteltiin uusia koulurakennuksia ja erityisesti luokkahuoneiden loistevalaistusta. (Uusi Suomi 10.1.1950.) ”Valaistuksen merkitystä koulutyöskentelyssä pidettiin kouluhygienian tärkeänä osana. Sekä päivänvalon että keinovalon ominaisuuksista kirjoitettiin muun muassa Opettaja-lehden artikkeleissa. Loistevalaisimet alkoivat 1950- luvun alussa saada jalansijaa kouluissa, vaikka esimerkiksi loistelampun valosävystä ja heijastuksista oltiin huolestuneita.” (koulurakennus.fi)

Tyypillisessä keskikokoisessa 1950- luvun maalaiskansakoulussa oli luokkahuoneiden lisäksi voimistelu-juhlasali ja sen puku- ja suihkutilat, käsityönopetustilat, luonnontiedon luokka, koulukeittola, kirjasto- ja kerhohuone, opettajainhuone ja aula ja käytävät sekä wc:t. Kaupunkikouluissa saattoi olla enemmän erikoisluokkia tai esimerkiksi koululääkärin vastaanottotilat. Myllymäen uusi koulurakennus vertautuu kooltaan ehkä enemmän maalaiskansakouluihin, mutta sen voi nähdä seuraavan myös 1950- luvun monikerroksisille kansakoulurakennuksille tyypillistä tilojen sijoittelua. Tyypillisesti yhteiset tilat, esimerkiksi ruokasali, käsityön tilat ja kerhohuoneet sijaitsivat koulurakennuksen alimmissa kerroksissa ja luokkahuoneet ylemmissä kerroksissa. Kivikoulun pohjakerrokseen oli sijoitettu veistosali, maalaushuone, metalliverstas, talonmiehen asunto sekä 125- paikkainen oppilasruokala. Pohjakerrokseen oli lisäksi sijoitettu äitiys- ja lastenneuvolan tilat. 1. kerrokseen oli sijoitettu juhla- ja voimistelusali pukuhuoneineen ja näyttämöineen, opettajanhuone sekä kolme luokkahuonetta.

Tilanahtaus koulussa ei helpottanut vielä useaan vuoteen, vaan esimerkiksi vuonna 1953 Hämeenlinnan kansakouluntarkastaja esitti, että pitäisi harkita kerroksen lisäämistä Myllymäen koulun lisärakennukseen.

1950- luvun koulurakennuksen tyypillisiä rakenteita

Kantavat rakenteet ja runkoratkaisut

Ulkoseinät ja harjan suuntaiset väliseinät toimivat yleensä kantavina pystyrakenteina. Kantavissa seinissä poltettu tiili oli valtamateriaali ja vaakarakenteet olivat yleensä teräsbetonia. Puurakenteita käytettiin lähinnä maaseudun pienemmissä kouluissa.

Alapohjat ja maanvastaiset rakenteet

Alapohjarakenteissa käytettiin sekä maanvaraisia betonilaattoja että ryömintätilaisia betonialapohjia. Rakennusten salaojitus tehtiin tiiliputkisalaojilla, joissa ei ollut lainkaan huolto- tai tarkastusmahdollisuuksia. Maanvaraisissa alapohjissa käytettiin tyypillisesti pohjalaatan yläpintaan tehtyä bitumisivelyä kosteuseristeenä. Jos kyse oli lämpimäksi aiotusta tilasta, lämmöneristeenä käytettiin yleisimmin kevytsoraa tai sementistä ja puulastuista valmistettuja lastuvillalevyjä. Kellarikerroksissa alapohjat jätettiin usein kokonaan eristämättä. Veistoluokkien ja liikuntasalien lattioissa käytettiin myös yleisesti betonilaatan päälle tehtyjä puukoolausrakenteita.

Ryömintätilaisten alapohjien tuuletus oli usein vähäistä, ja kantavien betonirakenteiden teossa tarvitut muottilaudoitukset saatettiin jättää kokonaan purkamatta. Ryömintätilan pohja jätettiin usein luonnontilaiseksi – näistä tiloista voi löytää jopa puunkantoja.

Maanvastaiset seinärakenteet olivat lähes aina betonia. Ulkopuolisia vedeneristyksiä ei käytetty vaan perusmuurin sisäpintaan tehtiin bitumisivelyeristys. Kellaritilan puolelle muurattiin lähes aina ohut ns. verhomuuraus kyljelleen asetetuista tiilistä. Lämmöneristys riippui tilojen suunnitellusta käytöstä, ja verhomuurauksen takana käytettiin joko pelkkää ilmaväliä tai parempaa eristävyyttä haettaessa lastuvilla- ja mineraalivillaeristeitä.

Välipohjat

Välipohjat olivat 1950- luvun koulurakennuksissa lähes yksinomaan betonirakenteisia, poikkeuksena maaseudun pienimmät puurakenteiset koulut. Luokkahuoneiden kohdalla käytettiin joko ylälaattapalkistoja tai vielä perinteisiä ala- ja kaksoislaattapalkistoja. Alalaattapalkiston täytteenä käytettiin pääosin orgaanisia täytemateriaaleja. Käytävissä ja porrashuoneissa sekä muissa lyhyemmän jännevälin tiloissa käytettiin usein massiivilaattoja. Rakennusmateriaalien säännöstelyn vapautuminen vuonna 1953 lisäsi työteknisesti helpommin tehtävän massiivisen betonilaatan käyttöä merkittävästi.

Ulkoseinät

1950-luvun alussa aiemmin tyypilliset massiiviset, kahden kiven ulkoseinät (eli 60 cm pelkkää poltettua savitiiltä ja muurauslaastia) korvautuivat ohuemmilla 1- tai 1½-kiven tiilimuurauksilla. Rakenteiden lämmöneristävyyttä parannettiin joko käyttämällä reikätiiliä, betoniharkkoa, kevytbetonia tai tiilimuurien väliin sijoitettua suhteellisen ohutta mineraalivilla- tai lastuvillaeristettä.

Julkisivut olivat useimmiten rapattuja, mutta myös puhtaaksimuurattua tiilipintaa sekä erilaisten julkisivumateriaalien yhdistelmiä käytettiin. Ikkunat olivat puurakenteisia, ja niissä käytettiin suhteellisen pieniä aukkokokoja.

Yläpohja ja vesikatto (YP)

Koulurakennuksissa oli yleisesti harjakatto, ja ullakkotila oli varastokäytössä. Yläpohja oli rakenteeltaan useimmiten alalaattapalkisto, koska se mahdollisti lämmöneristyksen sijoittamisen rakenteen sisään. Yläpuolella käytettiin 1950- luvulla useimmiten betonista palopermantoa, joka toimi myös ullakkotilan lattiana. Palopermanto esti tulipalon leviämisen ullakkotilan kautta rakennuksen eri osien välillä. Se muotoiltiin niin, että tulipalon sammutusvedet valuivat hallitusti pois seinälle muurattujen tiiliruukkuputkien kautta. Ullakkotilat ovat myöhemmin mahdollistaneet ilmanvaihtokonehuoneen tekemisen olemassa olevan rakennuksen sisään ja ullakon käytön ilmanvaihtokanavien asennukseen. Vesikatto oli lähes aina puurakenteinen, ja katemateriaalina käytettiin 1950- luvulla lähinnä tiili- ja peltikatteita.

Lähteet: Suonketo J., Annila.P (TTY), Neuvonen 2006

Myllymäen koulun rakenteet

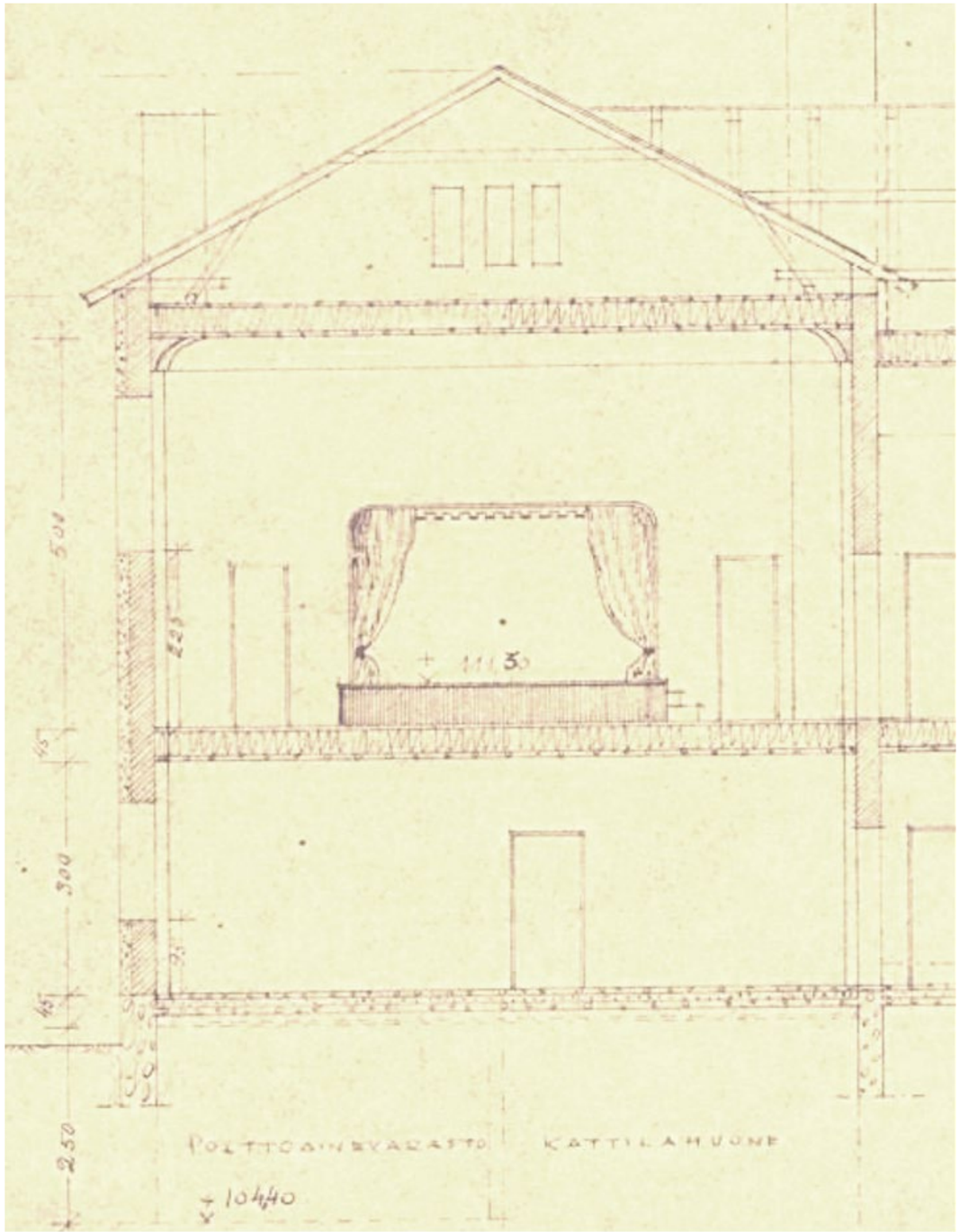
Myllymäen koulun rakenteissa käytettiin 1950- luvun koulurakennuksille tyypillisiä ratkaisuja. Alla selostettu rakennekuvaus perustuu osalta arkistosta löytyneisiin yksittäisiin alkuperäisiin rakennesuunnitelmiin sekä Swecon 2020 laatimaan korjaustarveselvitykseen.

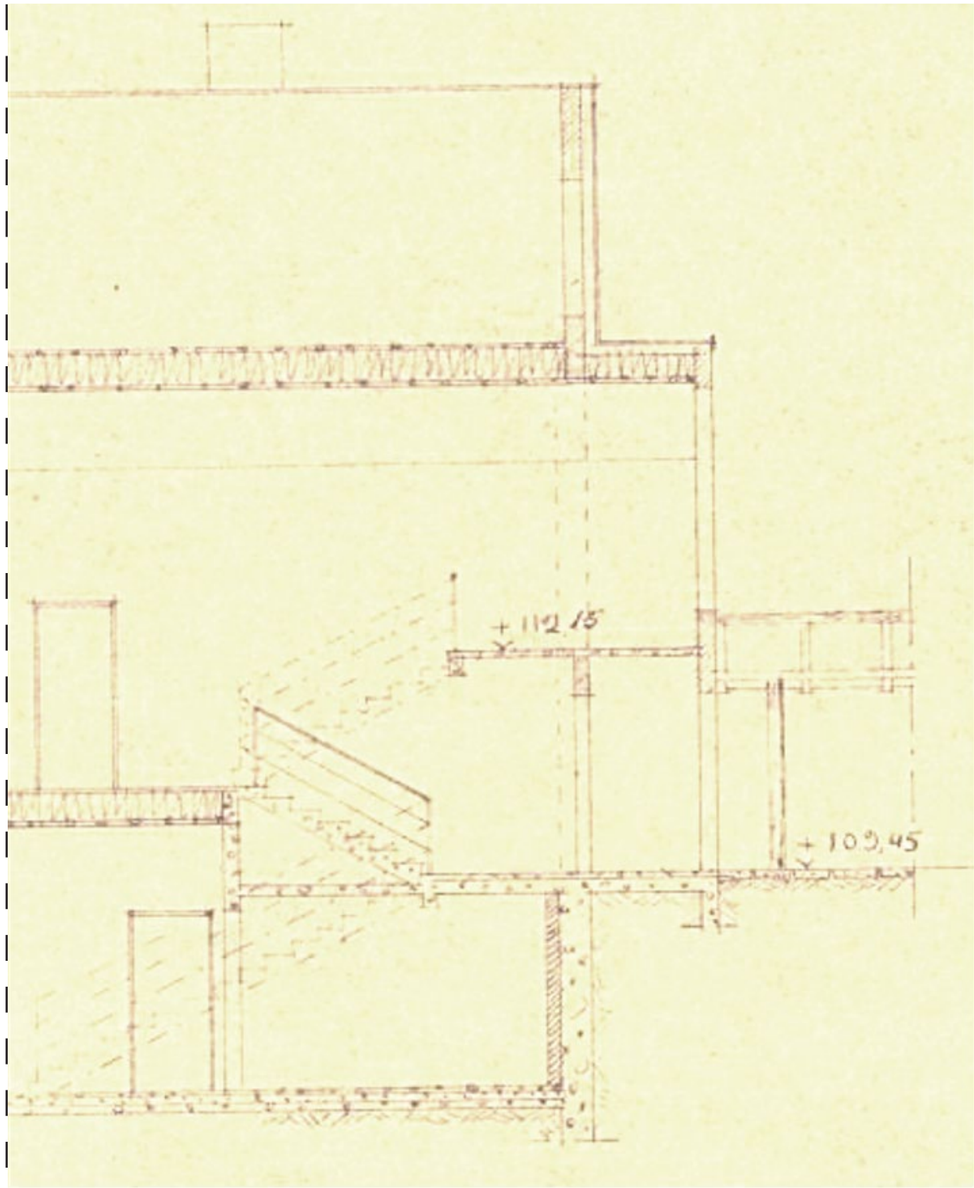
Rakennuksen perusmuuri- ja palkkirakenteet ovat paikallavalettua teräsbetonia. Ulko-seinät ovat tiilimuurattuja ja julkisivurappauksen alustana on siporex-muuraus. Ulkoseinän kokonaispaksuus on noin 450 mm.

Kantavat väliseinät ovat tiilirakenteiset.

Välipohjat ovat kaksoislaattarakenteisia ala- tai ylälaattapalkistoja. Kellarikerroksessa on maanvarainen alapohjalaatta ja osalla 1. kerrosta on maanvastainen kerroksellinen alapohjarakenne. Välipohjat tukeutuvat kantaviin ulko- ja väliseiniin, sekä suurempien tilojen kohdalla lisäksi betonirakenteiseen pilari-palkistoon.

Yläpohjassa on betonirakenteinen alalaattapalkisto jonka päällä on palopermanto.

Ote leikkauspiirustuksesta vuodelta 1948.

3.9 Myöhemmät muutokset

3.9.1 Tapolan talon muutosvaiheita

Talon varhaisia 1900- luvun alun muutosvaiheita on selostettu kappaleessa 3.3. Tämän jälkeisistä korjauksista ei ole tämän työn yhteydessä löytynyt tietoja ennen vuoden 1998 muutos- ja kunnostustöitä. Vasta tässä vaiheessa puusepäntehdas muutettiin Myllymäen koulun käyttöön. Puusepänverstaan vaiheista edeltävinä vuosikymmeninä ei ole tämän selvityksen yhteydessä löytynyt tietoja.

Muutos 1998

Vuonna 1998 tehtiin rakennuksessa mittavia muutos ja korjaustoimenpiteitä. Rakennuksen pohjoisosassa sijainneen entisen puusepänverstaan tila muutettiin monitoimiopetustilaksi. Tuulikaappi purettiin ja vanha kuisti uusittiin pääosin. Rakennuksen keskiosasta verstastilan puolelta purettiin uuni. Sisäpinnat uusittiin verstastilassa ja jo aiemmin pienryhmäopetuskäyttöön muutetun eteläpäädyn tiloissa.

Tiedot alla luetelluista muutoksista perustuvat hankkeen korjaussuunnitelmiin. Tämän työn yhteydessä tehtyjen yleisten havaintojen perusteella voidaan olettaa että muutokset toteutuivat ainakin pääosin suunnitelmien mukaisena.

Pienryhmätiloissa

- Vanhojen puulattioiden päälle tehtiin oikaisulevytys ja tasoitus ja lattiat päällystettiin linoleum- matolla.
- Seinät levytettiin palamattomalla 13 mm kipsoniittilevyllä, tasoitettiin ja maalattiin.
- Vanhat kattolevyt poistettiin ja kattopinnat levytettiin palamattomalla 13 mm kipsoniittilevyllä, tasoitettiin ja maalattiin.

Puusepänverstaan muutos monitoimiopetustilaksi

(tekstiilityö, askartelu,kuvaamataito, vieraat kielet, iltaisin kerhotilana).

- Vanha lattiapinta purettiin, lattiavasat kunnostettiin ja lämpöeriste uusittiin. Uusi levytys ja tasoitus, päällystettiin linoleum- matolla.
- Seinien verstaanaikaiset peltilevyt purettiin, seinään tehtiin koolaus ja seinät levytettiin palamattomalla 13 mm kipsoniittilevyllä joka tasoitettiin ja maalattiin. Seinien alaosaan tehtiin paneeliverhous. Lieden, pesupöydän ja yläkaappien välinen tila laatoitettiin.
- Sisäkaton verstaanaikaiset peltilevyt purettiin, kattopinta oikaistiin koolauksella ja levytettiin palamattomalla 13 mm kipsoniittilevyllä, tasoitettiin ja maalattiin. Alaslaskujen kohdalle asennettiin akustiikkalevyt.
- Kuisti uusittiin pääosin, betoninen ulkoporras kunnostettiin

Ikkunat ja ovet

- Vanhat ikkunat heloineen kunnostettiin ja maalattiin ulko- ja sisäpuolelta ja käyntivälien tiivisteet uusittiin käyttäen *EPDM-kumia.*
- Kuistin ulko-ovi uusittiin ja vanhat sisäovet kunnostettiin ja maalattiin.

LVIS-työt

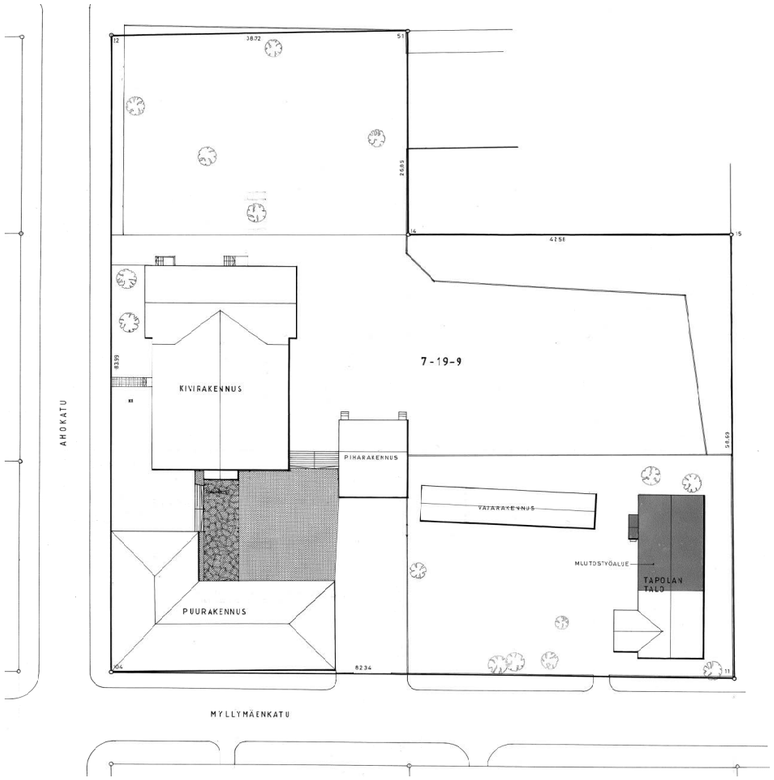
Rakennukseen asennettiin 1990- luvun lopun muutoksen yhteydessä koneellinen ilmanvaihto. Tulo- ja poistoilmakojeet asennettiin monitoimitilaan ja entisen asunnon siivouskomeroon.

Myöhempiä muutoksia

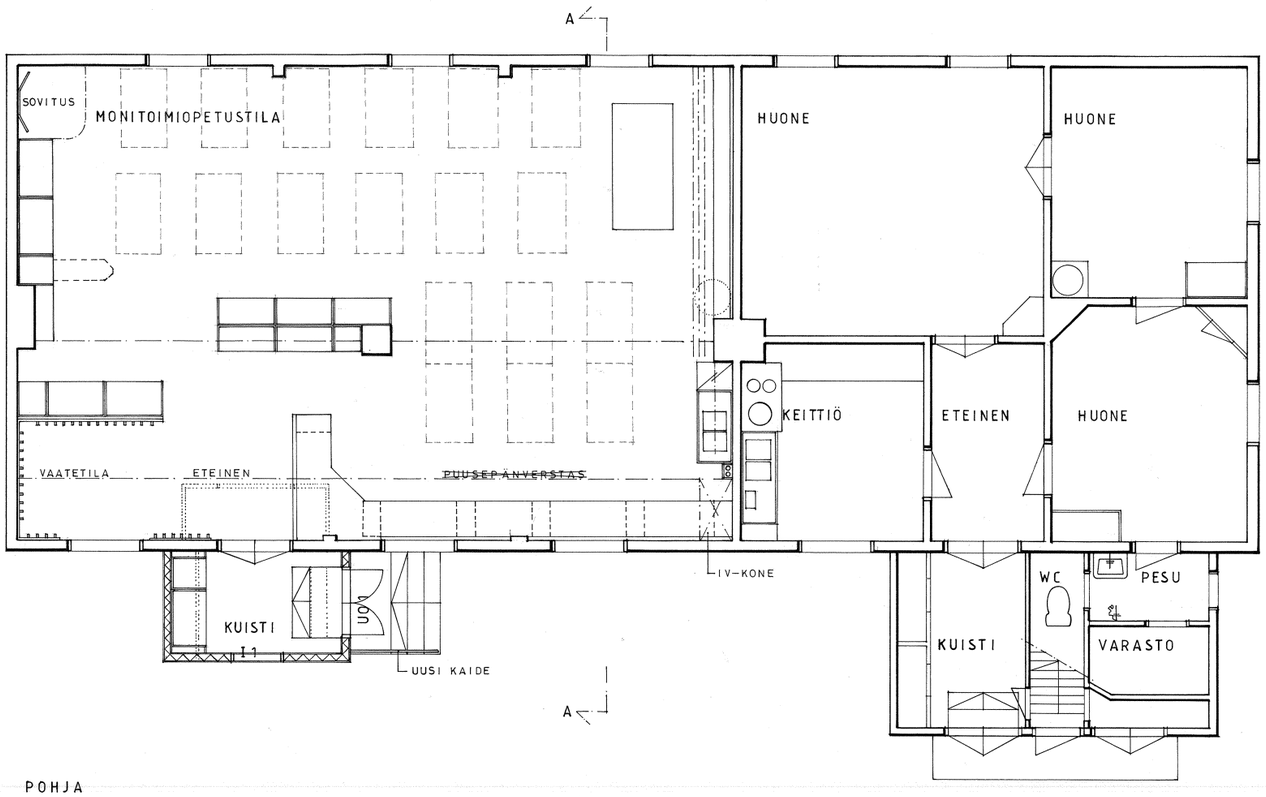
Vuoden 1998 jälkeen tehdyistä sisätilojen muutoksista ei ole löytynyt tietoa. Tämän jälkeen on eteläpäädyn asunto yhdistetty monitoimiopetustilaan avaamalla väliseinään ovi. Entisessä asunnossa on lisäksi tehty useita muutoksia. Itäsivun entiset asuinhuoneet on yhdistetty avaamalla väliseinään aukko ja seinässä ollut pariovi on poistettu. Keittiön nurkkaan on rakennettu siivouskomero ja kuistilla sijaitsevien wc- ja aputilojen seiniä ja ovia on muutettu. Myös kuistin ulko-ovi on uusittu.

Vuonna 2017 maalattiin rakennuksen ulkolaudoitus ja vuonna 2018 pinnoitettiin vesikate. Vuonna 2019 on rakennuksen sisäpintoja kunnostettu maalaamalla.

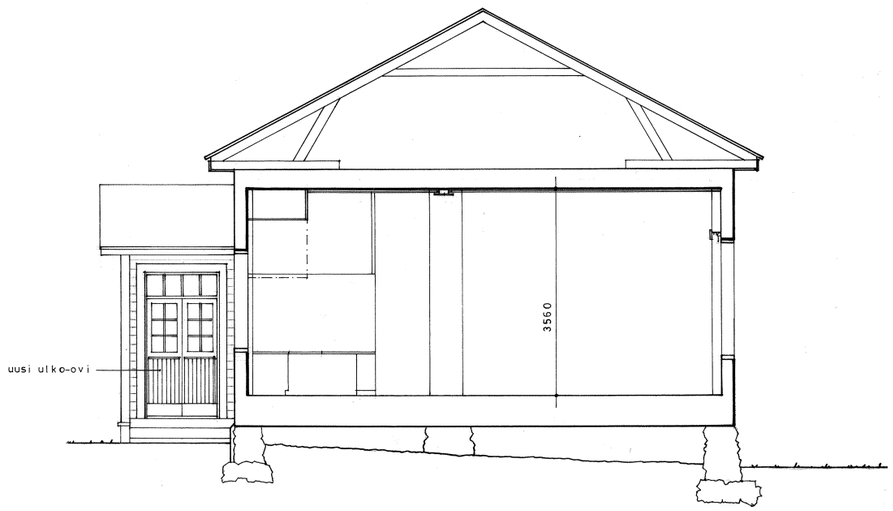
Lähteet: Tapolan talo, kosteus- ja sisäilmatekninen korjaustarveselvitys. Sweco Oy 2020. Hämeenlinnan tilapalvelut, rakennuttaminen, suunnitelma-asiakirjat.

Ote 1.6.1998 päivätystä pääpiirustusarjan asemapiirroksesta. Luvanvaraiseksi muutosalueeksi on merkitty verstastila ja kuisti sekä puutalon edustan piha-alue, jolla päällyste uusittiin. Suunnitelmat on laatinut Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtitoimisto.

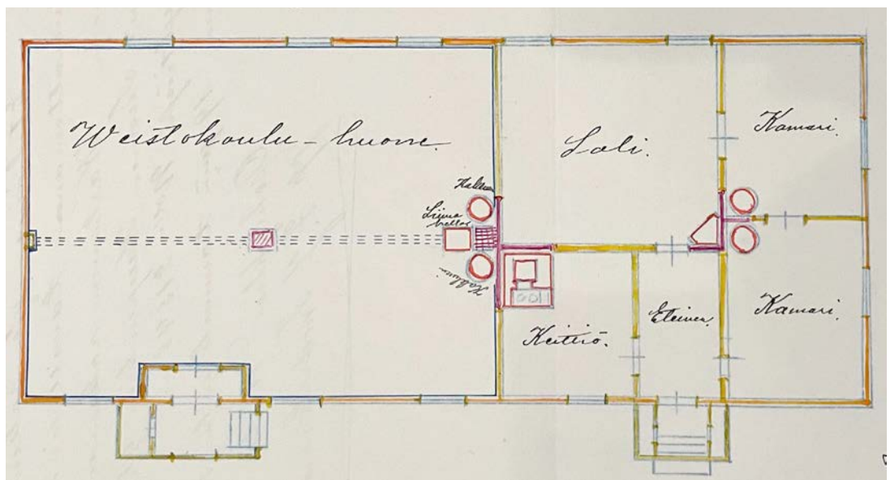

POHJA

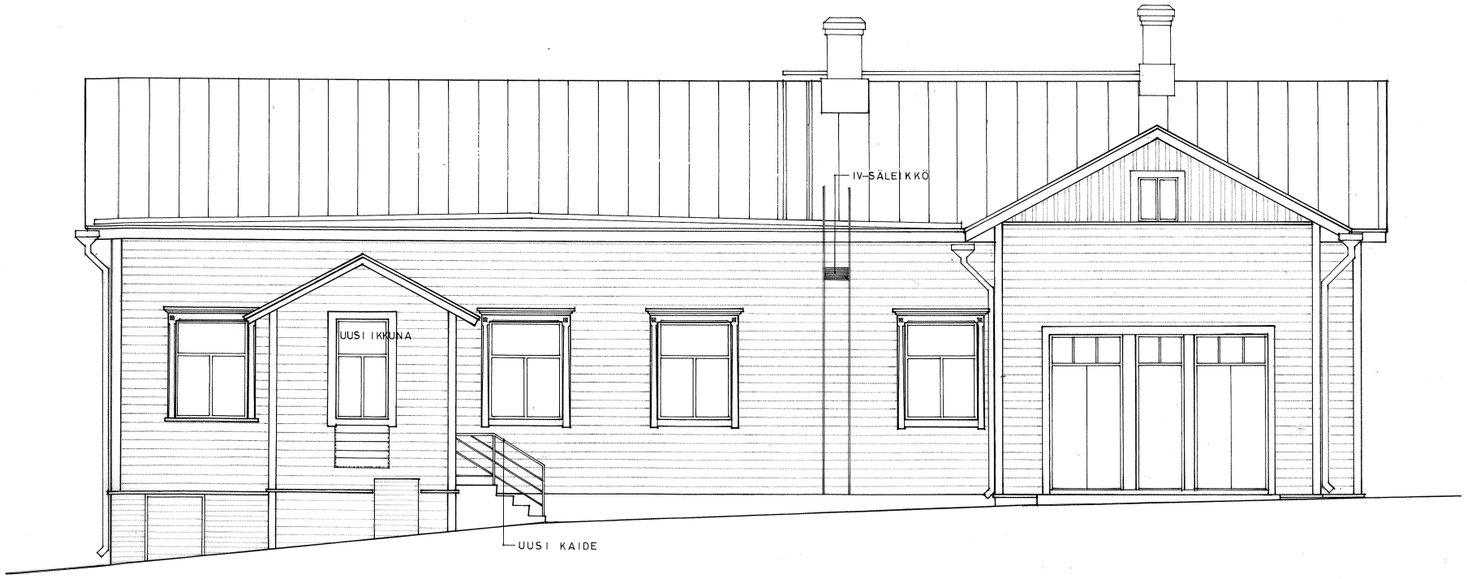

LEIKKAUS A—A

Pohjapiirros ja leikkaus, 1.6.1998 päivätty pääpiirustus. Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtitoimisto.

Palovakuutuksen liitteenä ollut pohja-piirrros vuodelta 1906

LÄNTEEN

ETELÄÄN

ITÄÄN

POHJOISEEN

Julkisivut, 1.6.1998 päivätty pääpiirustus. Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtitoimisto.

3.9.2 Puukoulun muutosvaiheita

Puukouluun ennen vuoden 1990- luvun lopun korjauksia tehdyistä muutos- ja kunnostustöistä on tämän työn yhteydessä löytynyt vain niukalti tietoa.

1945 korjaustyöt

Kaksi luokan uunia korjattiin, seinäpapereita, ovia ja ikkunoita korjattiin. Lantalaan tehtiin uusi ovi ja portit korjattiin.[1]

1949 peruskorjaus ja muutokset

Kivikoulun rakentamisen yhteydessä tehtiin myös puukoulussa muutos- ja kunnostustöitä. Tuolloin siirrettiin koulun sisänurkassa sijainnut pääsisäänkäynti pihatasoon ja uudet sisäportaat rakennettiin aulan puolelle. Ahokadun puoleinen opettajahuoneen sisäänkäynti suljettiin. Puukoulun ja kivikoulun väliin toteutettiin koulurakennuksia yhdistävä katos. Muutokset näkyvät kivikoulun vuoden 1947 suunnitelman julkisivu- ja leikkauspiirustuksissa. Samanaikaisesti muutettiin rakennuksen lämmitys keskuslämmitykselle, juhlasali jaettiin kahdeksi luokkahuoneeksi ja kaikki luokkahuoneet maalattiin. [2]

1996- 1998 muutokset, koneellinen ilmanvaihto

Vuonna 1998 lisättiin kouluun koneellinen ilmanvaihto. Ilmanvaihtokoje sijoitettiin ullakolle, josta kanavat johdettiin yläpohjan läpi koulutiloihin.

Myöhempiä muutoksia

Vuoden 2012 jälkeen on koulun alustatilaa puhdistettu puujätteestä ja pinnalle asennettu sepeliä.

Vuonna 2017 on julkisivut maalattu. Tuolloin tehtiin myös IV-kanavistomuutoksia ja IV- päätelaitteet uusittiin.

Vuonna 2018 uusittiin runkoviemäri.

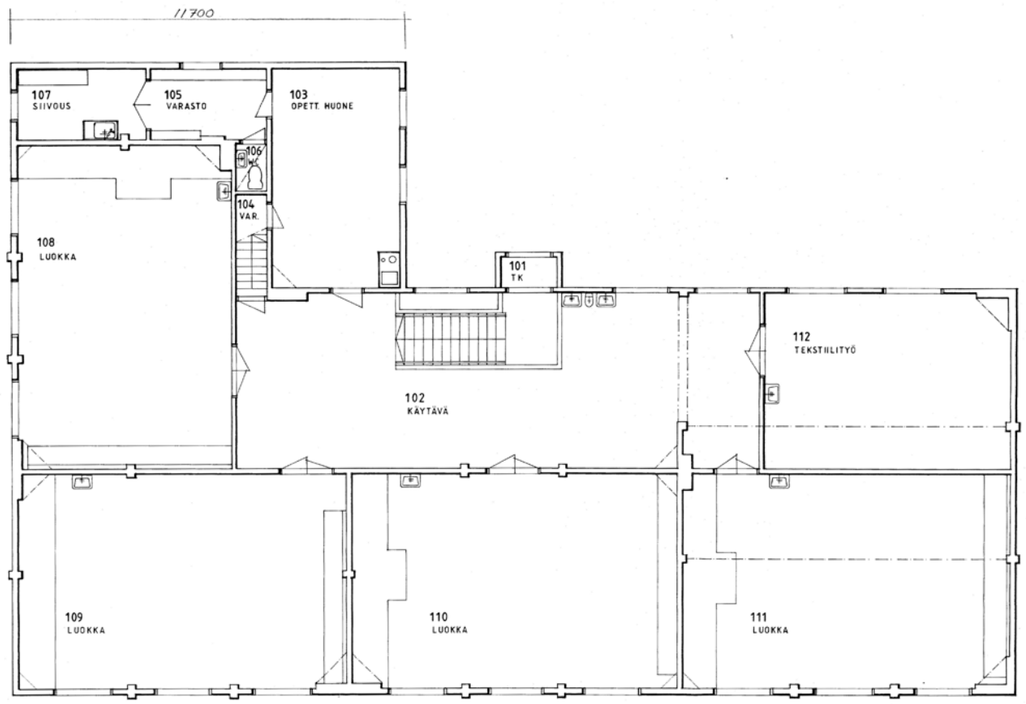
Vuonna 2019 kunnostettiin sisäpintoja maalaamalla.

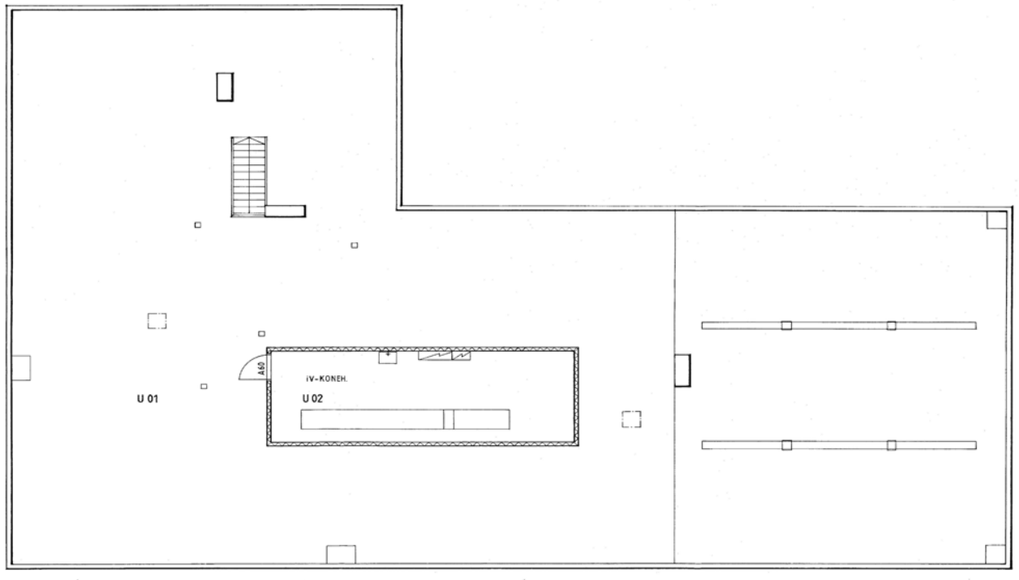
Lähteet: Puukoulu, kosteus- ja sisäilmatekninen korjaustarveselvitys. Sweco Oy 2020. Hämeenlinnan tilapalvelut, rakennuttaminen, , suunnitelma-asiakirjat.

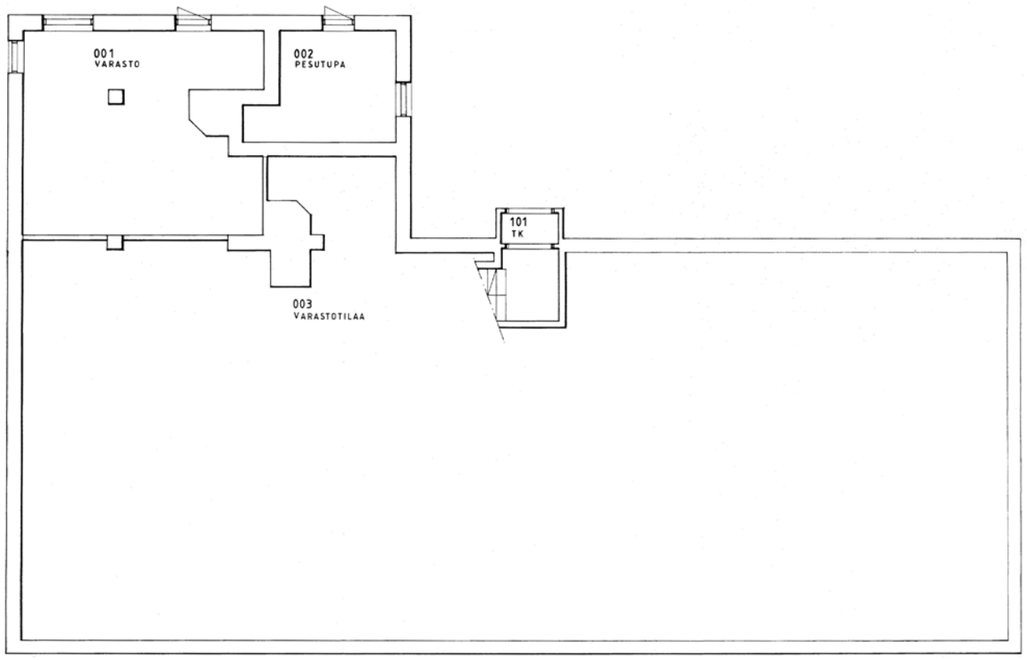
Kaupunginarkkitehti Olavi Sahlbergin laatimissa huhtikuussa vuonna 1947 päivätyissä kivikoulun julkisivupiirustuksissa näkyvät myös puukoulun julkisivuihin tehdyt muutokset. Ahonkadun puoleinen sisäänkäynti suljettiin ja alapohjan seinään tehtiin oviaukon kohtaan ikkuna kuten myös 1 kerroksen julkisivuun. Alemmassa leikkauspiirustuksessa näkyy puukoulun aulan uusi sisäporras ja pihatasolle ulko-oven edustalle rakennettu katos.

1 *Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus 1946*
2 *Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus 1950*

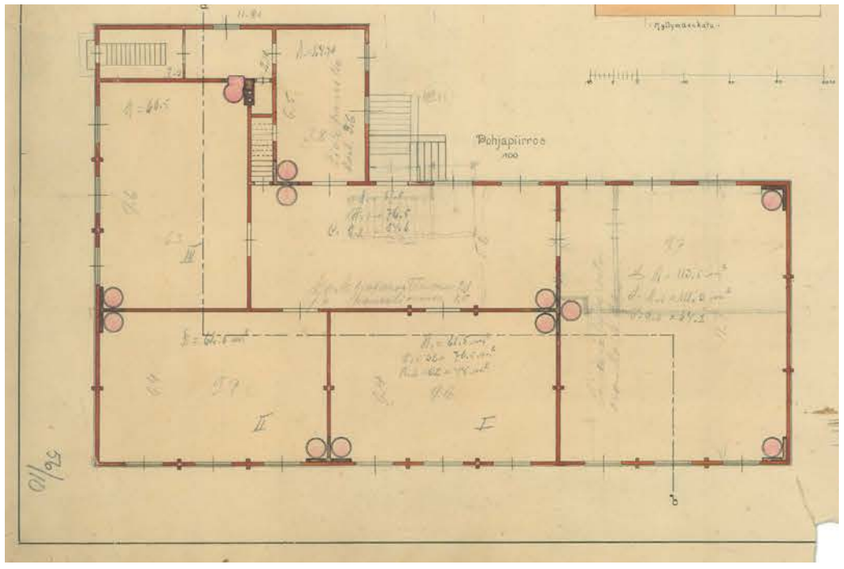

Ullakko. Pääpiirustus. 9.4.1996. Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtitoimisto.

Yllä 1.krs ja alla kellarin pohjapiirros. Pääpiirustus. 9.4.1996. Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtitoimisto.

3.9.3 Kivikoulun muutosvaiheita

Koulun muutos- ja korjausvaiheet on tässä selvityksessä kirjattu rakennuslupa-asiakirjojen ja korjaustarveselvityksen 2020 pohjalta sekä Hämeenlinnan tilapalvelusta saatujen tietojen pohjalta. Listaus ei siten ole kattava eikä sisällä kaikkia korjausvaiheita.

Vuonna 1950 rakennettiin tonttien välinen tukimuuri kivestä ja vesikourut nupukivestä syöksytorvien alle.[1]

Koulun kellarikerrokseen entisen talouskellarin paikalle rakennettiin vuonna 1982 myönnetyllä rakennusluvalla keittiö- ja siivoushenkilökunnan sosiaalitilat. Näihin sisältyi puku- ja pesutilojen ohella myös sauna. Muutoksen suunnitteli Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto.

1997-1998 peruskorjaus ja lvi- saneeraus

Kivikoulussa suoritettiin vuosina 1997-98 peruskorjaus johon liittyi laa- ja lvi- saneeraus. Tuolloin rakennettiin kellarikerroksen entiseen kattilahuoneeseen lämmönjakohuone. Kouluun toteutettiin koneellinen ilmanvaihto. Iv-konehuone sijoitettiin ullakolle ja iv- kanavistoja sekä näitä peittäviä alaslaskettuja kattoja toteutettiin kerroksiin. Samalla tehtiin kalustemuutoksia ja mm. voimistelusalin panelointeja uusittiin. Myös keittötilassa tehtiin tuolloin uudistuksia. Muutoksen arkkitehtisuunnittelusta vastasi Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto.

2015 vesikate uusitaan

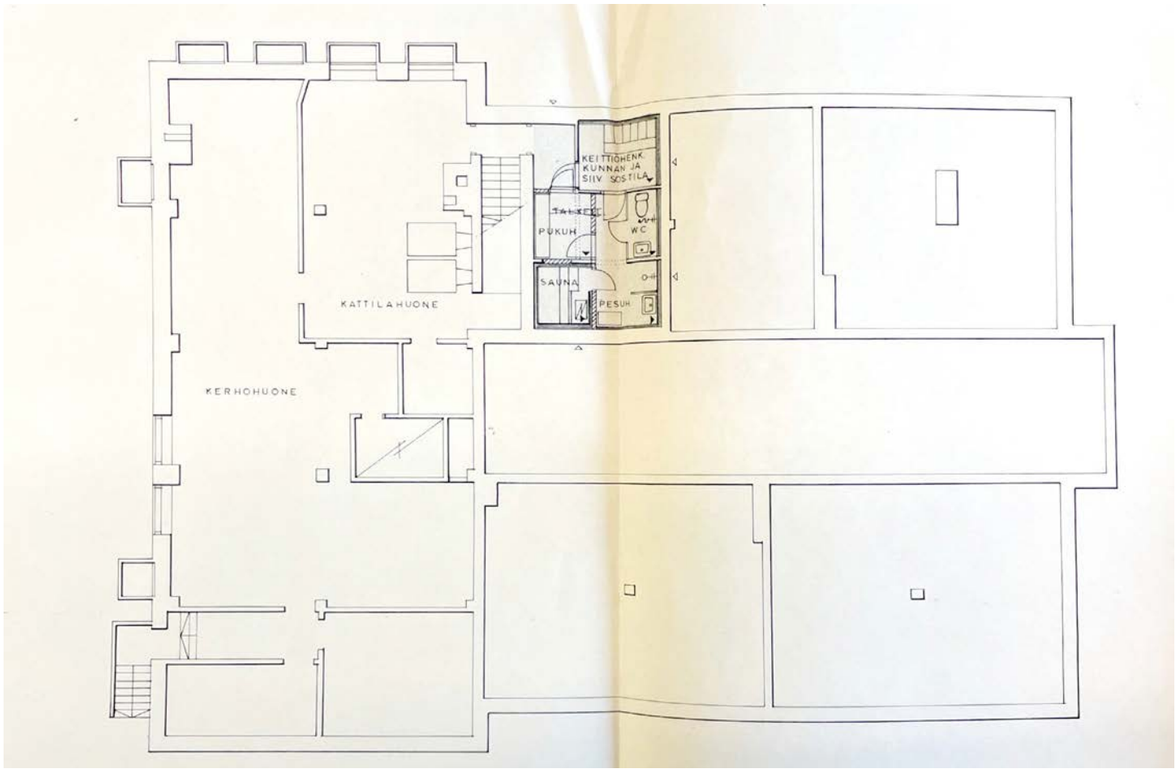
Vuonna 2015 uusittiin koulun vesikate. Uusi kate muovipinnoitettu saumattu pelti, musta RR33. Muutoksen arkkitehtisuunnittelusta vastasi Hämeenlinnan kaupunki, Linnantilapalvelut Oy.

Myöhempiä muutoksia

2017 Ahonkadun puoleinen salaoja uusittiin

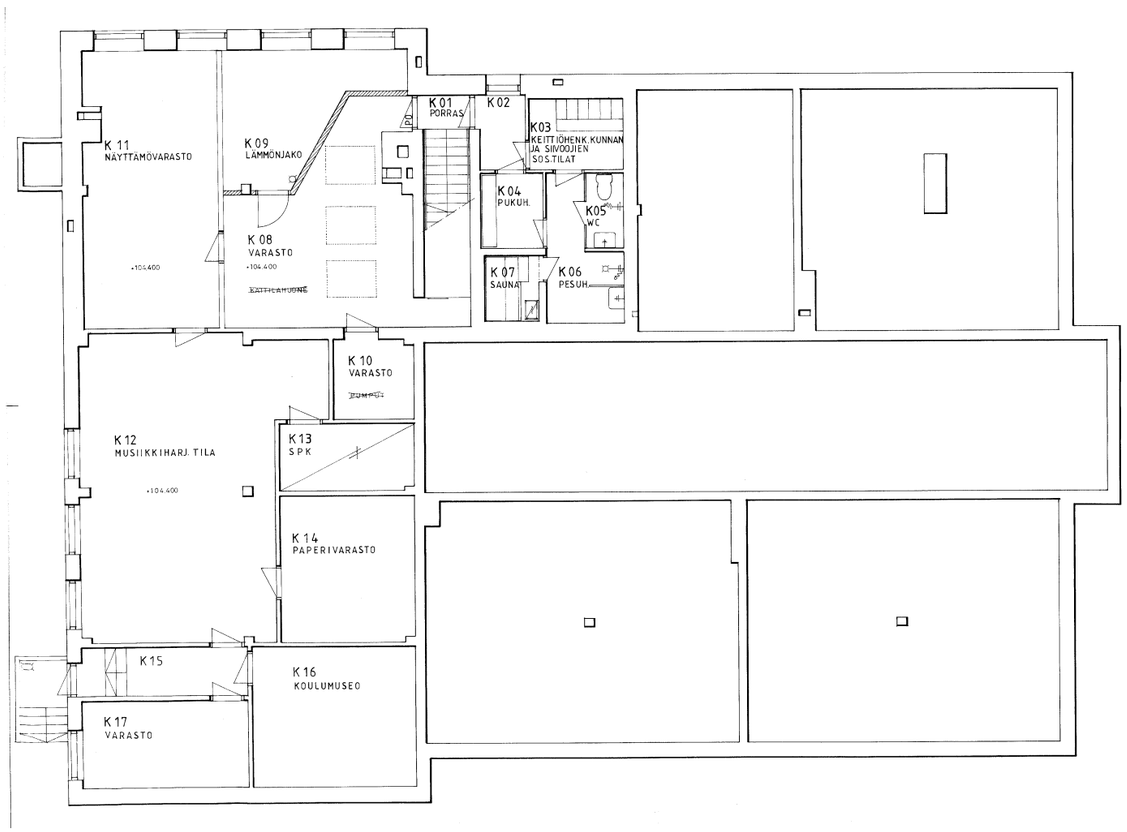
2018 liikuntasalin akustointia parannettiin

2019 ikkunat ja ulko-ovet kunnostettiin ja maalattiin

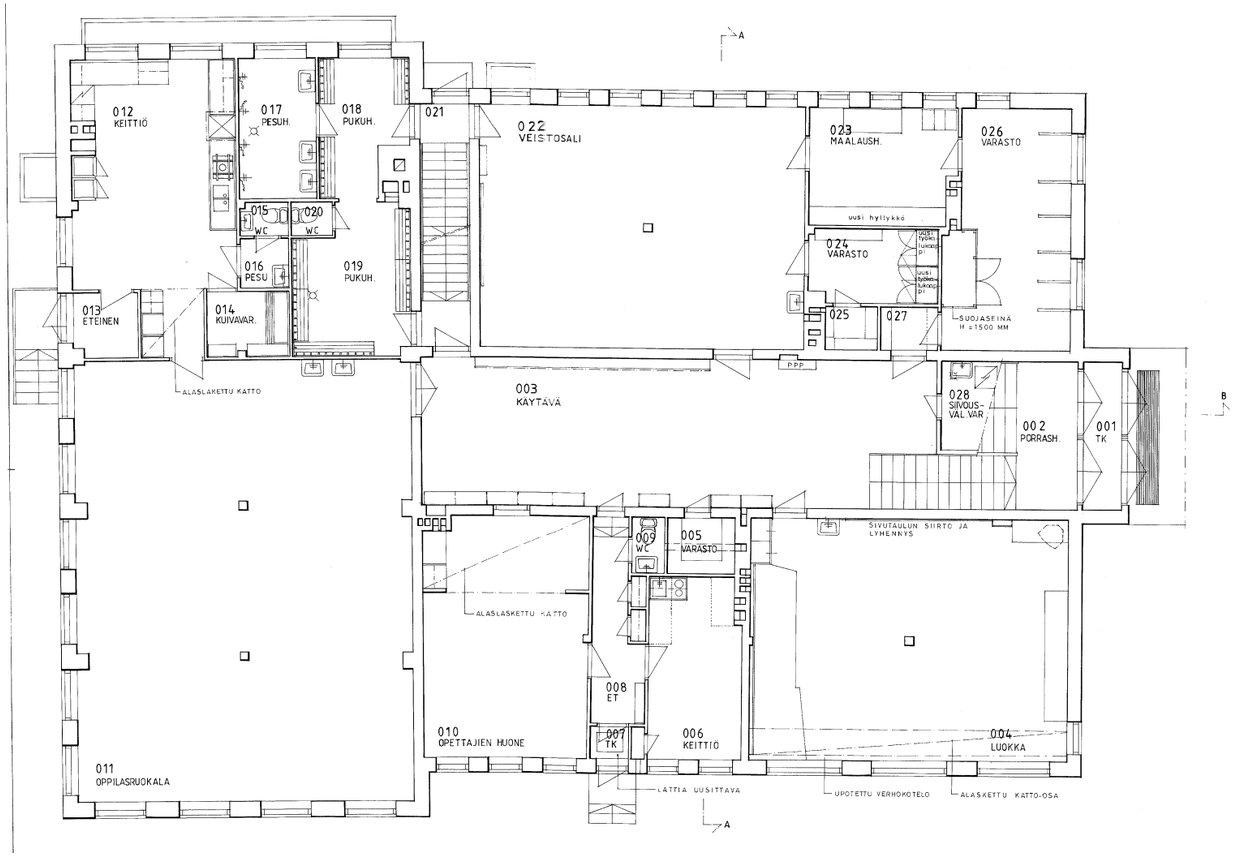

Kellarikerroksen muutossuunnitelma 9.2.1982 Hämeenlinnan kaupungin arkkitehtiosasto. talouskellarin paikalle rakennettiin keittiö- ja siivoushenkilökunnan sosiaalitilat. Näihin sisältyi puku- ja pesutilojen ohella myös sauna.

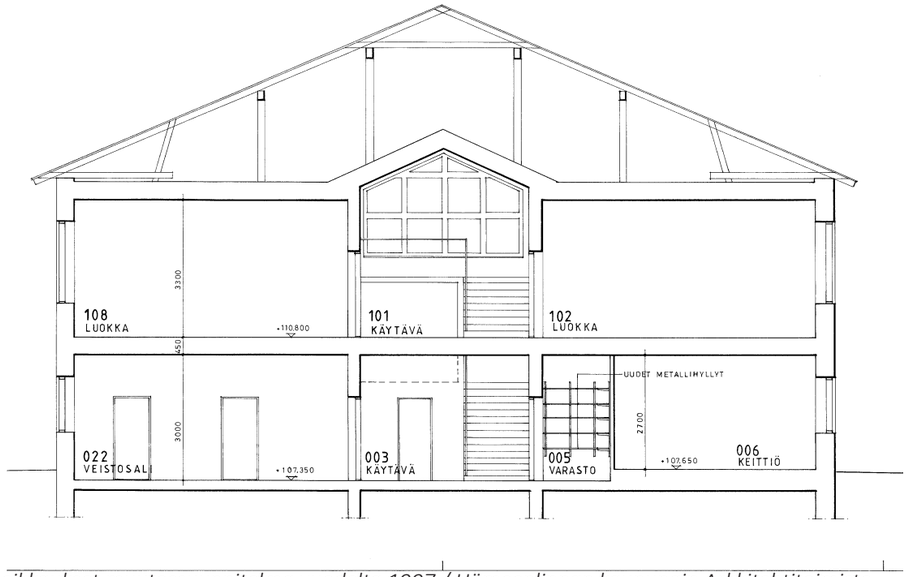
1 *Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus 1951 Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus 1946*

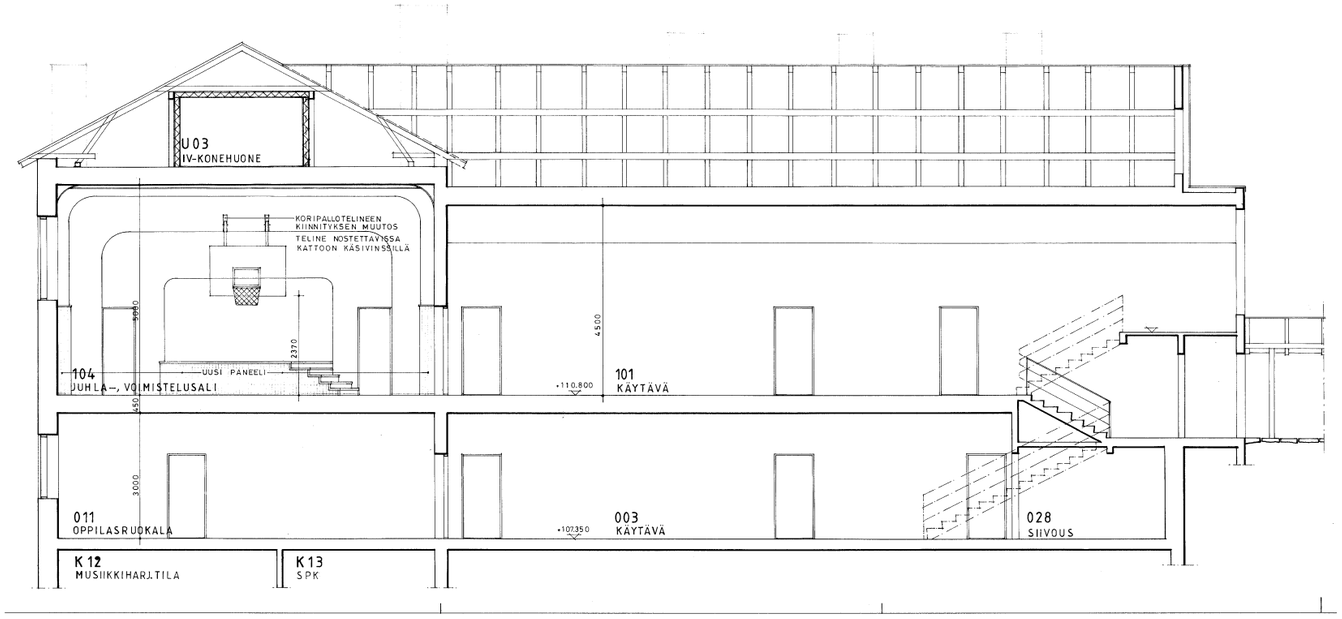
Kellarikerros, muutossuunnitelma vuodelta 1997 / Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto

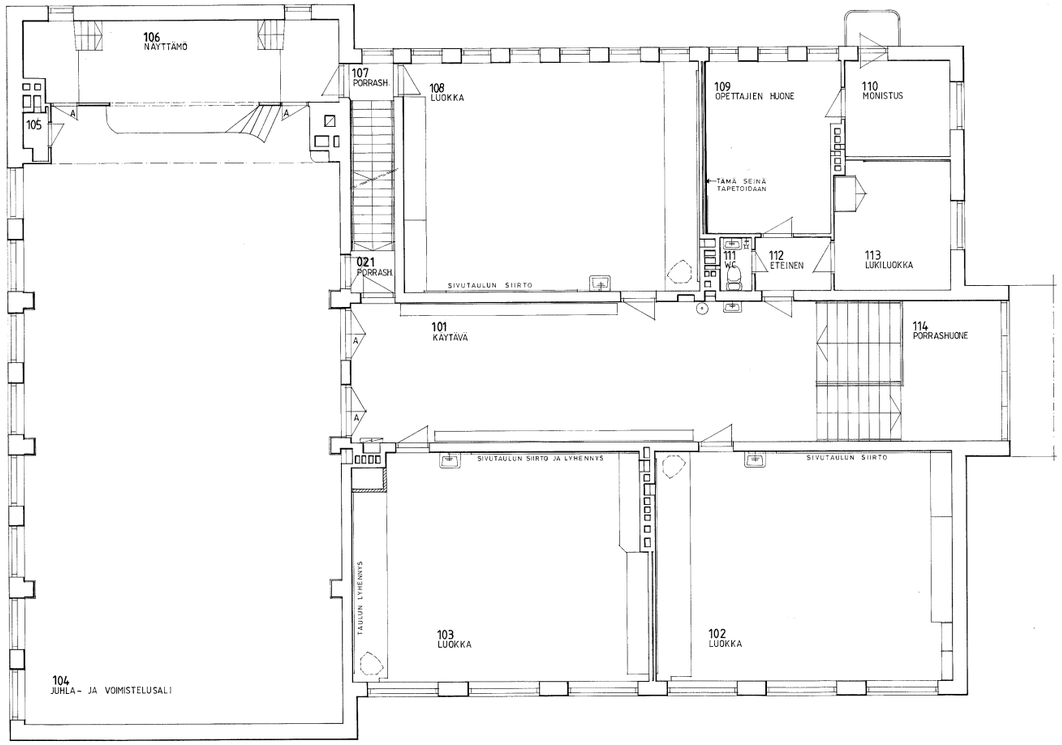

1. kerros, muutossuunnitelma vuodelta 1997 / Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto

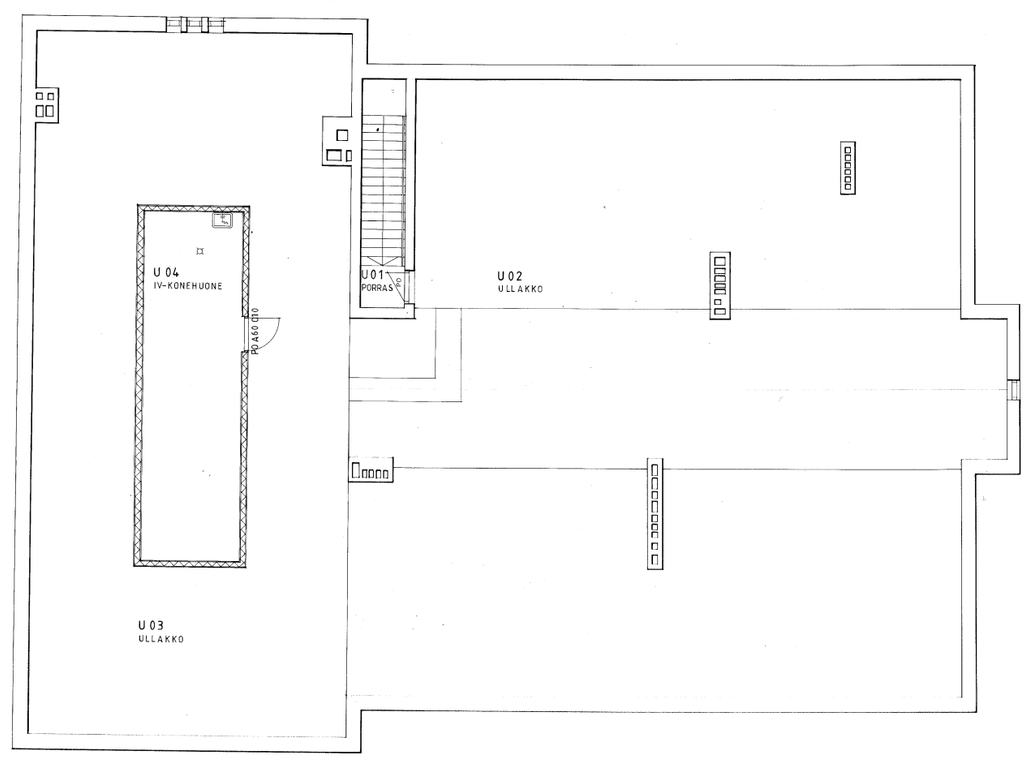

Leikkaukset muutossuunnitelma vuodelta 1997 / Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto

2. kerros, muutossuunnitelma vuodelta 1997 / Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto

Ullakkokerros, muutossuunnitelma vuodelta 1997 / Hämeenlinnan kaupungin Arkkitehtitoimisto

Ympäristön muutosvaiheita

Ote vuoden 1939 ortoilmakuvasta. Korttelin eteläreunalla näkyvät puukoulu, Tapolan talo sekä niiden välissä sijaitsevat pihavaja ja talousrakennus. Turuntien varressa korttelin pohjoisosassa on myöhemmin purettua rakennuskantaa. Maanmittauslaitos. Maanmittauslaitos

Ilmakuva vuodelta 1952 Maanmittauslaitos

4. Nykytilanne

4.1 Tapolan talo

Kupariseppä Alanderin Myllymäenkadun varteen vuonna 1875 rakentama kahden asunnon asuintalo seisoo edelleen paikallaan pääosin alkuperäisen hahmonsa säilyttäneenä. Julkisivuverhoukset, ikkunat ja ulko-ovet sekä vesikate on kuitenkin myöhemmin uusittu, jolloin myös julkisivun ilme on jossain määrin muuttunut. Tämän selvitystyön yhteydessä ei rakennuksesta ole löytynyt vanhoja valokuvia joiden perusteella olisi voinut arvioida rakennuksen julkisivun alkuperäistä tai 1900- luvun alun yksityiskohtia.

Pihan puolella sijaitseva pienempi kuisti uusittiin lähes kokonaan 1990-luvun korjauksen yhteydessä, oletettavasti kuitenkin säilyttäen alkuperäinen hahmo. Myös suurempi kuisti, on laajennettu ja kokonaan muuttunut. Kuistin kaksi paneloitua pariovea ovat eri aikakausilta, molemmat kuitenkin 1900-luvun loppupuoliskolta.

Vanha kiilakivisokkeli korostuu erityisesti alarinteen puoleisessa julkisivussa rakennuksen korkeasta iästä kertovana yksityiskohtana. Kivien välejä on myöhemmin paikattu betonilla tai sementillä. Pihan puolella on kuistien sokkeliosuus kokonaan peitetty betonikuorella. Luoteisnurkassa kellarin kohdalla on sokkelina puhtaaksimuurattu punainen tiili.

Myllymäenkadun korkotaso on vuosien saatossa noussut selvästi vanhan rakennuksen pihatasoa korkeammalle. Kadun varteen hyvin lähelle julkisivua on pystytetty suojaava puuaita.

Julkisivuissa on uusittu keilaponttipaneeli. Julkisivu on viimeksi korjausmaalattu vuonna 2017. Nykyinen kauttaaltaan valkoinen värisävy on 1800- luvun rakennuksen arkkitehtuurille vieras. Ullakkopäädyissä on säilynyt vanhempaa pystyrimavuorausta.

Rakennuksen nykyiset T- malliset kitatut sisään-ulosaukeavat puuikkunat ovat arviolta 1900- luvun alkupuolelta. Ikkunat on kunnostettu 1990- luvun lopun korjauksen yhteydessä. Ikkunoiden vuorilautoihin liittyy noppamaiset koristeaiheet sekä ryhtiä antava porrastettu otsalauta.

Rakennuksessa oli alkujaan katteena ollut kaksinkertainen lautavuoraus päällystettiin jo 1880-luvulla asvalttihuovalla. Nykyisen konesaumatun palapeltikatteen ikä ei ole tiedossa. Viimeksi katto kunnostettiin vuonna 2018 uudelleen pinnoittamalla. Katteen ja peltiverhoiltujen savupiippujen sekä ilmanvaihtohormien värisävy on punainen. Katteeseen liitty ns. jalkaränni.

Ylhäällä pohjoispääty ja länsijulkisivu. Päätykolmiossa on säilynyt vanhempi pystyrimavuoraus. Julkisivujen kauttaaltaan valkoinen värisävy on 1800- luvun arkkitehtuurille vieras.

Kuvat alla; vanha kiilakivisokkeli on rakennuksen korkeasta iästä kertova yksityiskohta. Kellarin kohdalla, rakennuksen luoteisnurkalla on sokkelina muurattu punatiili.

Rakennuksen nykyiset T- malliset kitatut sisään-ulosaukeavat puuikkunat ovat arviolta 1900- luvun alkupuolelta. Ikkunat on kunnostettu 1990- luvun lopun korjauksen yhteydessä. Ikkunoiden vuorilautoihin liittyy noppamaiset koristeaiheet sekä ryhtiä antava porrastettu otsalauta. Pihan puoleiset ikkunat sijoittuvat poikkeavasti ulkoseinän ulkopintaan (kuva vasemmalla).

Ullakkoikkuna on poistettu, mutta vanhat vuorilaudat on säilytetty. Räystäät on laudoitettu umpeen ja ja maalattu muun julkisivun mukaan valkoiseksi.

Julkisivuissa on uusittu keilaponttipaneeli. Ullakkopäädyssä on säilynyt vanhempi pystyrimavuoraus. Julkisivu on viimeksi korjausmaalattu vuonna 2017. Nykyinen kauttaaltaan valkoinen värisävy on 1800-luvun rakennukselle vieras.

Pihajulkisivussa korostuu kadunpuoleinen suuri kuisti, jonka nykyilmeessä ja julkisivun suhteissa näkyy useat muutokset. Poistetun ikkunan kohdalla on symbolisesti säilytetty vuorilaudat. Myöhemmin uusitut ulko-ovet ovat tyyliltään erilaiset. Molempien sisäänkäyntien edustat ovat ilmeeltään viimeistelemättömät

Rakennus jää matalalle tasolle suhteessa katuun. Julkisivua peittää ja suojaa kadun suuntaan puuaita.

1990- luvun lopun korjauksen yhteydessä uusittiin pienempi kuisti pääosin. Ikkunan ympärillä säilytetystä vuorilaudasta voi päätellä että aiempi ovi olisi sijoittunut kuistin päätyyn. Tuolloin uusittu lasiaukollinen pariovi ja ikkuna edustava aikakautensa rakennustapaa. Korjauksen yhteydessä säilytettiin arviolta noin 1900-luvun puolivälistä oleva betoniporras. Portaan keskellä näkyy nyt halkeama.

Tapolan talo- sisätilat

Tapolan talo on sisätiloiltaan laajalti muuttunut. Tähän on erityisesti vaikuttanut rakennuksen käyttöhistoria johon sisältyy muutos 1800-luvun asuintalosta veistokouluksi, myöhemmin puusepänverstaaksi, ja edelleen koulukäyttöön. Alkujaan 10 huonetta käsittäneen kahden asunnon talo jakautuu edelleen kahteen osaan. Eteläpuolisessa pienemmässä osassa on asuinhuoneiden jako pääosin säilynyt. Kaksi itäpuolen huonetta on myöhemmin yhdistetty ja keittiön nurkkaan on rakennettu siivouskomero. Kuisti on uusittu ja laajennettu ja sisäisiä tilajärjestelyjä on muutettu mahdollisesti useaankin otteeseen. Kuistin kautta on kulku ullakolle.

Rakennuksen pohjoisosan väliseinät on purettu vuonna 1905 kun tila muutettiin veistokoulun käyttöön. Keskiosasta tuolloin puretun seinälinjan kohdalla on levyillä verhoiltu pilari, joka tiettävästi kannattaa teräspalkkia. Talon eteläosaa korkeampi huonetila on oletettavasti korotettu 1905 muutoksen yhteydessä.

Huoneen nykyiset pintarakenteet ovat 1990-luvun lopulta , jolloin tila muutettiin monitoimitilaksi. Sisäseiniin veistokoulua varten vuonna 1905 tehdyt vanhat peltiverhoukset purettiin vasta tuolloin. Seinät ja kattopinta on nykyään päällystetty valkoiseksi maalatulla kispilevyllä ja seinien alaosassa on pystypaneeli. Huoneselostuksen 1998 mukaan on vanha lattiapinta purettu, lämpöeriste uusittu ja pinta levytetty. Lattian päällysteenä on linoleum-matto. Huoneen seinustoilla on kiinteitä kalusteita, pöytiä ja kaappeja sekä pieni keittiötaso vesipisteineen. Sisäänkäynnin viereen on seinämin ja kalustein rajattu eteistila. Ulkoseiniä kiertävät ikkunoiden alle lisätyt sähkökotelot ja valolähteenä on ripustetut loiste-putkivalaisimet. Tilassa ei ole säilynyt vanhoja uuneja tai muta kiinteää vanhempaa sisustusta, lukuun ottamatta kuistin vanhaa lasi-pariovea.

Eteläpäädyn huoneiden seinä- ja kattopinnat on pohjoispäädyn tapaan levytetty kipsilevyllä, seinien alaosassa on puupaneli ja lattiassa linoleum-matto. Huonekorkeus on viereistä entistä veistotilaa matalampi ja katossa on kiinteät loisteputkivalaisimet. Pääsalissa on säilynyt vanha 1800-luvun kaakeliuuni. Lisäksi on säilynyt vanhoja puuovia ja niihin liittyviä profiloituja peitelistoja.

Rakennuksessa on säilynyt vanha uusrenessanssityylinen valkoinen kaakeliuuni, 1800-luvun lopusta. Uuni näkyy vuoden 1905 palovakuutuksessa.

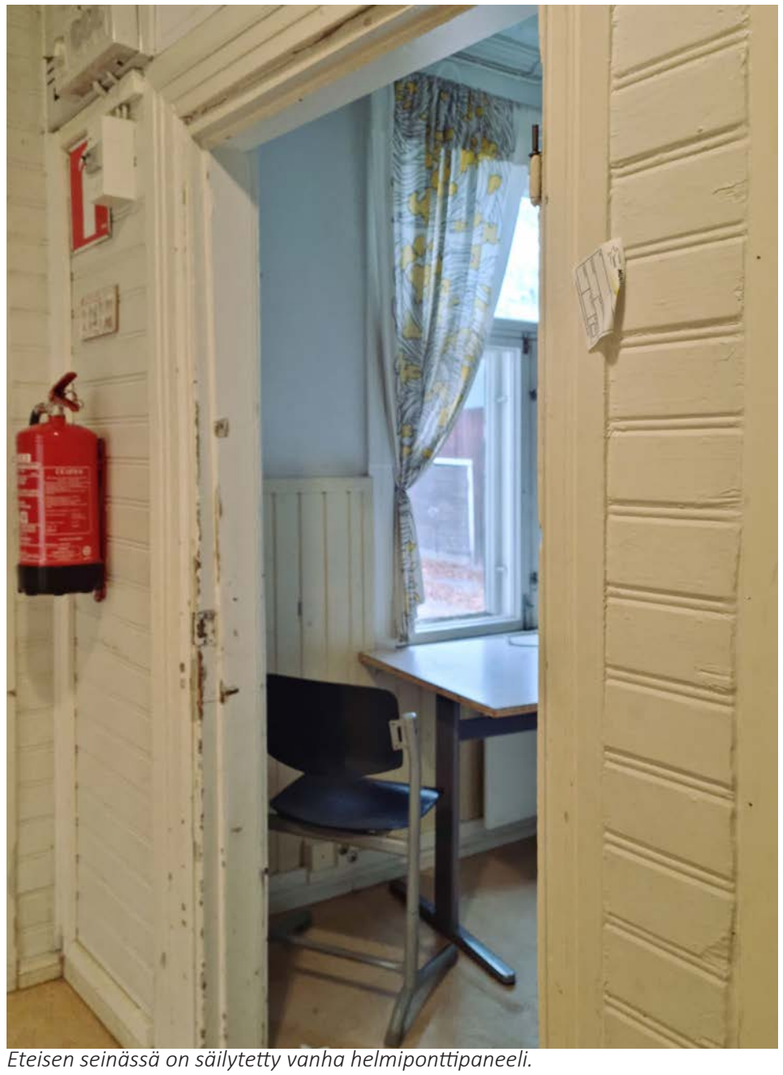

Eteisen seinässä on säilytetty vanha helmiponttipaneeli.

Monitoimitilan ikkunan yksityiskohtia.

Keittiössä on säilynyt Högforsin tehtaan valmistama vanha puuhella tyyppiä 3A. Muu keittiökalustus lienee 1990-luvulta. Keittiön seinät on levytetty ja maalattu. Seinien alaosa on verhoiltu puupaneelilla ja kalusteväli on laatoitettu. Lattiassa on linoleum-matto ja katossa maalattu puupaneeli.

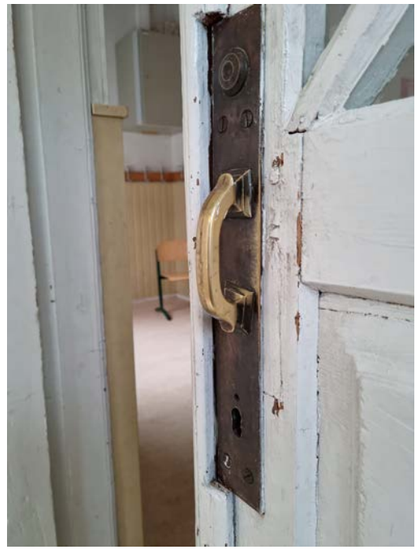

Molemmilla kuisteilla on säilynyt vanhat lasipariovet. Ovet on 1990-luvulla kunnostettu ja niihin on mm lisätty ovipumput. Vanhat helat on pääosin säilyneet. Suuremman kuistin oven edustalla kuistin puolelle on rakennettu pieni luiska.

Rakennukseen vuoden 1998 korjauksen yhteydessä asennetun koneelisen ilmanvaihdon kanavisto ja päätelaitteet ovat huonetiloissa näkyvillä.

Rakennuksen luoteisnurkan alla on pieni tiilirakenteinen holvattu kellaritila. Ratakiskolla tuettu kaksiosainen holvi on tyypiltään ns. kappaholvi. Kellaritila on tyhjänä ja sen kautta on kulku rakennuksen alapohjatilaan. Kuntotutkimuksen mukaan on kellarissa on maanvarainen 30 mm betonilaatta märän hiekka- ja soratäytön päällä.

Rakennuksen alustilassa on koneellinen ilmanvaihto.

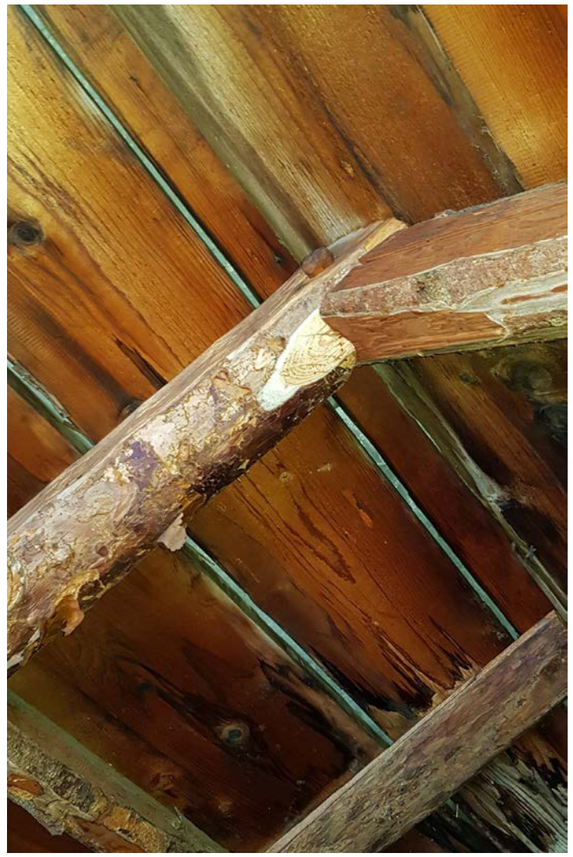
Kellarin seinässä on luukku, josta on kulku rakennuksen alustilaan.

Kellarin ulko-ovi on alaosastaan kosteuden vaurioittama..

Veistotilan päällisiä kattorakenteita. Kuntotutkimuksen perusteella yläpohjassa on vanha orgaaninen täyttö jonka päällä lisälämmöneristeenä on noin 200 mm puhallusvillalla.

Kuvassa oikealla ylhäällä näkyy katon poikkeuksellisen leveä aluslaudoistus. Kattotuolin vasta on katon harjalla yhdistetty tappiliitoksella. Vesikatossa ei ole aluskatetta.

Kuvassa oikealla savupiippu, jonka rappaus on kosteuden vaurioittama. Katto on vuotanut piipun juuresta.

4.2 Puukoulu

Puukoulu on hyvin säilyttänyt alkuperäiset piirteensä ja alkuperäisen hahmonsa. Julkisivua jakavat tiiviisti lähes tasavälein sijoittuvat pilasteriaiheet, vaakalistoitukset sekä luokkahuoneiden suuret samanlaisina toistuvat ikkunat. Erityistä ilmettä antavat aumakattoon liittyvät pitkät umpiräystäät sekä useat savupiiput, joista osa sijoittuu ulkoseinustalle. Katteena on musta saumattu palapeltikate johon liittyy ns. jalkarännit.

Rakennus on perustettu suurista kiviharkoista ladotulle lohkokivisokkelille, jonka päällä alarinteen puolella on rapattu sokkeliosuus.

Pääosalla julkisivuissa on säilynyt alkuperäinen puuverhous ja listoitus, sekä alkuperäiset ikkunat vuorilautoineen. Ullakon vanhoihin ikkuna-aukkoihin on myöhemmin sijoitettu ilmastointisäleiköt. Julkisivut on viimeksi maalattu vuonna 2017. Julkisivujen väritys on muuttunut. Päävärin ohella on vanhojen valokuvien perusteella mm. listoituksessa ja ikkunapuitteissa käytetty nykyistä enemmän sävyeroja.

Ahokadun puoleisessa julkisivuissa näkyy vähäisenä muutoksena 1949 muutosten yhteydessä poistettu opettajahuoneen sisäänkäynti. Oven paikalle on sijoitettu rakennuksen alustilaan avautuva, ikkuna ja aiemman oviaukon yläpuolelle uusi yläikkuna. Pihan puoleisten julkisivujen ilmettä on muuttanut 1949 uusittu sisäänkäyntijärjestely katosrakenteineen.

Koulu on hyvin säilyttänyt vuoden 1937 valokuvassa ja alkuperäisissä suunnitelmissa esitetyt piirteensä. Kuva löytyy suurempikokoisena raportin sivulta 27. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseo, valokuvaaja Enok Rytkönen.

Ylhäällä pitkä ikkunoiden ja pilasteriaiheiden jaksottama julkisivu Myllymäenkadun suuntaa. Vasemmalla julkisivu Ahokadun suuntaan. Pitkät ja ilmeeltään sirot räystäät antavat ryhtiä rakennuksen hahmolle.

Alkuperäinen sisäänkäynti sijoittui sisäkulmassa sijaitsevan ikkunan kophdalle. Uuden ikkuna erottuu alkuperäisistä ikkunoista muotoilematta jätettyjen vuorilautojen johdosta. Vuonna 1949 lisätty katos on sijoitettu juuri ikkunalinjan alapuolelle. Opettajahuoseen liittyy neliruutuiset ikkunat luokkahuoneiden ikkunoita hieman pienemmät ikkunat.

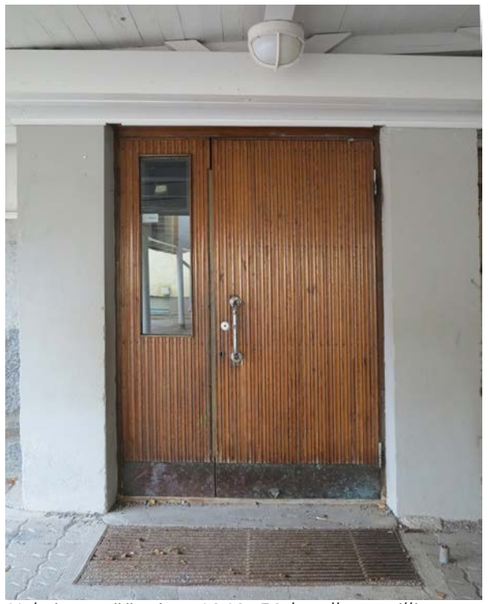
Myllymäenkadun katukuvaa hallitsee katulinjaan kiinni sijoittuva vanha koulurakennus.

Sisäänkäynti pyöreisiin puupilareihin tukeutuvan pitkän yhdyskatoksen päätyyn. Edustan ilmettä on muuttanut 1990- luvulla tehty betonikiveys.

Ikkunat ovat valtaosin 6- ruutuisia sisään-ulosaukeavia kitattuja puuikkunoita. Alemmat ikkunat on alaosastaan jaettu välipuittein.

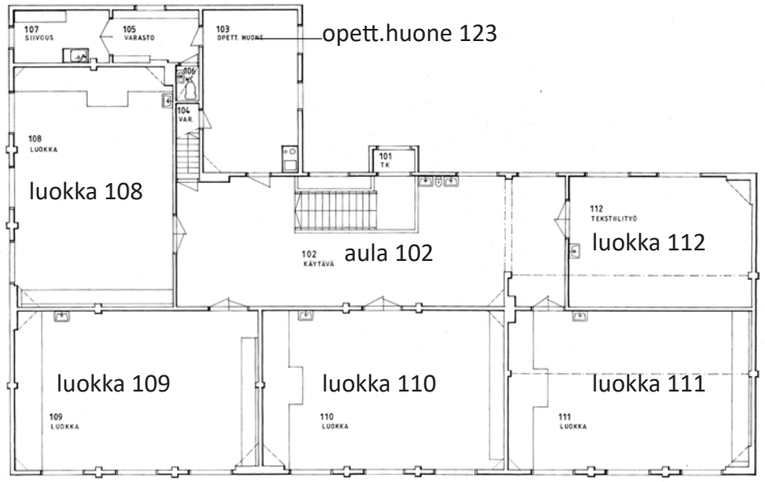

Nykyinen pääovi on 1940- 50-luvulle tyypillinen paneloitu ja lakattu pariovi.

Kellarin puuovet lienevät alkuperäisiä.

Puukoulu sisätilat

Koulun alkuperäiset tilaratkaisut ovat suurelta osalta säilyneet lukuun ottamatta itäpäädyn väliseinillä jaettua salia(luokkahuoneet 111 ja 112,)sekä Ahokadun ja pihan sisäänkäyntien muutoksia. Sisätilojen arvokkaita säilyneitä piirteitä ovat vanhat komeat peilimalliset pariovet ja valtaosa seinien ja kattojen alkuperäisistä paneloinneista. Jopa luokkahuoneiden korokkeita on säilynyt. Kaikki uunit on sen sijaan purettu.

Sisätilojen katto- ja seinäpinnoissa on merkittävässä laajuudessa säilynyt oletettavasti alkuperäisiä panelointeja. Aulan ja luokkahuoneiden seinät on yleensä alaosastaan verhoiltu ns. rintapaneelilla ja yläosa on maalattu. Vanha helmiponttipaneeli päättyvät noin metrin korkeudella kauniisti profiloituun vaakalistaan. Osalla seiniä on paneeli uusittu tavanomaisella paneelilla. Kuntotutkimuksen 2020 perusteella on osaan ulkoseiniä, mm. opettajanhuoneen seinään lisätty 50 mm lisälämmöneriste, kipsilevytys ja uusi paneeli. Lisälämmöneristystä on oletettavasti vain harvoilla seinillä koska vanhaa panelointia on säilynyt laajalti.

Kattopinnoissa on tummunut lakattu paneeli johon liittyy leveä profiloitu kattolista. Järein nauloin kiinnitetty helmiponttipaneeli lienee pääosin alkuperäinen. 1990- luvun korjauksen yhteydessä on katon läpi ullakkotilasta tuoto ilmanvaihtokanavistoja ja päätе-elimiä.

Luokkahuoneiden ja aulan lattiapinnat on päällystetty linoleum-matolla. 2020 kuntotutkimuksen perusteella on vanhan puulattian päälle tehty tasoitekerros, ja levytys jonka päälle matto on asennettu. Muutoksen yhteydessä on vanhat lattialistat pääosin säilytetty.

Näkymä valoisasta aulasta. Päätysalin seinälinja kulki taustalla näkyvän seinämän kohdalla. Aula laajeni tuolloin yhden ikkunan verran. Oikealla ovenpielen yksityiskohta, jossa vanha hemiponttipaneeli ja siihen liittyvä profiloitu ylälista, sekä oven lista kohtaavat.

Rakennuksen alkuperäiset kitatut puuikkunat ovat sekä näihin liittyvät listoitukset ovat säilyneet. Myös alkuperäiset sisäovet ovat pääosin säilyneet. Luokkahuoneissa on korkeat tukevat peili-pariovet, joissa myös alkuperäinen helotus on pääosin säilynyt. Näihin on myöhemmin lisätty pintalukot. Opettajanhuoneessa on pienempiä 1- lehtisiä alkuperäisiä ovia. Rakennuksen kaikki vanhat uunit on purettu ja ulkoseinustoille ikkunoiden alle on 1948 muutoksen yhteydessä asennettu vesipatterit.

Luokkahuoneiden säilyneet alkuperäiset sisäovet ovat merkittävä osa rakennuksen arkkitehtuuria. Korkeisiin tukeviin peili-parioviin liitttyy kaunis profilointi ja leveä ruskealla tehostesävyllä maalattu leveä profiloitu listoitus. Ovien ja listojen sävy on oletettavasti muuttunut. Oviin on vanhan heloituksen rinnalle myöhemmin asennettu mm pintalukkoja.

Luokkahuoneissa toistuvat samat pintarakenteet ja väritys kuin aulassa. Huoneisiin tuo valoa suuret ikkunat. Hirsiseinien följarityyppoiset pystysuuntaiset tukirakenteet muodostavat myös sisätiloissa toistuvan pilasteriaiheen. Tiloissa korostuvat muutoksena myöhemmät ilmastointikanavat ja sähköasennukset. Tilavaikutelmaa hämärtää erityisesti katon reunoja kiertävät valkoiset sähköhyllyt, jotka myös peittävät taakseen kattolistan. Alkujaan luokkahuoneiden vastakkaisiin nurkkiin sijoitetut uunit on purettu ja niiden kohdalla näkyvät kulmaa vinosti peittävät muurirakenteet.

Lattiat on päällystetty linoleum-matolla, vanhat lattialistat on säilytetty.

Ikkunasovituksen yksityiskohta.

Puurakenteisia pilastereita kiertävä panelointinurkissa jiirattuine listoituksineen muodostaa harkitun yksityiskohdan.

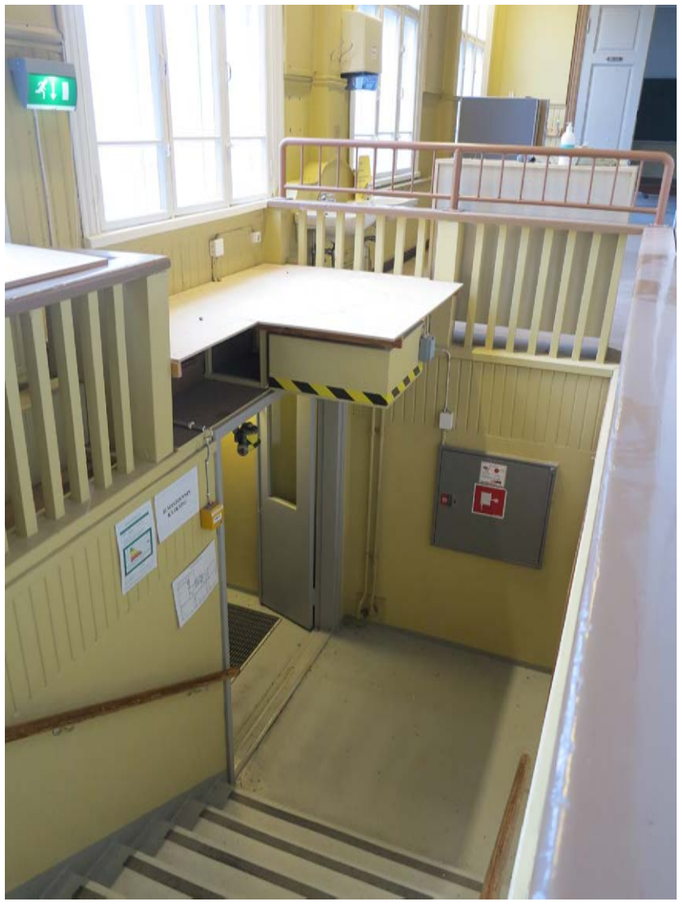
Lattiamuutoksen yhteydessä on lattian korkotaso noussut ja kynnykset on poistettu.

Katoissa on pääosin säilynyt vanha lakattu helmiponttipaneeli. Katon reunoja kiertävä leveä profiloitu kuultokäsitelty kattolista jää useasti sähköhyllyjen peittämäksi.

Vuonna 1948 rakennettu sisäänkäynnin porras kaiteineen lienee pääosin säilynyt alkuperäisenä. Sisäänkäynnin ilmettä on kuitenkin muuttanut erilaiset myöhemmät lisäykset kuten iv- koje, porraskaiteen metallirakenteinen korotus sekä kaiteen eteen sijoitetut kalusteet.

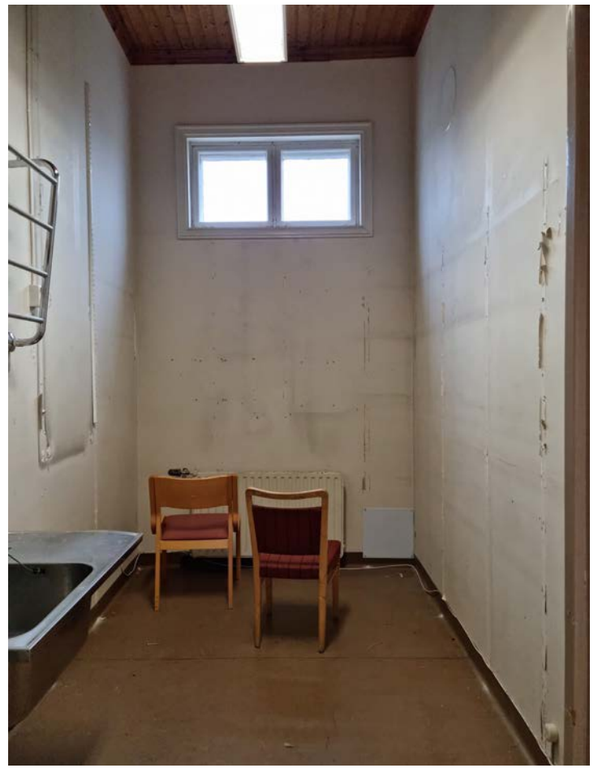
Puukoulu sisätilat

Opettajanhuoneen ulkoseinät on sisäpuolelta lisälämmöneristetty ja seinäpanelointi on uusittu. Lattiassa on on muiden tilojen tapaan linoleum-matto ja katossa lakattu paneeli.

Opettajanhuoneen myöhemmin suljetun sisäänkäynnin kohdalla on yläikkunalla varustettu kapea ja korkea pieni huonetila.

Opettajanhuoneen tiloissa on säilynyt akuperäisiä 1- lehtisiä peiliovia vanhoine painikkeineen.

Rakennuksen ullakkotilassa ovat alkuperäisenä säilyneet kattorakenteet hyvin näkyvissä. Kattoristikon päällä on harvalaudoitus johon peltikate tukeutuu. Katossa ei ole aluskatetta.

1990-luvun lopulla tehdyn peruskorjauksen yhteydessä on rakennetun koneellisen ilmanvaihdoin kojeet ja hormisto on sijoitettu ullakkotilaan.

Ullakkotilaan on varastoitu koulun vanhoja huonekaluja ja muita tarvikkkeita.

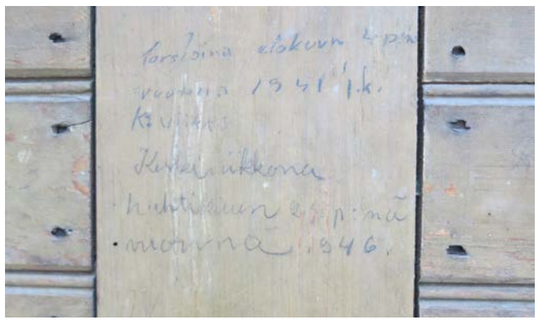
Hirsipinta on näkyvissä ullakon portaikossa.

Opettajanhuoneen alla olevassa kellaritilassa sijaitseva entinen pesutupa on tyhjillään. Nurkassa on säilynyt vanha vesipata johon liittyy tiilirakenteinen uuni. lattiassa on betonilaatta ja vesikaivo. seinät ovat tiilestä muuratut ja rapatut.

Kellarin pihalle katoksen suuntaan avautuva puinen pieniruutuinen ikkuna on säilynyt mutta suljettu ulkopuolelta levytyksellä.

Kuva oikealla, kellarin ulko-oveen on merkitty päivämäärät 4.8.1941 ja 25.4.1946.

Vuoden 2012 jälkeen on koulun alustatilaa on puhdistettu puujätteestä ja pinnalle on asennettu sepeliä. alustilassa näkyvät luonnonkivien päälle muuratut perustusrakenteet.

Vasemmalla kellarin ja alapohjatilan vanha puuovi, oikealla kadunpuolelle vanhaan oviaukkoon sijoitettu ikkuna .

4.3 Kivikoulu

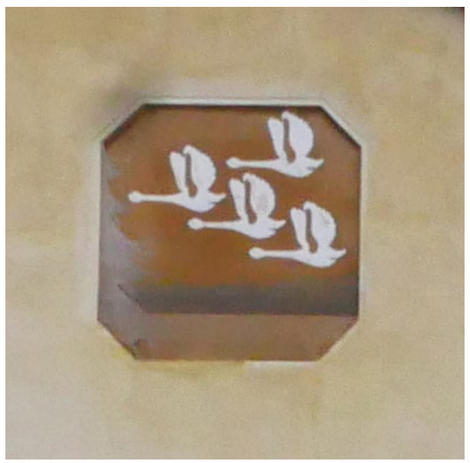
Kivikoulu on varsin säilyttänyt aikakaudelleen tyypilliset piirteensä ja alkuperäisen hahmonsa. Julkisivuihin ei ole tehty laajennuksia tai muutoksia. Myös alkuperäiset puuikkunat ja ulko-ovet ovat säilyneet. Vihreään sävyyn maalatut ikkunanpuitteet on viimeksi kunnostettu vuoden 1998 korjauksen yhteydessä. Pääsisäänkäynnin kohdalla ovien ulkopinnassa on kapea lakattu puupaneeli. Muut ulko-ovet paneelipintaiset alkuperäiset ulko-ovet on nykyään peittomaalattuja.

Julkisivuissa on kalkkimaalilla vaalean keltaiseen sävyyn maalattu kolmikerrosrappaus. Erityisenä yksityiskohtana Ahokadun poikkipäädyssä on jo koulun alkuperäisissä suunnitelmissa esiintyvä neljää joutsenta esittävä seinäreliefi.

Julkisivussa näkyy muutoksena vuonna 2015 uusitun vesikaton yhteydessä muuttuneet päätyräystäiden yksityiskohdat. Puiset avoräystäät ovat rakenteina säilyneet, mutta päätyräystään ulkoreunaan on tuolloin lisätty rakennetta paksuntava ylimääräinen lauta.

Rakennus on sovitettu rinnemaastoon. Kuvassa julkisivu Ahokadu suuntaan.

Koulun Ahokadun puoleisessa ulkoseinässä sijaitseva reliefi kuvaa neljää lentävää joutsenta.

Turuntien suuntaista julkisivua jäsentävät harkitusti voimistelusalin ja ruokasalin ikkunarivit sekä keittiön sisäänkäynti lippakatoksineen. Edustan asvaltoitu huolto- ja pysäköintipiha

Koulun kentän suuntaan avautuvaa itäjulkisivua jäsentävät kapeiden ikkunoiden rivit.

Vesikatteen uusimisen yhteydessä vuonna 2015 on päätyräystään ilme muuttunut.

Alkuperäisissä suunnitelmissa erikoishuoneeksi nimettyyn nurkkahuoneeseen liittyy pihan suuntaan avautuva ulokeparveke.

4.3 Kivikoulu

Ikkunat ovat tyypiltään sisään-sisäänaukeavia puisin lasituslistoin varustettuja puuikkunoiita. Eri sisätiloihin liitty erimalliset ikkunat, luok-kahuoneissa on suuret 6 -ruutuiset ikkunat, ja pohjakerroksen tiloissa matalammat kaksi- ja kolmijakoiset ikkunat. ikkunat ja ulko-ovet on kunnostettu ja maalattu viimeksi vuonna 2017

Vasemmalla Maaston mukaan porrastettu sokkeli. Vieressä Ahokadun puoleinen ulko-ovi.

Pääsisäänkäyntiin liittyy alkuperäisinä säilyneet lakatut paneeliovat. Muutoksena näkyvät tyyliltään poikkevat myöhemmin uusitut vetimet.

Puurakenteista matalaa katosta kannattavat pyöreät puupilarit.

Eteläpäädyn pääsisäänkäyntiä on korostettu julkisivusta ulkonevalla erkkerillä.Suuren ikkunan kautta kantautuu valoa kirjastoparvelle ja edelleen pääaulaan.

Julkisivun erityisenä korostuksena on sisäänkäynnin yhteyteen toteutettu erkkeri. Sen eteen pääikkunan ja oven väliin ahtaasti sovitettu katos näyttää myöhemmältä lisäykseltä. Katos on kuitenkin merkitty jo alkuperäisiin suunnitelmiin.

Pohjakerros

Pohjakerroksessa on alkuperäisellä paikallaan veistosali maalaus- ja aputiloineen. Käytävän vastakkaisella puolella alkujaan äitiys- ja lastenneuvolaksi suunniteltu tila on muutettu luokkahuoneeksi. Huoneen keskellä kuten myös veistosalin keskellä on runkopilari. Entinen talonmiehen asunto Ahokadun puolella on opettajahuoneena. Ppohjoispäädyssä on alkuperäisillä paikoillaan ruokala ja keittiö sekä puku- ja pesutilat

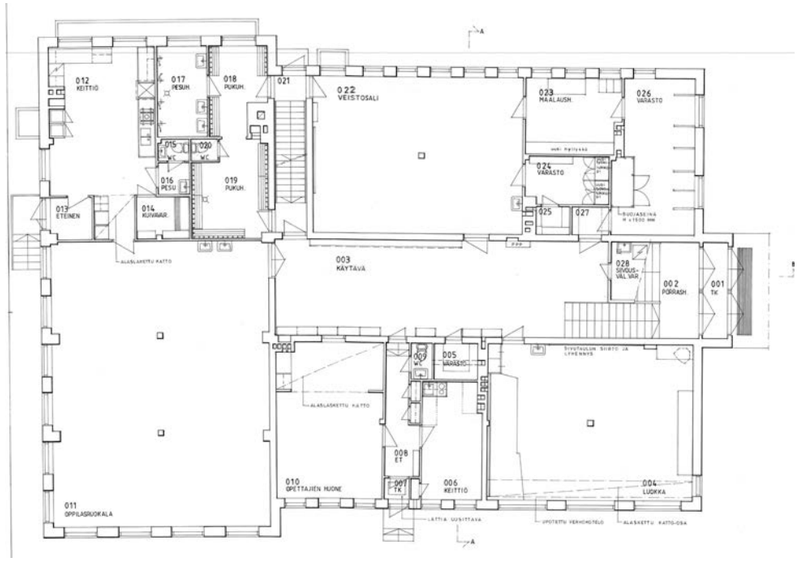
Vuosien 1997-1998 peruskorjauksen yhteydessä kunnostetuissa ja osittain uusituissa pinnoissa näkyy kulumisen jälkiä.

Kellarin aulassa ja oppilasruokalassa on säilynyt alkuperäinen ruutujaoteltu mosaiikkibetonilattia.

Aulan kattopintaan on kiinnitetty akustoivia levyjä, aulaantilaan tuo ahtauden tuntua seinustoille sijoitetut erilaiset kiinteät ja irtokaapit.

Kellarin aulassa (003) on säilynyt alkuperäinen ruutujaoteltu mosaiikkibetonilattia.

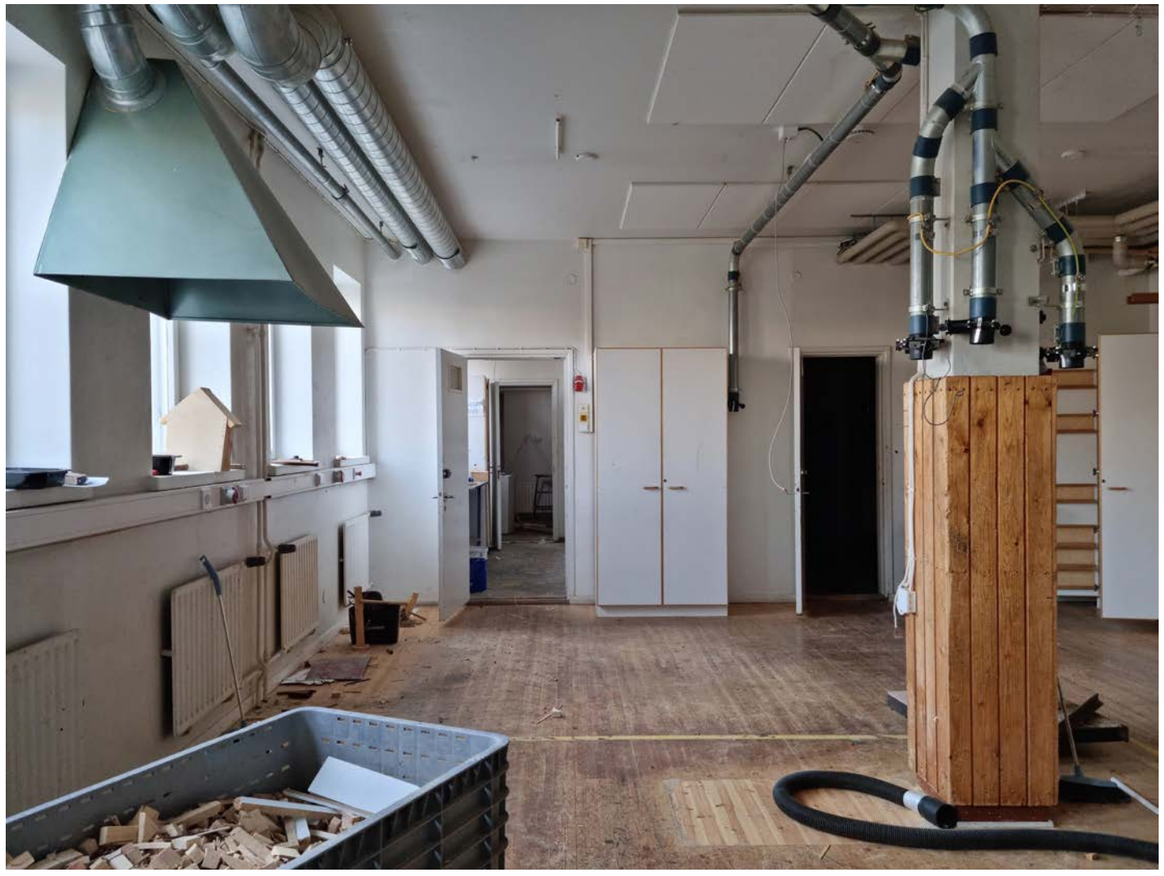
Pohjakerroksen 20.3.1997 päivätty pohjapiirros

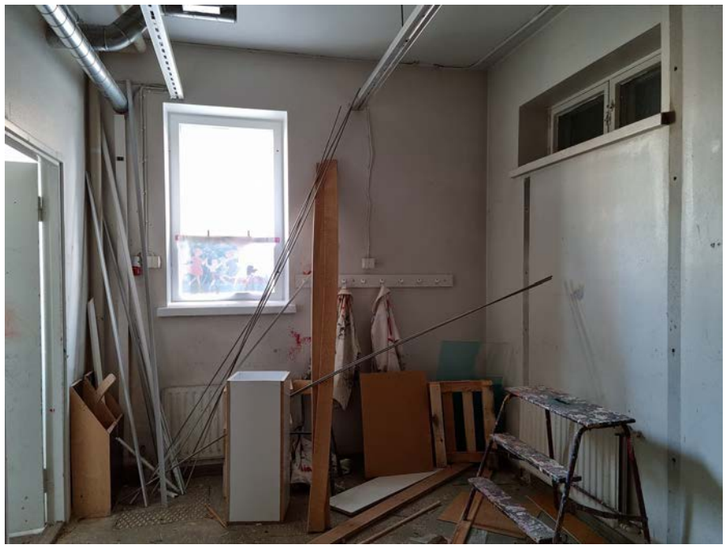
Sisätilojen arkkitehtuurin merkittävä elementti on alkuperäisiltä rakenteiltaan ja yksityiskohdiltaan säilynyt mosaiikkibetonilla päällystetty portaikko (h114)

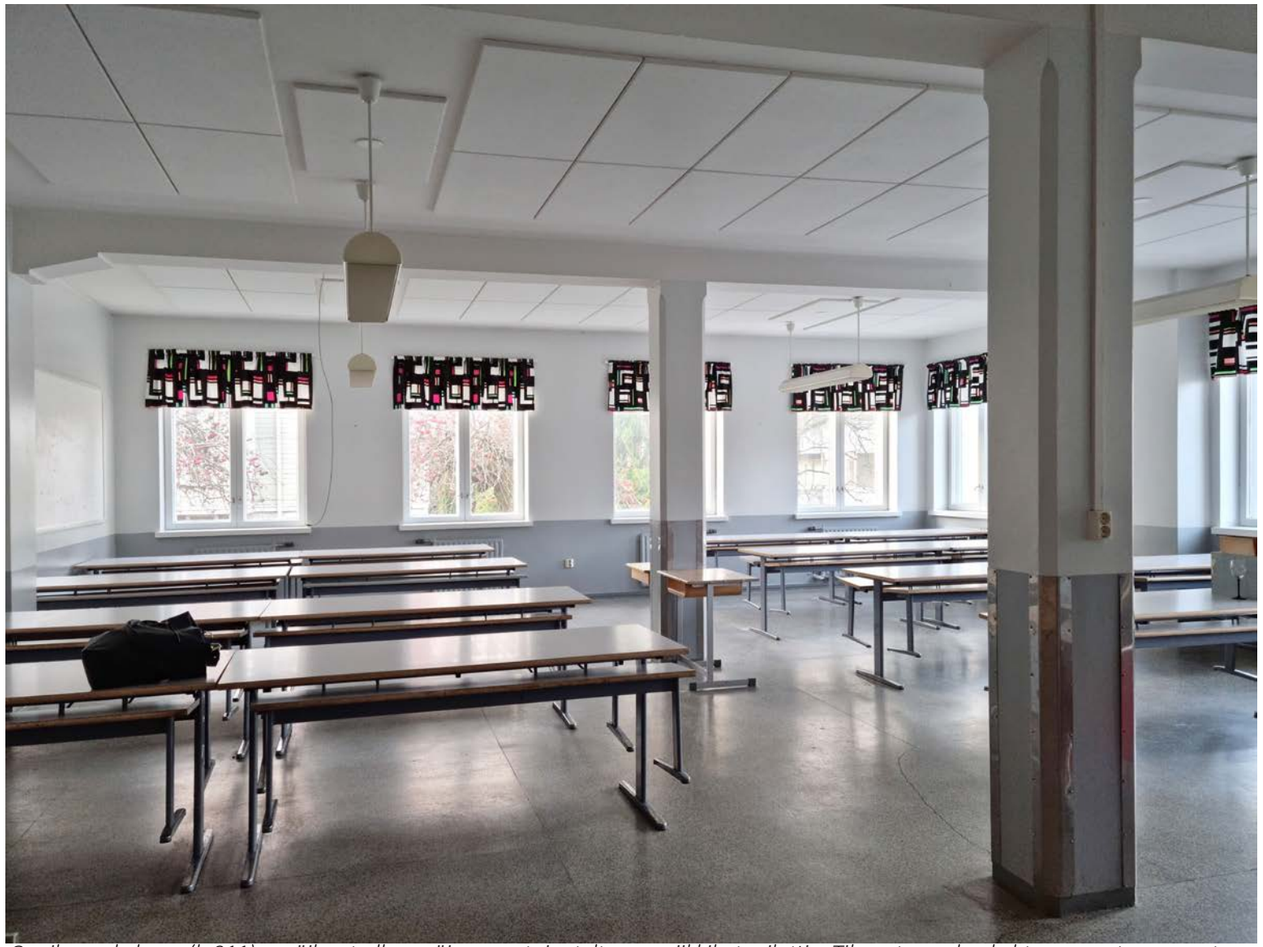
Ahokadun puoleisen luokkahuoneen (004) keskellä on pilari. Lattiassa on linoleum tai muovimatto ja kattopinnassa akustoivia levyjä. Seinät on maalattu vaalean vihreään sävyyn. Ulkoseinällä katon rajassa on iv-kotelointi.

Veistosalissa (h 022) on maalattu kulunut puulattia. Kattopintaan on kiinnittetty akustoivia levyjä. Pihan puolelle avautuvien ikkunoiden ikkunapenkit ovat korkealla.

Veistosaliin liittyvä varastotila 026

Oppilasruokalassa (h 011)on säilynyt alkuperäinen ruutujaoteltu mosaiikkibetonilattia. Tilaan tuo valoa kahteen suuntaan avautuvat ikkunarivit. Tilaa jäsentävät välipohjaa kannattavat pilarit ja muotoillut palkkirakenteet. Kattopintaan on kiinnitetty akuistoivia levyjä.

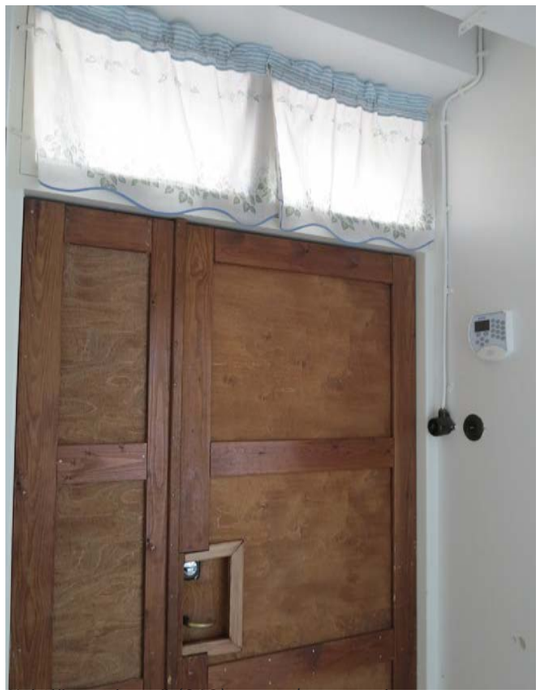
Oppilasruokalan (h 011) katon palkkirakenteisiin liittyy ulkoseinustoilla muotoillut viisteet.

Keittiössä (h012) on pinnoitettu betonilattia ja osa seinistä on alaosastaan laatoitetut. Tilaan tuo valoa kahteen suuntaan avautuvat ikkunat.

010 opettajien huone

Keittiön eteisessä (013) on vanha puuovi.

021 Porras/ eteinen

018 Pukuhuone

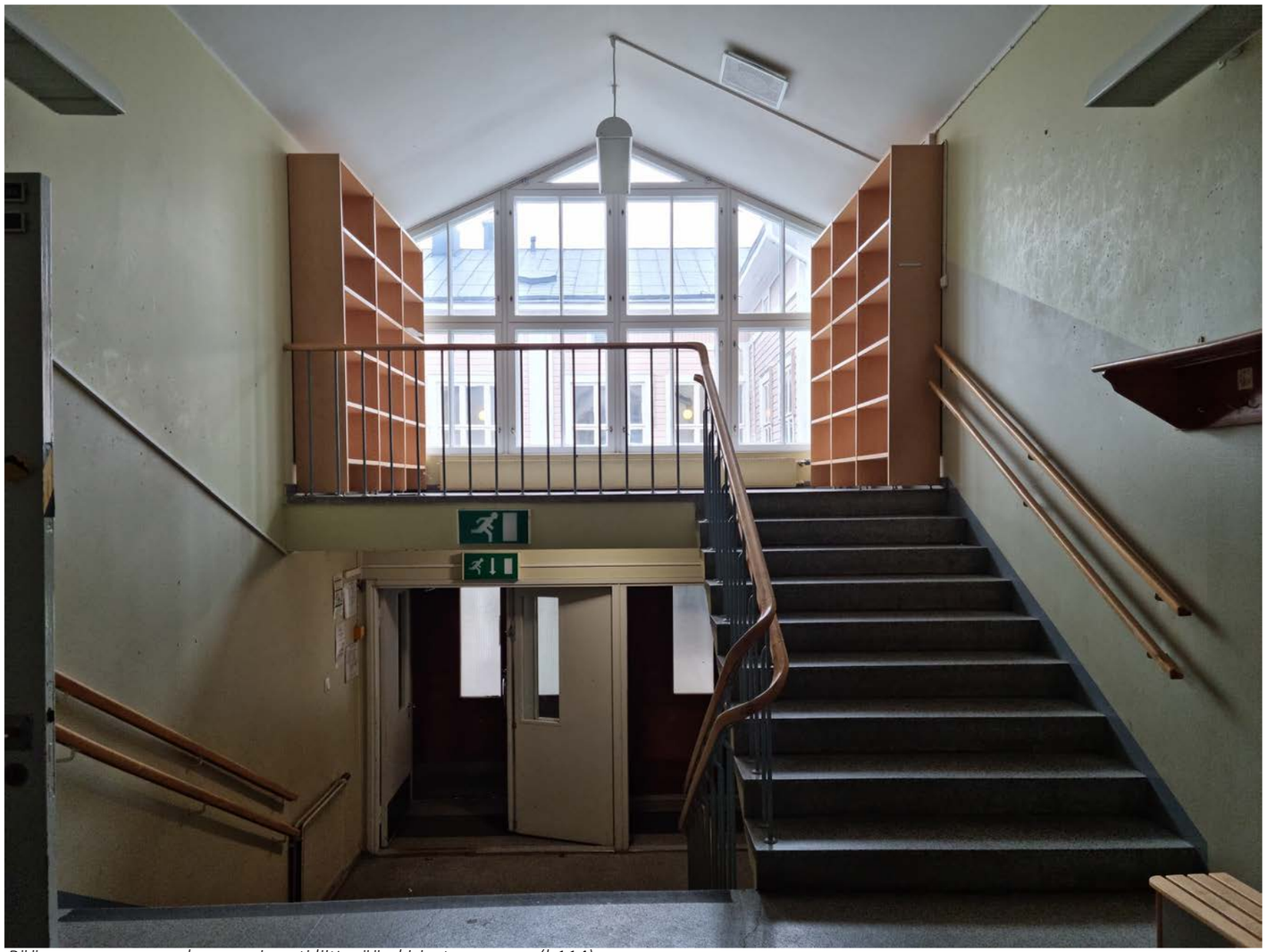

017 Pesuhuone

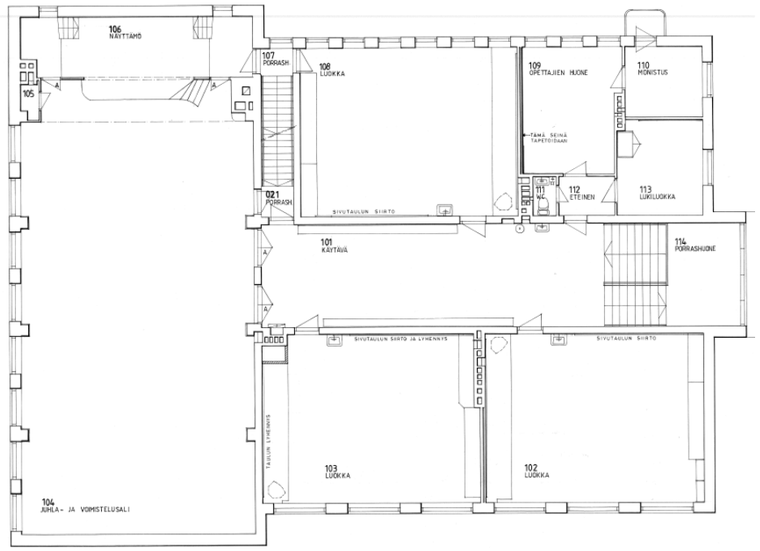
1. krs

1. kerroksessa on tilajako ja huoneiden käyttötarkoitus säilynyt alkuperäisenä. Korkeaan aulatilaan liittyy harjakaton muotoa seuraava arkkitehtonisena tehosteena toteutettu vino yläpohja. Kattomuodolla ei ole rakenteellista funktiota, koska aulan yläpohjan ja vesikaton välissä on vielä kylmä ullakkotila. Aulaan tuo luonnovaloa kirjastoparven suuri ikkuna. Toisessa päädyssä on juhla- ja voimistelusali, jonka nykyiset valkoiset laakaovet eivät juurikaan erotu tilassa. Voi olettaa että pääaulan päätteeksi sijoitetut alkuperäiset ovet ovat olleet esimerkiksi tilassa paremmin korostuvia lakattuja puuovia.

Huonetilojen pinnat on kunnostettu ja osin uusittu viimeksi vuosien 1997-1998 peruskorjauksen yhteydessä. Erityisenä yksityiskohtana on aulassa ja portaikossa säilynyt alkuperäinen mosiikkibetonilattia.

Pääporras nousee aulaan avoimesti liittyvään kirjastoparveen (h114)

Parvelta avautuva näkymä aulan (h101) suuntaan.

Voimistelu- ja juhlasali on koulurakennuksen merkittävä tila, jossa erityisenä ratkaisuina korostuvat betoniset kehärakenteet ja pieni näyttämösyvennys yksityiskohtineen. Tilaan tuo luonnonvaloa pohjoisseinän yläosaan sijoittuva suurien ikkunoiden rivi. Valkeaksi maalatun rapatun seinäpinnan rinnalle salin katossa ja kehäpalkkien alaosien suojana on käytetty kuultokäsiteltyä puupaneelia. Tämä puusävy on saattanut jatkua myös alkuperäisissä ovissa, jotka myöhemmin on korvattu valkoisilla laakaovilla.

Salin päädyssä on hyvin näyttämö johon liittyy kaarevasti muotoiltu puurakenteinen koroke portaineen.

Luokkahuoneissa on säilynyt alkuperäisetopettajan korokkeet. Lattiossa on linoleum matto. Maalatussa kattopinnassa on akustoivia levyjä ja ripustettuja loisteputkivalaisimia.

Opettajahuoneeseen viereiseen alkujaan erikoishuoneeksi nimettyyn tilaan liittyy pieni pihalle avautuva parveke sekä kahteen suuntaan avautuvat ikkunat. Huone lienee suunniteltu pihan välituntivalvontaa silmällä pitäen.

Aulassa on säilynyt vanha puinen naulakko

Portaikon tärkeä vaalittava yksityiskohta on teräsrakenteinen kaide kauniisti muotoiltuine käsijohteineen. Myös portaan sovitus ympäröiviin rakenteisiin on huolella suunniteltu.

Ikkunarakenteen yksityiskohtia.

4.4 Tiilirakenteinen piharakennus

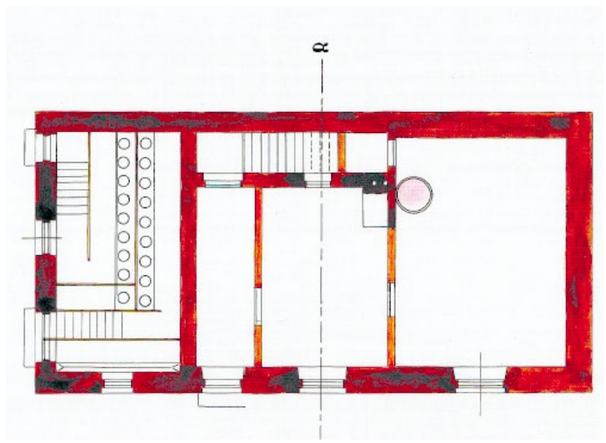
Puukoulun kanssa samanaikaisesti vuonna 1913 rakennettu punatiiliseen piharakennukseen sijoitettiin vahtimestarin asunto ja ulkokäymälät.

Länsipäädyssä sijainneet käymälät purettiin ilmeisesti kivikoulun rakentamisen yhteydessä ja siirrettiin rakennuksen pohjoissivulle. Sisäänkäynti näihin nykyisiin käymälätiloihin on alapihalta.

Rakennuksen vanhempi osa on perustettu lohkokivisokkelille ja julkisivut muurattu punatiilestä. Ikkunoiden ja ulko-oven yläreunat ovat holvatut. Asuntoon on liittynyt eteinen, keittiö ja asuinhuone sekä kylmä matalahko ullakkotila. Ikkuna-aukoissa on puiset ikkunat, oven yläpuolella pieniruutuinen alkuperäinen ikkuna. Ulko-ovi on myöhemmin uusittu. Katteena on musta saumattu pelti. Rakennuksesta ei ole löytynyt alkuperäisiä julkisivupiirustuksia tai valokuvia.

Rakennuksella on erityistä arvoa osana koulupihan kerroksellista, tilallista ja toiminnallista kokonaisuutta. Rakennus on harvinainen säilynyt esimerkki koulupihoihin kuuluneista hyötyrakennuksista.

Otteet rakennusmestari V.Fr. Alasen vuonna 1912 laatimista koulusuunnitelmista, joissa myös piharakennuksen pohjapiirustus ja leikkaus on esitetty. Hämenlinnan kaupunginarkisto.

Rakennuksen länsipäätyyn on maalattu muraali.

Rakennuksen pohjoispuolelle rakennettuihin wc-tiloihin on kulku alapihalta.

Ikkunan yläreuna on holvattu. Ikkunat ovat oletettavasti alkuperäisiä , ulko-ovi on myöhemmin uusittu.

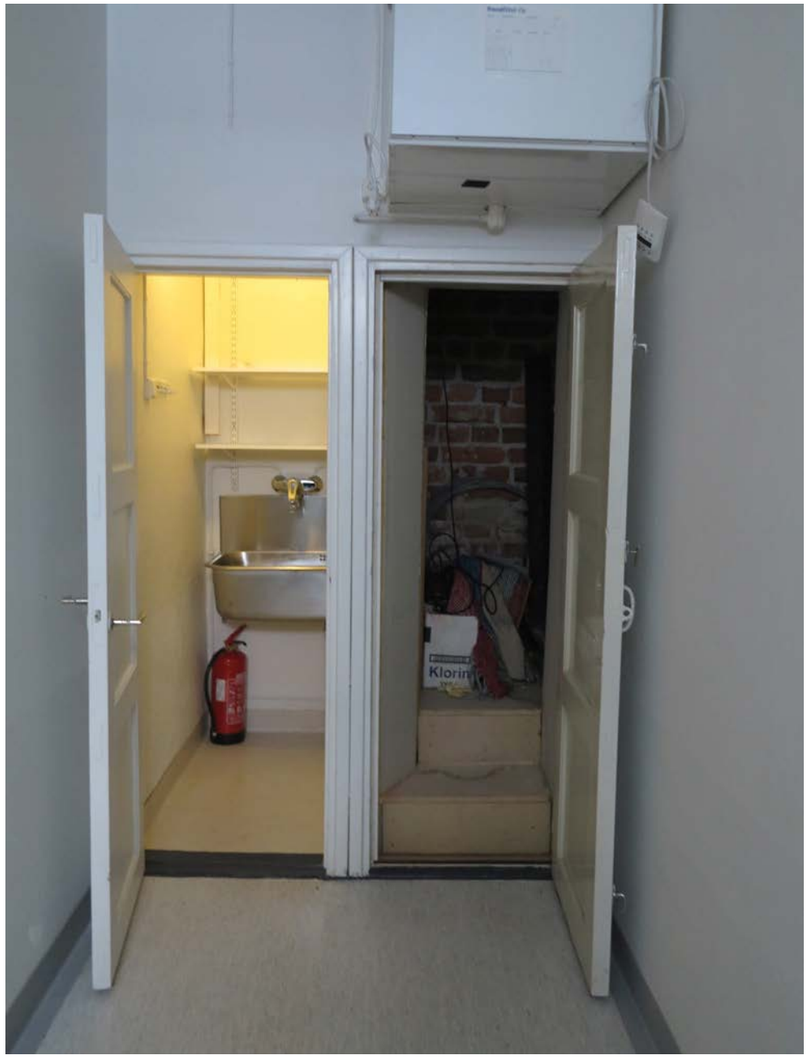

Wc-tilojen tuulikaapissa ja ulko-ovena on vanhat peiliovet. Lattioissa on 6- kulmainen klinkkerilaatta ja seinissä tavanomainen valkoinen neliölaatta.

Terveyshoitajan vastaanottotilana viimeksi toimineen entisen asunnon tilat ovat siistit ja kunnostetut. Lattiassa on linoleum-matto tai muovimatto, seinä ja tasoitetut kattopinnat on maalattu valkoiseksi.

Eteisen perällä on siivouskomero ja sen vieressä kulku ullakkotilaan vievään kapeaan portaikkoon. Väliovet ovat vanhoja peiliovia.

Huoneistossa on säilynyt vanhoja peiliovia joihin liittyy leveät profiloidut vuorilaudat.

Ikkunan ja vuorilaudan yksityiskohtia.

Tiiliseinä on näkyvissä ullakkotilassa. Peltikate on asennettu suoraan vanhan harvalaudoituksen päälle. Laudoituksessa näkyy paikoin hometta.

4.5 Puurakenteinen piharakennus

Tapolan pihapiiriin kuuluva 1880- luvulta periytyvä kapearunkoinen pitkä hirsi- ja rankarakenteinen piharakennus on tunnusomainen osa Myllymäen koulun pihapiiriä.

Rakennuksen keskiosassa on neljään eri tilaan jakautuva hirsirakenteinen osa ja molemmissa päädyissä on korkeat rankarakenteiset varastotilat. Rakennukseen alkujaan sijoitetut talli, navetta, liiteri ja kaksi käymälää ovat edelleen olemassa osin uuteen käyttöön muutettuina. Kaksi säilynyttä kapeaa käymälää, joista toiseen liitty mm puurakenteinen pisoaari, saattavat olla jopa alkuperäisiä. Tämän selvityksen yhteydessä havaittu vanhin puumerkki käymälän seinässä oli vuodelta 1909. Tallin ja navetan toimintaan liittyviä rakenteita ei ole säilynyt näkyvillä. Toinen näistä tiloista on muutettu saunakäyttöön ja toinen tila on muutettu varastoaitaksi. Puurakenteinen vaja on lisätty länsipäätyyn 1900-luvun alkupuoliskolla.

Eteläpuolista julkisivua jäsentävät erikokoiset yksi- ja kaksilehtiset vanhat ovet ja kaksi ikkunaa. Itäpäädyn vajatilassa on suurempi kaksilehtinen ovi. Vanhemman itäpäädyn ulkoseinät ovat pystyrimavuoratut ja länsipääty lautaverhoiltu. Alarinteessä itäpäädyssä on korkeampi luonnonkivisokkeli kun taas länsipäädyn sokkeli on lähes olematon. Pitkä satulakattoinen rakennus on katettu kolmiorimahuopakatteella.

Rakennus on varastokäytössä.

Julkisivu etelään Myllymäenkadun suuntaan

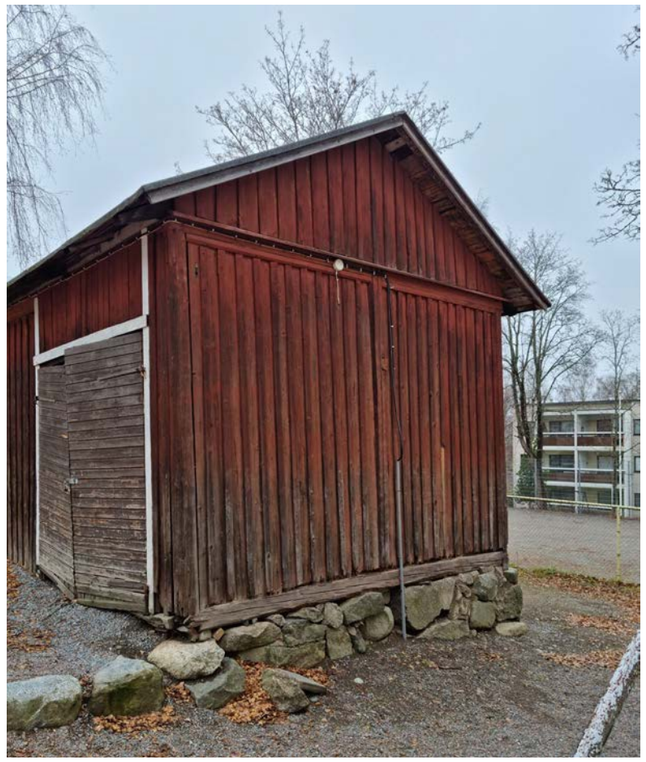

Julkisivu pohjoiseen

Hirsiosalla sijaitseva kitattu saunan pesuhuoneen puuikkuna.

Eteläsivun keskiosassa on kaksilehtinen matala ovi.

Länsipäädyn vanha pystyrimavuoraus on kiinnitetty taotuin nauloin. Alareunaa tukee hirsikehikko.

Eteläpuolella on pihataso noussut ja vaja on jäänyt pihaa matalammalle tasolle.

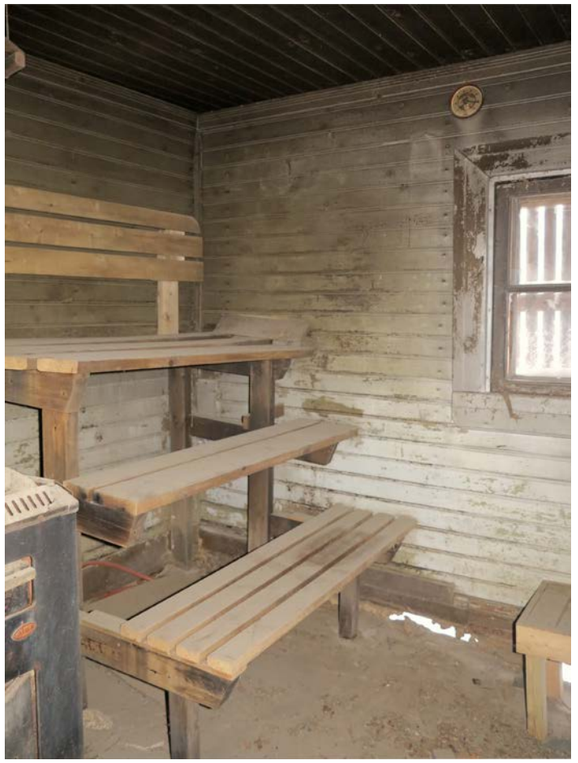

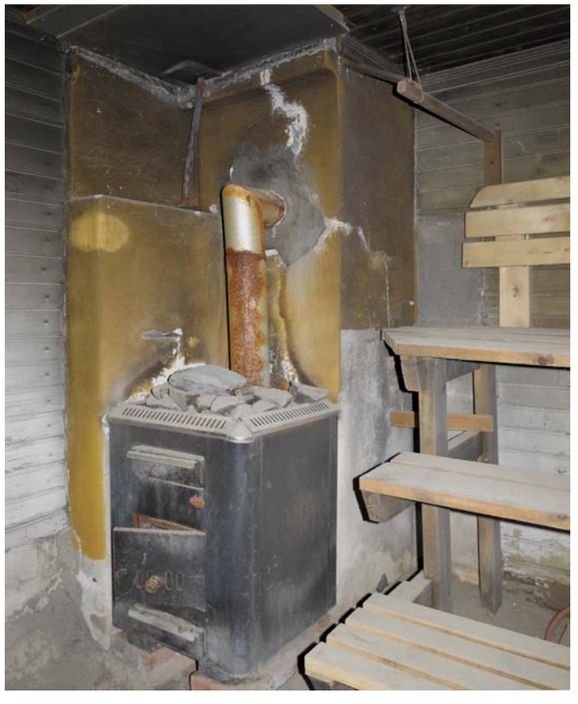

Pohjoispääden vaja on rakennettu 1900-luvun alkupuoliskolla. Vasemmalla näkyy saunan hirsiseinä.

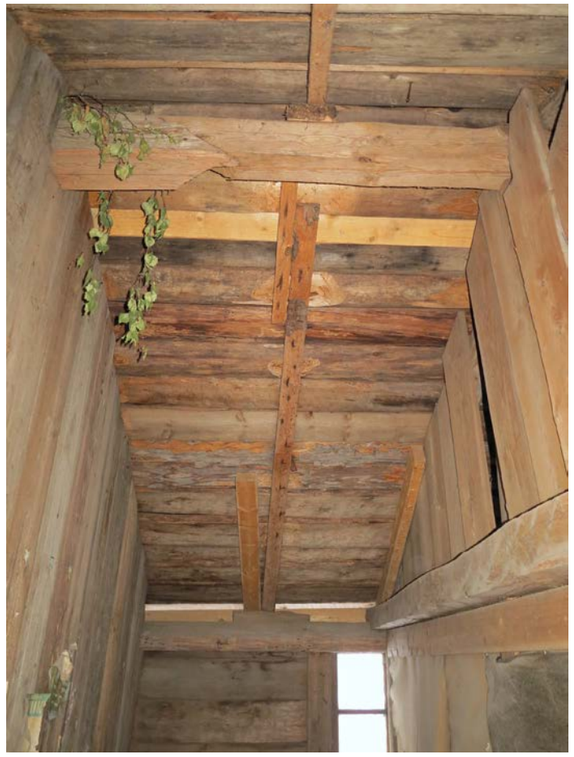
Saunassa on säilynyt vanha pata.

Alla ikkunan yksityiskohtia

Saunan ja pesuhuoneen välissä on vanha puuovi

Oikealla kuvia saunan löylyhuoneesta

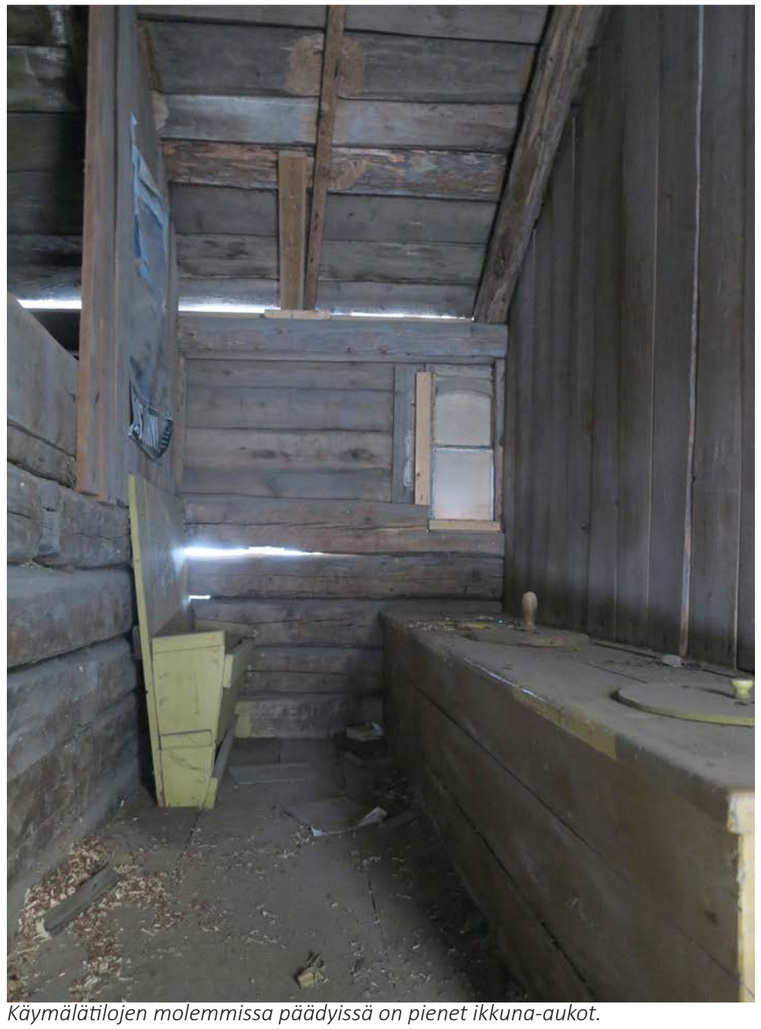
Rakennuksen käymälät ovat kapeita hirsiseinien rajaamia tiloja. Käymäläistuimet on sijoitettu korkealla ylätasanteelle jolle noustaan portaita pitkin.

Vanhan ulkokäymälän istuimet on sijoitettu korkealle parven päälle.

Seiniin on kiinnitetty aikakausilehtien kansia ja kirjoitettu erilaisia puumerkkejä. Tämän selvityksen yhteydessä löytynyt vanhin merkintä on vuodelta 1908. Ylemmässä kuvassa oikealla näkyy sanomalehtiä mm. vuosilta 1924 ja 1939 .

Käymälätilojen molemmissa päädyissä on pienet ikkuna-aukot.

Miesten käymälässä on erityinen puurakenteinen vanha pisoaari.

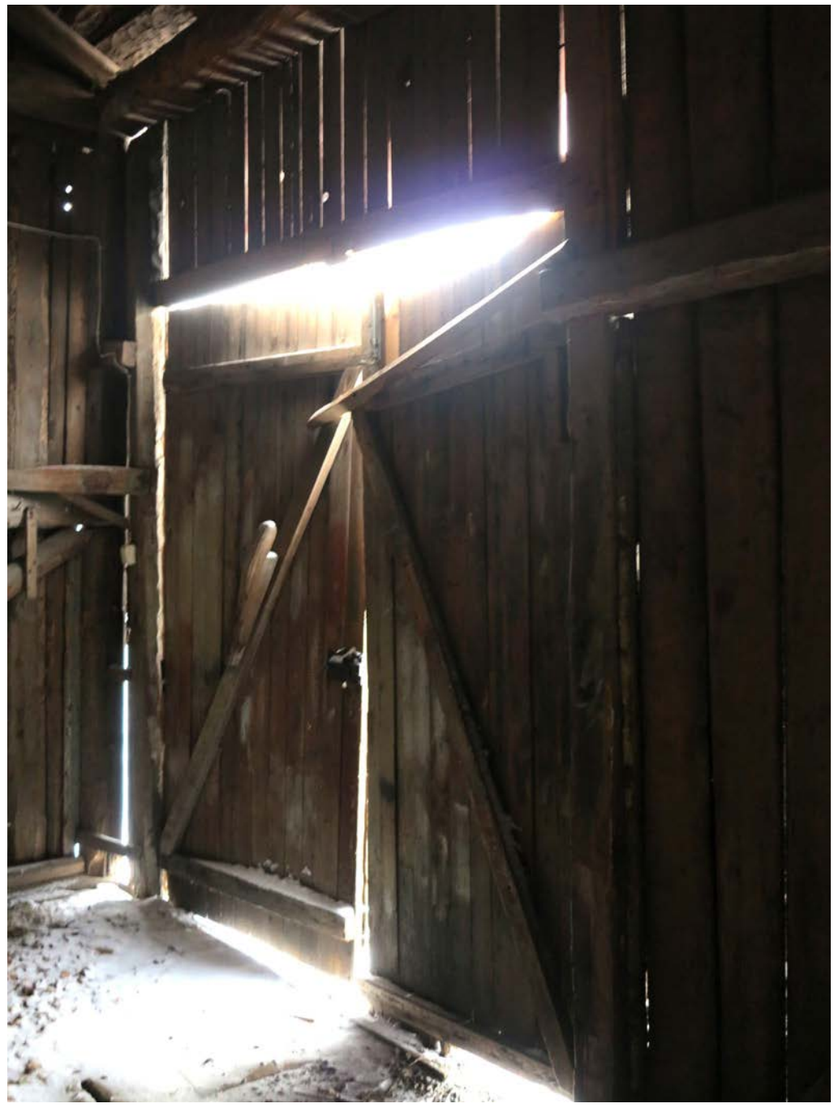
Myös käymälä ulko-ovi on vanha

Itäisimmän hirsikehikon tila on mahdollisesti viimeksi toiminut puusepänverstaan puutavaravarastona. Molemmilla seinustoilla on säilynyt tähän viittavia kannakkeita.

Myös itäpäädyn suuri rankarakenteinen tila on saattanut toimia veistokoulun ja sittemmin puusepänverstaan varastotilana. Tilan rakenteet ovat vanhoja, selvästi länsipäätyä vanhempia.

4.6 Piha-alue

Koulutontti sijoittuu Myllymäenkadulta pohjoiseen viettävään rinteeseen. Tasoeroa Myllymäenkadun ja Turuntien välillä on tontin kohdalla enimmillään noin 8 metriä.

Piha-alue jakautuu kolmeen osaan. Myllymäenkadun varressa on koulurakennusten ja piharakennusten rajaama yläpiha, josta myös on kulku kaikkiin rakennuksiin. Piharakennusten pohjoispuolella, matalammalla tasolla on alapiha, jossa on laaja tasainen kenttäalue. Kivikoulun pohjoispuolella on koulutonttiin myöhemmin liitetty huoltopiha jossa sijaitsevat myös koulun autopaikat.

Pääasiallinen kulku koulupihalle tapahtuu Myllymäenkadulta puukoulun vierestä sekä Ahokadun suunnalta kivikoulun ja puukoulun välistä. Piha-alueita on tasattu täyttämällä, Turuntien varressa täyttö näkyy korkeana penkereenä. Ylä- ja alapihaa yhdistävät kivikoulun ja tiilisen talousrakennuksen väliin rakennetut portaat.

Puustoa on piha-alueella varsin niukasti. Kentän ympärillä on säilynyt yksittäisiä vanhoja puita, kuten myös Tapolan talon itäseinustalla. Lisäksi on yläpihalla kaksi vanhempaa omenapuuta ja koivu. Puustoa on joitain vuosia sitten poistettu tontilta.

Tiiviisti sijoittuvien eri aikaisten koulu- ja piharakennusten väliin muodostuu kiinnostavia tilasarjoja. Myös kivikoulua ja puukoulua yhdistävän katoksen ali avautuu näkymiä Ahonkadun suuntaan. Koulujen välinen yläpihan alue on päällystetty betonilaatoin, muutoin koulutontti on laajalti hiekka ja kivituhkapäällysteinen.

Yläpiha on hiekkapintainen, siinä kasvaa kaksi vanhempaa omenapuuta sekä piharakennuksen vieressä säilytetty kaksihaarainen koivu.

Yläpihaa rajaa Myllymäenkadun suuntaan puinen aita. Kadun varressa kasvaneita puita ja pensaita on hiljattain karsittu.

Koulun alapiha on täyttämällä tasoitettu kentäksi. Kenttää rajaavat teräsaidat. Kentän reunoilla on maiseman kannalta merkittävää vanhaa puustoa.

Kivikoulun pohjoispuoliseen huolto-ja pysäköintipihaan ei liity istutuksia tai piha-aluetta jäsentäviä elementtejä.

Ahokadun puolen harvoja istutuksia ovat kaksi koristeomenapuuta.

Tontin itäreunalla Tapolan talon takana on pihapiiriä rajaava lehtipuurivi.

Tapolan talon edustalla on Myllymäenkatu pihaa korkeammalla tasolla. Talon ja kadun reunaan rakennetun puuaidan väliin jää kapea tila.

5. Arvot ja suojelusuositukset

Aiemmin tunnistetut arvot ja suojelupäätökset

- Koulutontti rakennuksineen on osa maakunnallisesti merkittävää Myllymäen VII kaupunginosan kulttuuriympäristöä (Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040)
- Kantakaupungin yleiskaavassa 2035 on tontin länsiosa, jossa sijaitsevat puukoulu ja kivikoulu, merkitty arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.
- Tapolan talo ja puukoulu on vuonna 1987 vahvistetussa asemakaavassa suojeltu merkinnällä *”Rakennustaiteellisesti arvokas tai kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennuksen säilyminen on suotavaa, mutta sen laajentaminen tai korvaaminen ympäristöön sopeutuvalla uudisrakennuksella on mahdollista. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla rakennukseen ja ympäristöön soveltuvia*”. Asemakaavaan voidaan iän perusteella rakennussuojelu osalta pitää vanhentuneena.

Kokonaisuus

Myllymäen koulutontin rakennukset pihapiireineen muodostavat kaupunkikuvallisesti, rakennushistoriallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävän ja erityisen hyvin säilyneen koulurakennusten kokonaisuuden, jota täydentää ulkorakennuksineen 1800-luvulta säilynyt, tunnusomainen puukaupungin pihapiiri.

Kokonaisuuteen liittyy 1880- luvulla rakennettu ja 1900- luvun alussa veistokouluksi muutettu Tapolan talo, 1913 valmistunut puurakenteinen koulurakennus, 1950 valmistunut rapattu koulurakennus, sekä tiili- ja puurakenteiset piharakennukset 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta.

Koulurakennusten ryhmä liittyy keskeisenä Myllymäen VII kaupunginosan kulttuuriympäristöön.

Tapolan talo

Ulkoiselta hahmoltaan hyvin säilynyt, kaupunkikuvassa näkyvästi sijoittuva 1880-luvulla asuinrakennukseksi rakennettu ja 1900-luvun alussa veistokoulun käyttöön muutettu koulurakennus. Rakennuksen sisätilat ovat ajan saatossa läpikäyneet muutoksia ja mm pohjoisosan huoneet on jo 1905 yhdistetty veistosaliksi. Sisätiloissa on säilynyt asuinvaiheen kiinteän sisustuksen arvokkaita yksityiskohtia kuten vanhempia lasi-peiliovia, vanha kakluuni ja keittiön liesi. Rakennukseen liittyy tiilirakenteinen holvattu kellari.

Rakennus ja sen alkuperäiset piirteet tulee säilyttää. Alkuperäiset säilyneet rakennusosat tulee korjauksissa ensisijaisesti pyrkiä säilyttämään ja tarvittaessa korvaamaan vastaavilla uusilla rakennusosilla. Muuttuneita piirteitä ja ulkoväritystä suositellaan palautettavaksi tulevissa korjauksissa, mutta esimerkiksi jo muuttuneiden kuistien osalta voidaan tehdä ulkoasuun sovitettuja käytettävyyttä parantavia muutoksia.

Julkisivuvärityksen palauttamisen periaatteet tulisi määritellä asiantuntevan väritukimuksen perusteella.

Sisätiloissa muutoksissa tulisi välttää hirsirungon muuttamista. Säilyneet vanhat rakennusosat kuten kakluuni ja peiliovet tulee säilyttää.

Puukoulu

Ulkoiselta ilmeeltään ja sisätiloitaan sekä rakennusosiltaan poikkeuksellisen hyvin säilynyt yli 100- vuotias koulurakennus, joka on edelleen alkuperäisessä käytössään. Julkisivut ovat säilyneet lähes kokonaan alkuperäisinä ikkunoineen ja ulkovuorauksineen, lukuun ottamatta 1940-luvun lopulla tehtyä sisäänkäynnin muutosta.

Koulun alkuperäiset tilaratkaisut ovat suurelta osalta säilyneet lukuun ottamatta itäpäädyn väliseinillä jaettua salia, Ahokadun ja pihan sisäänkäyntiä. Sisätilojen arvokkaita säilyneitä piirteitä ovat vanhat komeat peilimalliset pariovet ja valtaosa seinien ja kattojen alkuperäisistä paneloinneista. Jopa luokkahuoneiden korokkeita on säilynyt. Kaikki uunit on sen sijaan purettu.

Rakennus ja sen alkuperäiset piirteet tulee säilyttää. Alkuperäiset säilyneet rakennusosat, kuten vanhat puuikkunat ja sisätilojen peiliovet vuorilistoineen tulee korjauksissa ensisijaisesti pyrkiä säilyttämään. Muuttuneita piirteitä tulee tulevissa korjauksissa pyrkiä palauttamaan. Sisätiloissa tulee säilyttää pääasiallinen tilajako ja vanha hirsirunko sekä mahdollisuuksien mukaan myös vanha seinä- ja kattopanelointi, jalka- ja kattolistat. Uusittaessa seinä- ja kattopintoja tulisi käyttää alkuperäisen mallin mukaisia verhouksia ja listoituksia.

Mm esteettömyyttä parantavat ja esimerkiksi sisääntulon toiminnallista ja tilallista jäsennystä kohentavat muutokset tulee suunnitella sisätilojen ominaispiirteitä kunnioittaen.

Kivikoulu

Ulkoiselta ilmeeltään ja rakennusosiltaan hyvin säilynyt 1950 -luvulle tyypillinen satulakattoinen koulurakennus rapattuine julkisivuineen. Alkuperäiset ikkunat ja ulko-ovet ovat pääosin säilyneet. Sisätiloissa on pääasiallinen tilajäsentely ja tilojen monet tunnusomaiset piirteet myöhemmistä muutoksista huolimatta hyvin säilyneet.

Rakennus ja sen alkuperäiset piirteet tulee säilyttää. Mahdolliset laajennukset ja muutokset tulee huolella sovittaa rakennuksen arkkitehtuuriin sekä toteuttaa kulttuurihistoriallisesti arvokasta kouluympäristöä ja kaupunkikuvallista kokonaisuutta kunnioittaen.

Sisätiloissa tulee pyrkiä säilyttämään tilajäsentely, aulan tilallinen kokonaisuus kirjastoparvineen ja portaikkoineen, mosaiikkibetonilattiat, voimistelusali kehärakenteineen ja näyttämöineen.

Tiilirakennus

Puukoulun yli 100- vuotias tiilirakenteinen, yläpihalle avautuva piharakennus on ulkoasultaan hyvin säilynyt. Rakennuksella on erityistä arvoa osana koulupihan kerroksellista, tilallista ja toiminnallista kokonaisuutta. Rakennus on harvinainen säilynyt esimerkki koulupihoihin kuuluneista hyötyrakennuksista. Mittakaavallisesti koulurakennukselle alisteisena

tiilirakennus muodostaa perinteistä puukaupunkimaista pihapiiriä.

Vanhempi yläpihalle avautuva rakennus ja sen alkuperäiset piirteet tulee säilyttää. Uudempi alapihalle avautuva käymäläosa on mahdollista purkaa tai muuttaa.

Puinen piharakennus

Tapolan pihapiiriin kuuluva 1880- luvulta periytyvä kapearunkoinen pitkä hirsi- ja puurakenteinen piharakennus rajaa ja jäsentää muutoin avointa koulupihaa. Rakennukseen alkujaan sijoitetut talli, navetta, liiteri ja kaksi käymälää ovat edelleen olemassa osin uuteen käyttöön muutettuina. Puurakenteinen vaja on lisätty länsipäätyyn 1900- luvun alkupuoliskolla.

Rakennuksella on erityistä kulttuurihistoriallista ja rakennushistoriallista arvoa sekä arvoa osana koulukorttelin kerroksellista ja tilallista kokonaisuutta. Rakennuksella on lisäksi kaupunkikuvallista merkitystä osana Myllymäenkadun tunnusomaista näkymää.

Rakennus tai vähintään sen hirsirakenteinen ydinosa tulee säilyttää ja kunnostaa rakennuksen ominaispiirteitä kunnioittaen. Rakennuksen rankarakenteiset osat kestävät myös käyttötarkoituksen muutokseen liittyviä harkittuja muutoksia.

Piha-alue

Piha-alue on muuttunut osa arvokasta koulukokonaisuutta. Pihan aiemmin vehreä ilme on merkittävästi muuttunut, valtaosa pihapuista on poistettu ja piha on nykyisellään varsin karu ja ilmeeltään hoitamaton. Pihassa korostuvat avoimet hiekkakentät ja uudenlainen betonikiveys.

Kolmen kadun rajaamaa piha-aluetta tulee kehittää ja muutokset tulee toteuttaa koulukorttelin kerroksellista ja vehreää puukaupunkimaista ilmettä palauttaen.

Lähteet

Arkistolähteet

Kansallisarkisto

Keskinäisen vakuutusyhtiö Tarmon arkisto

Historialliset kartat

Hämeenlinnan kaupunginmuseon arkisto

Hämeenlinnan kaupunginarkisto

Kansalliskirjaston digitoitujen sanomalehtien arkisto

Verkkolähteet

Hämeenlinnan kaupunginkirjasto: lydia.hameenlinna.fi

Hämeen liitto: https://www.hameenliitto.fi/wp-content/uploads/2020/02/Maakunnallisesti_arvokkaat_rakennetut_kulttuuriymparistot.pdf

Maanmittauslaitos, vanhat peruskartat

Museovirasto: koulurakennus.fi

Paikkatietoikkuna, historialiset ilmakuvat: https://kartta.paikkatietoikkuna.fi

Kirjallisuus

Arkitekten 5_01_05_1907 ja 7_01_10_1907

Hämeenlinnan kaupungin kunnalliskertomus, 1905–1916, 1945–1952

Ilvesmäki, Eero 1976. Hämeenlinnan kaupungin kansakoulut 1871-1971. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupungin kansakoululautakunta.

Koskimies, Y. S. 1966. Hämeenlinnan kaupungin historia 1875-1944. Hämeenlinna: Karisto.

Koskimies, Y. S. 1977. Hämeenlinnan kaupunki 1945-1974. Hämeenlinna: Karisto.

Laitila, Inka-Maria. Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon vuosikirja 1991. Elämää Hämeenlinnan veistokoulussa (s.59-67)

Lilius, Henrik 1982. Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa – Kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta itsenäisyydenajan alkuun. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakausikirja 83.

Moisio, Mikko 1988. Myllymäen koulu 1913–1988: kyläkoulu keskellä kaupunkia.

Neuvonen, Petri. Kerrostalot 1880-2000. Arkkitehtuuri, rakennustekniikka, korjaaminen 2006

Putkonen, Lauri 2003. Rakennettu Häme: maakunnallisesti arvokas rakennusperintö. Helsinki: Rakennustieto.

Putkonen, Lauri ja Marja Ivars 2003. Kyliä ja kortteleita. Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys.

Suonketo, Jouni., Annila.etri (TTY) 1950-luvun koulutalo – rakenteet ja niiden peruskorjaustarve

Teerijoki, Ilkka 2014. Hämeenlinnan historia: ensimmäisestä maailmansodasta 2000- luvulle. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki.

Painamattomat lähteet

Hämeenlinnan kaupunki 2021. Myllymäen koulun tarveselvitys.

Laitila, Inka-Maria 1986. Hämeenlinnan Myllymäen vanha rakennuskanta: Myllymäen kaupunginosan historia ja vuosina 1870-1940 rakennetut asuintalot. Pro gradu -tutkielma: Helsingin yliopisto, Taidehistoria.

Mettälä, Jari 2019. Hämeenlinnan koulut -inventointi. Hämeenlinnan kaupunki.

Sweco Asiantuntijapalvelut Oy 2020. Tapolan talo, Myllymäen koulu, kosteus- ja sisäilmatekninen korjaustarveselvitys.